

प्राचीन नेपाल

पुरातत्त्व विभागको द्वैमासिक मुखपत्र

ANCIENT NEPAL

Journal of the Department of Archaeology

संख्या १२१-१२२
पुस-चैत २०४७

Number 121-122
December 1990-March 1991

सम्पादक
साफल्य अमात्य

Edited by
Shaphalya Amatya

प्रकाशक
श्री ५ को सरकार
शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालय, पुरातत्त्व विभाग
काठमाडौं, नेपाल

Published by
The Department of Archaeology
His Majesty's Government
Kathmandu, Nepal

प्राप्ति स्थान:-
साझा प्रकाशन
पुलचोक, ललितपुर
नेपाल ।

To be had of:-
Sajha Prakashan
Pulchok, Lalitpur
Nepal.

मूल्य रु. १०।-

Price Rs. 10/-

Printed at Matribhoomi Printing House (Pvt.) Ltd, Kamal Pokhari, Kathmandu,
Phone: 414076, 412501 & 410284

संख्या १२१-१२२
पुस-चैत २०४७

Number 121-122
December 1990-March 1991

सम्पादक
साफल्य अमात्य

Editor
Shaphalya Amatya

विषय-सूची Contents

	Page
The Role of Swarup Singh Karki During the Second Half of the 18th] Century Nepal	
	-T. R. Vaidya
	-B. R. Vajracharya
	1
नेपाली खण्ड	पृष्ठ
हाडिगाउँ सत्यनारायण-स्थानको अनुपरमको अभिलेख	-वेणीमाधव ढकाल
	१
योगिनी-एक दृष्टि	-जीतबहादुर मानन्धर
	१०
भादगाउँ पाठशाला	-शिव रेग्मी
	१३
प्रधानमन्त्री जङ्गबहादुर राणाका समयको नेपाल-भोट युद्धको ऐतिहासिक सामग्री	-
	१७

The Role of Swarup Singh Karki During the Second Half of the 18th Century Nepal

-T. R. Vaidya,
-B. R. Vajracharya

In the initial phase of the modern history of Nepal we find the meteoric rise and fall of many personalities. One such personality was Kazi Swarup Singh Karki, one of the most controversial figures in the history of Nepal. He was one of the most influential *Kazis* during the reign of Pratap Singh Shah and the initial phase of Rana Bahadur Shah's reign. In this article an attempt is made to deal with the role of *Kazi* Swarup Singh Karki in the then politics of Nepal.

Swarup Singh Karki belonged to the state of Chaudandi, a Sena kingdom of the eastern Nepal. It is apt to deal why and how he came to join the service of the Gorkha King. In those days (prior to the Gorkha conquest) Jagat Sena, a prince, could found an independent state of Chaudandi with the help of Limbu chieftains in 1735 A. D. In the kingdom, there was a conflict between Khasas, Brahmins and the Limbus. Under such circumstance, the Sena king was a helpless

figure before the Limbu chieftains. Meantime the conquest of Makwanpur by the Gorkha King in 1762 A. D. aroused the feeling of fear in the mind of Sena Kings and Limbu *Diwans* of Chaudandi. Moreover, the victory of the Gorkhas over Gurgin Khan and Capt. Kinlock made the Limbu *Diwans* think of helping Jaya Prakash Malla, the king of Kantipur. The Limbu *Diwans* were in favour of Jaya Prakash Malla whereas the Khasas and Brahmins of the area wished the speedy success of Prithvi Narayan Shah over the Kathmandu Valley as well as the Sena kingdoms of the East. But before the Sena king could render any help, Kantipur was conquered by the Gorkha king. That success of the Gorkhas had effect on the subjects of the Chaudandi state. The Khasas and Brahmins wished the speedy march of Gorkha army over their homeland whereas the Limbuans prepared for the defence. Prithvi Narayan Shah, a sagacious statesman, made contact with the

influential persons (Khasas and Brahmins) of the area. Harinandan Upadhyaya and his brother Trilochan Upadhyaya, very rich Brahmins of the area, visited Prithvi Narayan Shah at Nuwakot and assured him financial support. Meantime Swarup Singh Karki also came to join the Gorkhas. At the age of seventeen years Swarup Singh seems to have come and served Pratap Singh Shah, the crown prince, before 1769. A. D. In short time he impressed the Gorkha crown prince so much that the latter strongly recommended his father Prithvi Narayan Shah in favour of the former.

Prithvi Narayan Shah, a far-sighted ruler, appointed Swarup Singh as *Sardar* a very high post in the Gorkha administrative hierarchy. He had to conquer Chaudandi in order to unify Nepal. So his objective at that time was to attract as many influential persons of the state as possible. Harinandan Upadhyaya and his brother Trilochan Upadhyaya were already in close contact with him.¹

They not only lent Rs. 11,000/— Patna coins to Prithvi Narayan Shah, who was in dire need of money, but also assured him to propagate among the Khasas and Brahmins in favour of the Gorkhalis. Prithvi Narayan's sagacity laid on winning over the influential subjects of his adversaries. So he had given such a high post to Swarup Singh Karki at the age of seventeen years and assigned him to serve his son Pratap Singh Shah. Such a high post he had not given to any other persons who had left their homelands and joined the Gorkhas, for example, in 1823 B. S., Paratha Bhandari, an officer of Parbat, had joined the Gorkhalis defected his homelond after the battle of Lakhajung against the *Chaubisi* states. He was not entrusted to the post before

the conquest of the Kathmandu Valley.

Similarly Yognarayan Malla of Parbat was appointed only as Subba. Bhakti Thapa was promoted as a *Subba* after exhibiting valour in many battles. Under such circumstances Swarup Singh Karki must have influenced both Prithvi Narayan Shah and Pratap Singh Shah by his tactful dealings otherwise he would not have been appointed to such a high post at such an early age. Not only that he was assigned to conquer Bhaktapur in 1769 A. D. which meant by 1769 A. D. he was successful to win the confidence of King Prithvi Narayan Shah.

Gradual emergence of Gorkha aroused the feeling of uneasiness in the minds of many rulers of *Chaubisi* states and others. These rulers started girding up their loins and strengthened their army. Under such circumstance competent and brave persons were much in demand. Prithvi Narayan Shah, who had launched the military campaign for the unification of Nepal, naturally was in need of many well-trained and competent warriors. But the employment of the outsiders naturally would arouse the problem in any country. Such situation was felt in the court of Prithvi Narayan Shah also later on.

A group of hereditary courtiers called *Tharghar* had served the crown of Gorkha since long. Naturally these courtiers felt that they alone had the right and privileges to get the high posts and honour. When an outsider was given a high post, these hereditary courtiers grumbled and intrigued against the outsiders. When Swarup-Singh Karki was given such a high post of *Sardar*, there seems to have been grumbling. Even during the life time of Prithvi Narayan Shah, the courtiers seemed to have been split into two groups

e. g. the hereditary officials of Gorkha and the new officers. The first group was at Nuwakot rendering their service sincerely whereas the other group was serving the crown prince at Kathmandu. Second group consisted of Pt. Vrajanath and Swarup Singh Karki. Among them Swarup Singh Karki was quite successful in influencing both the king and the crown prince, as such he was deputed to many jobs expected from the confidential persons. Within the short time of getting asylum at Kathmandu, he was assigned as one of the officers to conquer Bhaktapur. Immediately after the conquest of Kathmandu along with Keher Singh Basnet, he was deputed to make an enquiry about the theft of the ornaments of the god Seto Machchendra Nath. At the time of political crisis, the employee of Jaya Prakash Malla had made an attempt to steal some of the valuable ornaments of the god. When it was reported, the enquiry commission was assigned by Prithvi Narayan Shah to find out the fact. The commission performed the duty quite well, which further strengthened the position of Swarup Singh Karki.

The more Swarup Singh Karki became influential, the more jealousy aroused among the other courtiers. Swarup Singh also realising his situation getting precarious became a staunch devotee to the crown prince, who also favoured him too much. But the old officials did not take him into confidence. Prithvi Narayan Shah, while trying to solve a problem, sowed the seed of other problems. Groupism developed unwittingly among the courtiers, which proved a curse in the history.

As shrewd he was, Swarup understood his position in the court. So he also left no stone unturned to keep the crown prince

pleased with him. Pratap Singh Shah was very much inclined towards dance and music. Being expert in singing, Swarup influenced the crown prince by his singing. His influence in the court of the crown prince continued increasing. As he was busy in warfare, Prithvi Narayan had no time to think of the activities of the crown prince. He was residing at Nuwakot from where he was supervising the military campaign towards the East and West. He appointed Pt. Vrajanath to train the crown prince on the polity, *Shastras* and other subjects relevant to the then princes. But Vrajanath could not bring about the change in the attitude of the crown prince, his pupil. Rather he had to do whatever his pupil desired in order to win over the favour of the would-be king, who was very much inclined towards the Tantric cult in order to achieve a goal. So Vrajanath convinced his pupil that devotion to goddess Guheswari would easily attain his desired goal. While undergoing the Tantric cult the crown prince came into contact with a young girl named Maiju, because a virgin girl was also needed in the cult of Tantrism, which emphasised on five *Makar* i. e. *Mahsya* (fish), *Mamsha* (Meat), *Madira* (alcohol), *Mudra* (position) and *Maithun* (sex). Maiju, said to be a daughter of a Pradhan of the Malla period, was used in the ritual of the cult. Gradually the crown Prince was attracted towards Maiju who ultimately became *Rani*, a concubine.

Swarup Singh, feeling himself unsafe, being jealously watched by the Gorkhali courtiers, became closer with Maiju and Pt. Vrajanath. Thus, these three persons became closer and there were substantial reasons for that also. Firstly, they were almost of the same age. Swarup Singh Karki was born in

1808 B. S., Vrajanath in 1810 B. S. and Maiju Rani was also almost of the same age. Pratap Singh Shah, born in 1806 B. S., naturally became closer with these three persons of almost the same age.

Secondly, all the three persons (Maiju Rani, Swarup Singh and Vrajanath) were outsiders in the Gorkha system; so for their existence and strengthening the position they were united. Lastly, from the point of view of the Tantric cult they worked together. Pratap Singh Shah was the *devotee*; Pt. Vrajanath along with some Karmacharyas of Kathmandu became the *Gurus*, Maiju was involved as a virgin girl and Swarup Singh became an influential provocative singer essential for the cult. Thus a group of Tantrists was formed. The more Pratap Singh Shah was devoted to the Tantrism, the stronger the group became.

Formation of such a strong group consisting of non-Gorkhalis influencing the would-be-king naturally aroused the jealousy among the courtiers of Nuwakot. Those courtiers of Nuwakot, who were hereditary and had helped their master in the prolonged military campaign for the unification of Nepal, did not wish any other person influencing the would-be-king of Nepal. But Pratap Singh Shah was so much in the grip of the three persons (Maiju Rani, Swarup and Pt. Vrajanath) that they felt it impossible to correct him. They had seen the displeasure of their master Prithvi Narayan Shah toward the crown prince. Under such circumstance they started thinking of their own future. When they found the crown prince incorrigible their attention was drawn towards the next prince, Bahadur Shah who was with his father and very much impressive, well disciplined and well-mannered. At his thirteenth year Bahadur Shah became quite popular among

the old courtiers of Nuwakot.

In the pages of history we have seen that whenever there was a conflict in the family of the master or succession of a weak or minor ruler, the courtiers emerged as the most powerful persons. Courtiers are like fire, a good servant but a dangerous master. At that time the courtiers at Nuwakot not only saw the conflict between the father and son but also the father's inability to control his son. To safeguard their interest they even persuaded Daljit Shah to propose Bahadur Shah as the successor instead of Pratap Singh Shah. Prithvi Narayan Shah did not seem to have expressed any reaction. Along with the courtiers Bahadur Shah also nurtured bad feelings towards the group of courtiers of Kathmandu. He seemed to be quite popular among the courtiers of Nuwakot.

The militant and do-or-die type of courtiers (Nuwakot) found their leadership as desired on Bahadur Shah, who was dashing, competent and popular. They found the crown prince contrary to their expectation, who was indulged in Tantrism and within the grip of non-Gorkhali courtiers. This sort of situation seemed to have developed the feeling of disappointment to the great king Prithvi Narayan Shah, who must have been disturbed because of his brothers' and elder son's behaviour. Although he took a stern stand against his grumbling brothers like Kirtimahhoddam Shah, Surpratap Shah and Dalmardan Shah, all of whom wanted to share the fruit of more than three decades labour, he died before he could bring his crown prince back to track.

Poor King Prithvi Narayan Shah, weary and fatigued by his long military campaigns and unable to bring his son to the track, gave some instructions to the courtiers who were

hereby him at Nuwakot. He had very aptly said, "When an old man dies, his words survive him, so they say what you who are gathered here will hear from me, pass on to your children and they to ours; and this kingdom will endure."² He had a full confidence of his courtiers (Gorkhalis). Moreover he had warned "The Kshetryis and Brahmins of the East and West should not be permitted to enter the court. Answer is that the outsider cause irregularity in the (traditional) system of the court. Keep the command of the king firmly." His main concern was to endure the kingdom with the joint efforts of the ruler and the courtiers. The courtiers were to give sincere advice to the king and the latter was also to listen to the former, hence a strong government would run. Moreover he had realised the mistake he had committed by employing the outsiders. Although that sort of feeling shows the narrow outlook of the ruler but the then situation justifies what he had suspected. He was the king of the newly acquired area which had to be consolidated. Vanquished rulers and the neighbours were very much opposed to the rise of the house of Gorkha. At such a time a strong government was required without any conflict. Actually Prithvi Narayan Shah's last days were very much disheartening because of the clash with his brothers, defeated by the *Chaubisis*, attempts of the *Chaubisis* to provoke the people of Gorkha against him, failure of the missions to Tibet, formation of the non-Gorkhali group under Pratap Singh Shah, etc. The relation between the father and son had so much shivered that even when Prithvi Narayan Shah was seriously ill, Pratap Singh Shah did not go to see his father at his deathbed.

Death of Prithvi Naryan Shah steered clear the way of the non-Gorkhali group.

Pratap Singh Shah ascended the throne and the three persons became the most powerful figures, who had fully influenced the new king. The old courtiers at Nuwakot had now no alternative but hovered around Bahadur Shah. That more at Nuwakot gave a pretext to Swarup Singh and his group to take action against Bahadur Shah. According to the Gorkha tradition, the first son used to ascend the throne and the second son became the *Chautariya* (like primeminister). The fear of the non-Gorkhali group was that if Bahadur Shah would become the Chautariya they would have no grip and say in the administration. Their main effort was anyhow to set aside the old courtiers and held the sway of administration. In that intrigue they succeeded as Pratap Singh could not make a distinction between right and wrong. With the permission of the new immatured king, Swarup Singh, with a group of army, went to Nuwakot to confine Bahadur Shah who was undergoing the mourning ritual of the dead father. Daljit Shah, fearing the unknown consequence as he had proposed that Bahadur Shah should succeed Prithvi Narayan Shah, fled away.

Bahadur Shah and Dalmardan Shah were confined before the fire of cremation ground of Prithvi Narayan Shah extinguished. There was no justifiable reason to confine the prince except the power politics which consumed the then court life to a large extent. Swarup Singh Karki seemed to be quite active. A new set of courtiers were announced at the time of *Pajani*. Pt. Vrajanath enjoyed the power which a *Chautariya* used to exercise. Swarup Singh was promoted to *Kaziship*, others included were Abhiman Singh Basnet, Parasuram Thapa, Amar Singh Thapa. Maiju Rani seemed more influential than the legitimate Rani

Rajendralaxmi. Thus Maiju Rani, Pt. Vrajanath and Swarup Singh were the most influential persons at that time. Their intrigue bore fruit.

By the end of 1831 B. S. (1775 A. D.) Gajraj Mishra, Nepalese *Vakil* at Banaras had come to pay his respect to the new king. The dissatisfied courtiers, who were just grumbling and could not utter a single word out of fear of the severe punishment, approached Gajraj Mishra to bell the cat. Gajraj Mishra, who had good relation with Bahadur Shah, was also much disappointed to see the whole situation of the court. He persuaded the king to release the prince. Bahadur Shah, instead of getting an entry in the court, had to be satisfied with the post of *Amalidar* of Dolakha.

The non-Gorkhali group did not wish Bahadur Shah as the *Chautariya* at all, so they made the king appoint his brother just an *Amalidar*. It is pity that when a king could not judge anything in a right perspective a big gulf or barrier was created even between the two brothers. Even then no love was lost between the brothers. Bahadur Shah, who had not so far nurtured any evil design against his brothers, swallowed the humble pie and remained as a humble *Amalidar* waiting for an opportunity to wipe out the ill-feeling of his brother. Court system was at such an intriguing labyrinth that even a brother had to seek favour of the royal officers to have an access to the king.³ Bahadur Shah became the victim of the system. Swarup Singh, Pt. Vrajanath and Maiju Rani censored all possible means to anyone who wanted to have direct approach with Pratap Singh Shah. They never wished the cordiality between the two brothers (Pratap Singh Shah the King and Bahadur Shah). Swarup Singh seemed to have watched and

supervised everything most jealously. Had the two royal brothers been into good relation Pratap Singh Shah could have achieved a lot in conquering new areas of *Chaubisis* and *Baisis* and also in consolidating them with the help of his competent brother Bahadur Shah. It was a pity in the history of Nepal. Those who remained close to the king spent their whole energy in conspiring and plotting to arouse suspicion in the mind of Pratap Singh Shah against his own brother Bahadur Shah. Had not Narendralaxmi observed *Sati*, she could have worked for the cordial relation between her sons. The courtiers (the fire) instead of serving as servants became the master, which the king could not understand.

Bahadur Shah, though just and *Amalidar* or Dolakha, a very humble post for a person like him, was trying his best to have a personal contact with his brother so that the misunderstanding of his brother could be wiped out. Meantime on certain unknown reason Bahadur Shah and Dalmardan Shah imprisoned Swarup Singh Karki, who was considered the main culprit by the princes.⁴ But due to intervention of queen Rajendralaxmi, Swarup Singh was spared. This incident proves that Swarup Singh had enough influence on queen Rajendralaxmi also; otherwise she would not have come forward to rescue him. Once released, Swarup Singh's devil mind worked fast to avenge for the humiliation he had to suffer from Bahadur Shah and his group.

In Falgun 1832 B. S. Swarup Singh succeeded in expelling Bahadur Shah, Dalmardan Shah and Gajraj Misra on three heinous charges.⁵ They were attempt to confine the king, to murder Swarup Singh Karki and expulsion of Laxmiraman Upadhyaya, a

Brahman. An order was given to Bahadur Shah to cross Chepe river.

After that Swarup Singh Karki became most powerful person for about two years. None in the court could utter a single word against him. He was so tactful that he could please both the wives of Pratap Singh Shah, which hardly a man of ordinary brain could do. From his point of view it was a tremendous success. A person, who had got asylum, could hold the reins of administration within a few years. He also constructed a palatial building called 'Jayamandir' at Chikanmugal Tole, Kathmandu for himself.⁶ He led most pompous and luxurious life.

In the initial period of modern Nepal Swarup Singh Karki ushered an era of intriguing court politics. The rival courtiers were also not sitting idle. They were seeking an opportunity to do away with Swarup Singh Karki. In 1834 B. S. Swarup Singh Karki was all of a sudden expelled from the country. The reason of his expulsion was the vehement opposition of the old courtiers like Abhiman Singh Basnet and Vamsaraj Pandey. The incident preceding his expulsion was like this. Abhiman Singh with his army had marched to conquer Someswor (Chitwan) by the order of the king.⁷

Out of the jealousy that Abhiman Singh would get the credit of conquering Someswor, Swarup Singh Karki also along with some soldiers went to Chitwan and stationed at Jogimara. When he came to know of Abhiman Singh's success of conquering Someswor, Swarup Singh also marched to the spot. That incident infuriated Abhiman Singh Basnet, a devoted warrior and competent officer. So Abhiman Singh Basnet and Vamsraj Pandey, son of Kalu Pandey, reported the foul trick

of Swarup to the king. They at last succeeded in convincing the king against Swarup Singh Karki. As its result the *Kazi* was expelled from the kingdom. The first phase of his career ends here.

Swarup Singh Karki, after his expulsion, went to Betiah, where his main endeavour was to approach many persons with whose help he wished to go back to the court life of Nepal. A person, who had experienced the taste of power, would hardly like to remain without any job and power. When all his endeavours to come back to Kathmandu failed, his attention was drawn towards the widow-queen of Chaudandi who was trying her best to restore her lost kingdom from the Gorkhas with the help of the Company's Government. He was also given pension by the Company's Government during his stay at Betiah.

Karna Sena, the king of both Chaudandi and Vijayapur, after being defeated by the Gorkha army had entered into the Company's territory and was approaching the Company's Government for the military help for the restoration of his lost state. While doing that Karna Sena died leaving his wife and a son. His son had also died about which Hamilton had written that Prithvi Narayan Shah had assigned a physician to inoculate poison to the baby. In spite of the death of her husband and son, the undaunted widow queen continued her attempt to restore the lost state. She approached the Palpa Sena King Mukunda Sena II for a prince to be adopted as the successor of Karna Sena and also to help her against her enemy, the king of Nepal. Swarup Singh, having entered in the service of the widow queen, went to Palpa to bring the prince. An understanding was made between Mukunda Sena and Swarup Singh Karki

that the latter was to approach the Governor General at Calcutta for the military help to restore the lost kingdom of Chaudandi. Swarup Singh Karki was successful to take Dhojbir Sena a prince of Palpa to the widow queen of Chaudandi. His attempt to approach the Governor General at Calcutta was foiled by Dinanath Upadhyaya, the Nepalese *Vakil* at Calcutta. To get an information of the success of Dinanath Upadhyaya, the Nepalese army made a sudden attack on the army of Chaudandi and Dhojbir Sena was killed. Thus the dream of the widow queen, Swarup Singh and Mukunda Sena II was shattered into pieces forever. With this event the second phase of the career of Swarup Singh Karki came to an end.

Meanwhile King Pratap Singh Shah died on Marga 6, 1834 B. S. (Nov. 1777 A.D.). Death of the king resulted into political turmoil in the court. Pt. Vrajanath and Maiju Rani wished Rajendra Laxmi to be *Sati* and thus do away with her forever, whereas other group of courtier wished to save her and work under her. The second group of the courtiers immediately sent for Bahadur Shah who was at Betiah. Bahadur Shah, having come to Kathmandu, was successful to do away with the rival group and save the life of Rajendra Laxmi.

But the cordiality between Bahadur Shah and Rajendra Laxmi did not last more than six months. Conflict between them aroused because both of them were equally ambitious. Rajendra Laxmi, being the *Rajmata*, felt that she was subordinate to none while Bahadur Shah, nearest male relative of the young king Ran Bahadur Shah, had the feeling of his sole responsibility to shoulder the responsibility of administration. Once more the courtiers were

split into two groups. The followers of the queen mother and those of Bahadur Shah. At such a time sometimes Rajendra Laxmi confined Bahadur Shah and at the other time Bahadur Shah confined Rajendra Laxmi in the Hanumandhoka Palace. Sarbajit Rana Magar led the followers of Rajendra Laxmi whereas Sriharsha Pant those of Bahadur Shah. In the scramble for power, Sarbajit Rana was put to death by Bahadur Shah whereas Sriharsha Pant being a Brahmin was not put to death but branded and expelled by Rajendra Laxmi. At last Rajendra Laxmi succeeded to come to power and Bahadur Shah was once more expelled. But at times of crisis Bahadur Shah was called back and his advice was sought. But neither did he prefer to stay at Kathmandu for a long time nor was it appreciated by Rajendra Laxmi. Later on Rajendra Laxmi suffered from tuberculosis. She was worried about her infant son, the king. At such a time she wanted to have someone strong enough to look after her son. She did not rely on anyone of the old courtiers of Gorkha. Rajendra Laxmi called Swarup Singh Karki back forgetting the role he had played (joining the Rani of Karna Sena) against the government of Nepal. It is quite strange to think as to why the Rani invited him ignoring those old courtiers who had served Prithvi Narayan Shah with all their might and sincerity. Prithvi Narayan Shah's warning to be cautious of the Khasas and Brahmins of the East and West totally ignored.

Return of Swarup Singh Karki to the court of Kathmandu brought changes in the court politics. All the old courtiers who had feeling of relief for some time became very cautious of him. They foresaw certain dangerous conspiracy as retaliation from

Swarup Singh and they were correct also. Before he took any action against his rivals, he worked for strengthening his position. Having made Daljit Shah, a brother of Brithvi Narayan Shah, sign a *Dharmapatra* promising not to do anything against the king and queen mother and to report of he happened to listen, any criticism against them in the court, he was made *Chautariya* in 1841. B. S. Appointment of Daljit Shah strengthened the position of Swarup Singh Karki.

In his initial phase Swarup Singh had taken the help of Maiju Rani and Pt. Vrajnath to consolidate his power. At this phase he took the blessing of Rajendra Laxmi and the support of Kazi Bhim Khawas. With that strong support he plotted to avenge some of his rivals who had advised King Pratap Singh Shah to expel him. Vamsraj Pandey (son of Kazi Kalu Pande) was charged of letting Kirtibam Malla, the King of Parbat, flee away from the battle fought between the Gorkha army and *Chaubisis* in 1839 B. S. He was a supporter of Bahadur Shah and an opponent of Swarup Singh Karki. In 1842 B. S. the case of letting Kirtibam Malla run away was suddenly brought before the court at the instigation of Swarup Singh Karki. To deal the case a *Kachahari* (meeting of the courtiers) was held at Bhandarkhal, Hanumandhoka Durbar at night; in those days holding a *Kachahari* at night meant the case was a grave one in which the culprit was to be given capital punishment. When the discussion on the charge levelled to Vamsraj Pandey took place, there was an exchange of hot words between Swarup Singh and Vamsraj Pande. Vamsraj was declared guilty of the crime and was beheaded on the same night. Swarup Singh Karki thus took revenge on his adversary. Although his objective of treating all his adversaries could

not be materialised, Vamsraj Pande, a valour warrior, fell a victim of Swarup's conspiracy.

Death sentence to Vamsraj Pande had its adverse effect. All the old courtiers became more hostile to Swarup Singh Karki. They became beyond control of Kazi Bhim Khawas. To worsen the situation Rani Rajendra Laxmi's health deteriorated badly. She became serious day by day. Foreseeing his dark future in the court of Kathmandu Swarup Singh went to join Daljit Shah who was engaged in the military campaign against Kaski. After the conquest of Kaski, Swarup Singh did not come back to Kathmandu rather stayed at Kaski as an officer-in-charge. His stay at Kaski gives a hint of his unwillingness to come back to Kathmandu where all the old courtiers were quite hostile to him. He feared the retaliation of the old courtiers.

On 2nd Srawan 1842 B. S.; after a few days of the conquest of Kaski Rani Rajendra Laxmi died.

It proved a fatal blow to Swarup Singh Karki and Bhim Khawas. Immediately after the death of Rajendra Laxmi the old courtiers invited Bahadur Shah to hold the administration of Nepal as a regent. Bahadur Shah also, immediately, after holding the post, sent an order to behead Swarup Singh Karki; accordingly on 24th Srawan, 1842 B.S. Swarup was beheaded in Pokhara. Thus one of the mastermind conspirators of Nepal was put to death. With his death the last and most cunning person of the non-Gorkhali group came to an end.

Swarup Singh Karki can be taken as one of the most crooked courtiers in the history of Nepal. His entry in the court of Nepal proved to be very costly one to the court. Although Nemesis, worked in his career, he

did not allow the two brothers (Pratap Singh Shah and Bahadur Shah) to come closer, and caused the death of Vamsraj Pande when he was in power. We can draw a lesson from the career of Swarup Singh Karki that what consequence one had to face when a wrong person was given preference. Swarup Singh Karki was like a hurricane which devastated a lot and the history of Nepal stands witness of many such incidents.

Notes

1. Harinandan Upadhyaya lent a total of Rs. 11,000 (Patna coins) to Prithvi Narayan Shah.
2. His brothers mentioned above wanted to have a separate kingdom for everyone as a reward. But the far-sighted king took a firm stand not to undo what he had achieved i. e. the unification of Nepal.
3. An incident is marked in the history of Nepal. The account printed in *Ancient Nepal*, Vol. 23 reads:
Having realised Sri Guheswari as the main *pith* (Tantrik spot) this king (Pratap Singh Shah) offered one hundred thousand and twenty-five thousand eggs (duck) into the *kund* (holy pond) according to the Tantric rituals whilst this *puja* in the process Bahadur Shah was not permitted to Pratap Singh Shah; and he at once left for Nuwakot.
4. *Ibid*
5. From the unpublished document in possession of Samsher Bahadur Thapa, Kathmandu
6. Bajracharya, Dhanavajra. 1982/1983. "Sri 5 Prithvi Narayan Shah Ka Patraharu." *Contributions to Nepalese Studies*, Vol. 10, No. 1 and 2, pp. 39-42.

References

- Acharya, Babu Ram, 2022 B. S. *Nepalko Samchhiptta Brittant*, Kathmandu: Pramod Shamsher and Nir Bikram Pyasi.
- - 2024 B. S. Sri 5 *Badamaharajadhiraj Piithvinarayan Shah*, Vol. III Kathmandu: His Majesty's Press Secretariat.
- - 2038 B. S. "Pratap Singh Shah ra Rajendra Laxmi, Grihakalaha ra Lamjung Tanahuma Adhikar." *Purnima*, No. 51.
- Bajracharya, Dhanavajra and Gyanmani Nepal, eds. 2014 B. S. "Sri 5 Ranabahadur Shahale Chautariya Dalmardan Shah lai Pathayako Patra." *Aitihisik Patrasangrah*.
- - and Tek Bahadur Shrestha, 2031 B. S. *Dolkhako Aitihisik Ruprekha*, Kathmandu: Institute of Nepal and Asian Studies.
- - - , eds. 2037 B. S. *Shahakalko Abilekha*. Kathmandu: Institute of Nepal and Asian Studies.
- Banda, Sundarananda, 2019 B. S. *Tiratna Saundarya Gatha*. Kathmandu: Nepal Sanskrit Parisad.
- Hamilton, Francis. 1941. *An Account of the Kingdom of Nepal*. Delhi: Manjusri Publishing House.
- Malla, Mohan Bahadur. 1941. "Parbat ko Itihas." *Ancient Nepal*, Vol. XVI.
- Nath, Yogi Narahari and Baburam Acharya, eds. 2010 B. S. *Dibya Upadesh*. Kathmandu: Prithvijayanti Samroha Samiti.
- Pant, Dinesh Raj, 2022 B. S. "Daljit Shahko Dharma Patra ra Tyasko Aitihisik Byakhya." *Purnima*, No. 3
- - 2022 B. S. "Daibagyan Laxmipati Pandey." *Purnima*, No. 8

- — 2025 B. S. "Aprakashit 6 wata Aitihashik Patraharu." *Purnima*, No. 20
- - 2025 B. S. "Aprakashit 12 wata Aitihashik Patraharu." *Purnima*, No. 21
- Pant, Mahesh Raj. 2023 B. S. "Bir Bhakti Thapa." *Purnima*, No. 10.
- - 2041 B. S. "Tippanka Pustak." *Purnima*, No. 64
- Pant, Naya Raj, et al, eds. 2018 B. S. *Abhilekha Sangrah*. Kathmandu: Samsodhan Mandal.
- Pant, Naya Raj, et al, eds. 2025. *Sri 5 Prithvinarayan Shahko Upadesh*, Lalitpur: Jagadamba Prakashan.

हाँडिगाउँ सत्यनारायण-स्थानको अनुपरमको अभिलेख

(सानुवाद परिष्कृत रूपमा)

-वैष्णोमाधव ढकाल

लिच्छविकाल साहित्य, कला र धर्मको उत्कर्षको युग मात्र नभई विद्या र दर्शनको क्षेत्रमा पनि धेरै माथि उठेको अनुलनीय महत्त्वको युग हो भन्ने कुरा अनुपरमको द्वैपायनस्तोत्रले सावित गरेको छ ।

मानदेव (प्रथम) र वसन्तदेवको शासनकालमा विद्याको दियालो बाल्ने प्रकाण्ड दार्शनिक अनुपरमको दार्शनिक कृति "द्वैपायन-स्तोत्र" हाँडिगाउँस्थित सत्यनारायणस्थानको गरुडस्तम्भमा उत्कीर्ण छ । विद्या र दर्शनको अगाध गाम्भीर्य र गगनचुम्बी उचाइका कारणबाट उक्त अभिलेख भारतीय उपमहाद्वीपमा आजसम्म प्राप्त भएका हजारौं अभिलेखहरूको चूडामणि बनेर रहेको छ । आपाततः भारतीय गुप्तकाल साहित्यसृजना र धार्मिक कर्मकाण्डका दृष्टिले नेपालको लिच्छविकालको तुलनामा उन्नतिशील मानिए तापनि विद्याको अनुशीलन र दर्शनको गहन विवेचनका पक्षमा लिच्छविकालको उचाइलाई छुनसकेको छैन भन्ने कुरालाई प्रमाणित गर्न अनुपरमको कालजयी रचना "द्वैपायन स्तोत्र" प्रबल प्रमाणका रूपमा रहेको छ ।

लिच्छविकालिक नेपालमा अनुपरमजस्ता ठूला दार्शनिक एवं कवि र बुद्धकीर्तिजस्ता कालिदासको टक्करका महाकवि जन्मिनु संयोग मात्र नभई, नेपाल

चिरन्तन विद्याभ्यास गर्ने थलोका रूपमा स्थिर र विश्रुत भइसकेको तथ्य पनि यसरी प्रमाणित भएको छ ।

उक्त अभिलेखका रचयिता अनुपरम^१ परमाभिमानीका छोरा, आभीरी गोमिनीका पति र भौमगुप्त (महासामन्त) का पिता हुन् । ठूला दार्शनिक, सिद्धहस्त कवि र पन्ध्र सय वर्षअघि नेपालमा जन्मेका नेपाल आमाका सक्कली छोरा अनुपरम, कुन स्थिति र मितिमा जन्मे, कुन गाउँ र कुन ठाउँमा जन्मे, कहाँ हुको बढे र कहाँ पढे, कुन हालतमा थिए, के के काम गरेर गए र यस बाहेक अरु के के लेखे इत्यादि कुराहरूका उत्तर इतिहासका अन्धकारले ढाकेका पानामित्त छन् । जे होस्, उनको एक्लो रचना यस अभिलेखले उनको तलस्पर्शी चिन्तन, कट्टर धार्मिक दृष्टिकोण र धेरै माथि उठेको आत्माको तहलाई चिनाएको छ । कवितामा औचित्यपूर्ण शब्दार्थ प्रयोगको निपूणता, आत्मस्पर्शी भावविन्यासमा दक्षता र इच्छानुसार भाषालाई मोड्न सक्ने क्षमताले के सावित गर्दछन् भने उनीद्वारा रचिएको दीर्घकलेवरको कुनै अर्को ग्रन्थ फेला नपरे तापनि उनी कालजयी चिन्तक र पद-वाक्य-प्रमाणज्ञ विद्वान् हुन् । उनको अद्वैत वेदान्त दर्शनमा मात्र जबर्दस्त दखल नभई न्यायदर्शन, योगदर्शन, बौद्धदर्शन, मीमांजादर्शन र सांख्यदर्शनमा पनि

(१) धनवज्र बजाचार्य- "लिच्छविकालका अभिलेख" ने. ए. अ. सं., त्रि. वि. (२०३०), पृष्ठ १६२ ।

उत्तिकै देखल भएको विषयलाई द्वैपायन स्तोत्रले छर्लङ्ग पारिदिएको छ ।

विभिन्न छन्दहरूका ३४ श्लोकहरूबाट निष्पन्न भएको उक्त अभिलेख धेरै ठाउँमा प्रकाशित भए तापनि एक तिहाई भाग नरात्रोसंग खण्डित अवस्थामा रहेकाले सर्वजनसंबन्ध हुनसकेको छैन । संभवतः खण्डित भागको पूर्ति नहुनु र अखण्डित भाग पनि भाषा र भावका दृष्टि-बात ज्यादै जटिल र गम्भीर हुनु नै यसको प्रमुख कारण हो । उक्त अभिलेखको साधिकार अनुवाद आजसम्म कतैबाट भएको जानकारीमा आएको छैन र खण्डितांश-परिष्कार पनि गरिएको छैन । उक्त अभिलेखका विषयवस्तुको गम्भीरता र कवि अनुपरमको अधर्षणीय विद्वत्ताको कुरा भने देश र देश बाहिरका विद्वान्हरूद्वारा^२ महसूस नगरिएको होइन ।

नेपालका विशिष्ट ऐतिहासिक युगपुरुषको साधनापूत प्रतिभालाई जनसमक्ष ल्याउने हेतुले मैले खण्डितांशपूर्तिका साथै यथामति अनुवाद समेत गरी उक्त

अभिलेखलाई परिष्कृतरूपमा प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरेको छु । खण्डितांशपूर्ति गर्दा बाँकी रहेका सग्ला अक्षर, शब्द, वाक्य, छन्द र विषयवस्तुको आत्मासंग एकाकार भई उनीहरूको आकांक्षाको मर्म बुझाई अनुसार ती ती दर्शन र महाभारतको समेत भावलाई ध्यानमा राखेर कलम चलाएको छु । यो परिष्कार, इतिहास र विषय वस्तुसंग अन्याय गरी भावनाको प्रवाहमा गरिएको नभएर अभिलेखीय विषयवस्तुको यथार्थ ज्ञानलाई लक्ष्य बनाएर कलापक्ष र चिन्तनपक्षको उचित सम्मान साथ गरिएको तथ्य स्पष्ट्याउन चाहन्छु ।

परिष्कारको क्रममा निम्नलिखित [ ] चिन्हमित्त मैले थपेका पद, पदांश र वाक्य रहेकाछन् भने निम्नलिखित ( ) चिन्ह मित्त पूर्व संशोधित अक्षर, पद र वाक्य राखिएका छन् । जहाँ अर्थसङ्गतिका लागि पूर्व संशोधनको पनि संशोधन गरिएको र मूलपाठमा पनि सामञ्जस्य ल्याउन केही परिवर्तन गर्नु परेको छ ती ती विषयको संकेत सम्बद्धस्थलको पादटिप्पणीमा गरिएको

- (२) क- द्वैपायनस्य व्यासस्यानुपमस्तोत्रकारिणे ।
 गोम्युपनाम्ने परमाभिमानितनुजन्मने ॥
 आर्यमर्यादया लोकसुव्यवस्थाभिकाक्षिणे ।
 अनुपरमसंज्ञाय भगवद्धर्मशालिने ॥
 नैपालकाय प्रथमविदुषेऽद्वैतवादिने ।
 विद्याद्योतितचित्ताय श्रद्धयेदं समर्पये ॥

-ज्ञानमणि नेपाल- "महोपाखण्डनाटकम्"

प्रकाशक- ने. ए. अ. सं., त्रि. वि. (२०४०), समर्पण पृष्ठ- १

ख- महाकवि अनुपरमकृत ये ३४ श्लोक- अत्यन्त हृदयस्पर्शी, दार्शनिक एवं साहित्यिक हैं ।

-डा. कृष्णदेव अग्रवाल "अरविन्द"- "नेपाली अभिलेखोंका हिन्दी अनुवाद"

प्रकाशक- इण्टर्न बूक लिक्स, जवाहर नगर, नई दिल्ली, (मार्च १९८५)

ग- प्रौढ लेखनशैली, दार्शनिक विचारधारा आदिका दृष्टिले यो अभिलेख उच्चकोटिको मानिएको छ ।

-धनवज्र बज्राचार्य, पूर्ववत्, पृष्ठ १६२

घ- माथि सारिएका श्लोकहरूले कवि दार्शनिक अनुपरमको दार्शनिक गहनता बाहेक साहित्यिक स्वरूप र आन्तरिक भाव समेत प्रष्ट पारेका छन् ।

-डा. जगदीशचन्द्र रेग्मी- "प्राचीन नेपाली संस्कृति"

प्रकाशक- साझा प्रकाशन, काठमाडौं, (२०४०), पृष्ठ ६०

छ । द्वैपायनस्तोत्रको शुरुदेखि दशौं श्लोकसम्म नराओ-संग खण्डित भएको कारणबाट विषयवस्तु छर्लङ्ग होस् भन्ने मनसायले पूर्वरूप र परिष्कृतरूप भनी श्लोकहरूलाई दोहो-याइएको छ । त्यसपछि परिष्कृतरूप मात्र प्रस्तुत गरी पूर्वरूपलाई कोष्ठक भित्र नपारेर चिनाउन खोजिएको छ ।

यस सानुवाद खण्डितांशपूर्ति र परिष्कारको सम्बद्ध क्षेत्रका विद्वान्हरूद्वारा समीक्षा गरिदा देखिन आएका सदोष र दुर्बलपक्षको कृतज्ञतापूर्वक संशोधन गरिने व्यहोरा पनि अनुरोध गर्न चाहन्छु ।

— द्वैपायनस्तोत्रम् —
(सपरिष्कार अनुवाद)

॥ १ ॥

पूर्वरूप- ..... स ... यतात्मने ।
..... धियैष ते नमः ॥

परिष्कृतरूप -

[वेदार्थरत्नोज्ज्वलमङ्गलात्मने —
— धर्मस्वरूपाय] स [ते] यतात्मने ।

[पुराणशास्त्रादिविसृष्टयापित—
— सर्वायुषे देव !] धियैष ते नमः ॥

अनुवाद—

भगवन् वेदव्यास! ज्ञानराशि वेदको अर्थरत्नलाई धारण गर्नाले उज्ज्वल र मङ्गलमय आत्मा भएका साक्षात् धर्मस्वरूप, राम दमादिसंपन्न योगी र पुराण तथा शास्त्रहरूको संरचनामा आफ्नो सम्पूर्ण जीवन लगाउनु हुने तपाईंको म (अनुपरम) बुद्धिपूर्वक वन्दना गर्दछु ।

॥ २ ॥

पूर्वरूप - ..... त्प्रतिदेहनिवृत्तौ (तः)
..... विकीर्णभानुना

परिष्कृतरूप -

[मायामहिम्नैव मलीमसं जगद् —

— विलोक्य शश्व] त्प्रतिदेहनिवृत्तौ^४ ।

[व्यक्ता त्वया सा परमार्थपद्धति —

— वैदार्थविज्ञान] विकीर्णभानुना ॥

अनुवाद— मायाको प्रभावबाट संसारलाई मलिन अवस्थामा देखेर प्रत्येक शरीरधारीको दुःख निवृत्तिको लागि वेदका विज्ञानरूपी किरणहरूलाई संसारमा फैलाउनु हुने तपाईं वेदव्यासले संसारका सामु परमार्थको सच्चा मार्ग उपस्थापित गरिदिनु भएको छ ।

॥ ३ ॥

पूर्वरूप- ..... त सर्वमात्मनि
..... (श) शिनेव कान्तता
परिष्कृतरूप -

[निपीडितं देहधिया निवारिते —

— विलोक्य लोकं व] त सर्वमात्मनि ।

[प्रबोधकान्ति त्वयि सवितन्वति —

— प्रकाशिता सा] (श) शिनीव^५ कान्तता ॥

अनुवाद— विशुद्ध आत्मतत्त्वको उपेक्षा गरी शरीरमा आत्मभाव राखनाले अनेकौं संतापबाट संतप्त बनेको संसारलाई देखेर ज्ञानको कान्ति जगत्मा फैलाउनु हुने तपाईंमा चन्द्रमामा झैं अमृत वर्षी कान्ति सुहाएको थियो ।

॥ ४ ॥

पूर्वरूप - ..... मयेन तेजसा
..... सवितेव भासते

परिष्कृतरूप -

[यशस्त्वदीयं भुवनान्तभासुर—

— माविष्कृतं बोध] मयेन तेजसा ।

[वेदार्थ विज्ञानमहोमहोज्ज्वलम्—

— ब्रह्माण्डमध्ये] सवितेव भासते ।

अनुवाद— ज्ञानको ज्योतिबाट पैदा भएको, सारा भुवनहरूलाई चहकिलो तुल्याउने, वेदरूपी विज्ञानको तेजले अत्यन्तै

(३) मूलपाठमा देह छ, अर्थसङ्गतिका लागि देहि बनाइएको हो ।

(४) पूर्वसंशोधनमा (तः) पाठ रहेको छ अर्थसङ्गतिका लागि [तौ] बनाइएको हो ।

(५) मूलपाठमा (श) शिनेव रहेको छ ।

तेजिलो तपाईंको कीर्ति ब्रह्माण्डका मानमा मूर्ध्न्यै चमिकएर रहेको छ ।

॥ ५ ॥

पूर्वरूप- ..... पथेन सौगताः

..... (गि) राम्पतिर्भवेः

परिष्कृतरूप-

[सनातनैः सौगत धर्षितैर्जनैः-

-येनाऽधुनाऽज्ञानं] पथेन सौगताः ।

[प्रयान्ति तेनैव गतं भवेत् पथा-

-धर्षितैः त्वेषां न] (गि) राम्पतिर्भवेः ॥

अनुवाद- वैदिकविज्ञानका एकछल अधिपति तपाईं, यस धर्तीमा नजन्मिनु भएको भए सौगतहरूद्वारा अज्ञान भएका सनातनीहरू त्यस मार्गबाट हिंड्न विवश हुने भए जुन अन्योलको मार्गमा आज पनि सौगतहरू हिंडिरहेका छन् ।

॥ ६ ॥

पूर्वरूप- ..... तयो त्वया

..... धार्यते ।

परिष्कृतरूप-

[चतुर्षु भागेषु विभज्य बुद्धितो विजित्य वादेषु पश्यन्] तयो त्वया ।

[सुरक्षिता शास्त्रकृता समेधिता मातेव लोकैरधुनापि] धार्यते ॥

अनुवाद- बुद्धिपूर्वक वेदको ४ भाग लगाएर शास्त्रार्थहरूमा वेदविरोधीहरूलाई परास्त गर्दै अनेकौं शास्त्रहरूको रचना गर्ने तपाईंले वेदको रक्षा गर्नु भन्ने र वेदमूलक वाङ्मयको पनि संवर्द्धन गर्नु भयो । तपाईंबाट सुरक्षित उक्त ज्ञानराशि श्रुतिलाई आज पनि श्रद्धालुजनहरू आफ्नी जन्म दिने आमा समान मानी आरण्य परिरहेका छन् ।

॥ ७ ॥

पूर्वरूप- ..... निवारणेन ।

..... त्वयावरुग्मम्

परिष्कृतरूप-

[सत्यस्य मार्गस्य निरूपणेन देहेन्द्रियात्मत्व] निवारणेन ।

[व्युत्पाद्य गाढौ भजतं तमिस्रां मतं परेषां हि] त्वयावरुग्मम् ॥

अनुवाद- मानवहरूलाई गन्तव्य मार्गको उपदेश दिएर शरीर, इन्द्रिय र मन आदिमा आत्माको आरोप गर्ने भ्रान्त धारणाहरूको निराकरण गर्दै आत्मतत्त्वका जिज्ञासुहरूको घना अज्ञानान्धकारलाई धुजा धुजा पादै तपाईंले नास्तिकहरूका विचारहरूलाई निष्क्रिय तुल्याई दिनु भएको छ ।

॥ ८ ॥

पूर्वरूप- ..... मिदमप्रबुध्य

..... ताम्ब्रजेयुः

परिष्कृतरूप-

[तद् ब्रह्म सत्यं हृदि नित्यदीप्तं मिथ्या जगत्तथ्य] मिदमप्रबुध्य ।

[त्वद्विद्यया तत्त्वविदो महान्तस्त्रयीं शरण्यं जयं] तं त्रजेयुः ॥

अनुवाद- हृदयमा प्रकाशमान ब्रह्मतत्त्व मित्य र सत्य छ, पाञ्चभौतिक संसार अनित्य र परिवर्तनशील छ भन्ने तपाईंको उपदेशको मर्म बुझेका मनीषीहरूले आफ्नो आत्मतत्त्वसंबन्धी यथार्थ अवधारणालाई जोगाई राख्न वेदको आश्रय लिनु पर्दछ ।

॥ ९ ॥

पूर्वरूप- (भवा) ण्णंवं..... ज. रवि. दा..... भञ्चत्

..... तयेव संस्थमुद्वीक्ष्य..... मिथ्यम्

परिष्कृतरूप-

[पीत्वा] ण्णंवं [चण्डकरैर्विभाति] ज [त्वं] रविर्दा [न] विद्या विपुञ्चन् ॥

[अज्ञानसंतप्त] तयेव संस्थमुद्वीक्ष्य [लोकं त्वमदाःस्व] मिथ्यम् ॥

अनुवाद- आफ्ना प्रचण्ड किरणहरूद्वारा समुद्रलाई पनि

(६) मूलपाठमा "अवरुग्मम्" रहेको छ ।

(७) मूलपाठमा "मिदमप्रबुध्य" छ तर छन्दोभङ्ग हुने र अर्थ पनि नमिल्ने हुँदा "मिदमप्रबुध्य" बनाइएको छ ।

(८) "भञ्चत्" को सट्टा "विमुञ्चन्" बनाइएको छ ।

पिउने सूर्यले आफ्नो प्रचण्ड तेजबाट संसारलाई संतप्त बनेको देखेर उपकारबुद्धिले जल वर्षाई सबैको साधुवाद पाउँछन् र सुहाउँछन् । भगवन् ! तपाईंले पनि जगत्-लाई अज्ञानमा रुमल्लिएको र दुःखी देखेर शाश्वत सुख प्रदान गर्न वैदरूपी अमर धन प्रदान गर्नु भयो ।

॥ १० ॥

पूर्वरूप-- ..... कशणादृतेन नित्यं पृथुमति .....
... किमिदमस्ति वाच्यशेषः प्रकथितधर्मविद्या परिष्कृतरूप--

[अत्येकं नृषु] कशणादृतेन नित्यं [लोकानां] पृथुमति [शोधनाय देव ?] ।

[सत्यं ब्रह्म] किमिदमस्ति वाच्यशेषः [प्रोवता सा] प्रकथितधर्मविद्या ॥

अनुवाद-- भगवन् ! प्राणीहरूप्रति दया गर्न तत्पर रहने तपाईंने मानिसहरूको स्मूलबुद्धिलाई संशोधन गर्ने अभिप्रायले अभिप्रेरित भई सत्य ब्रह्म भनेको के हो ? भन्ने अथवा उभयपक्षबाट तत्त्वलाई वचन, मन र बुद्धिले व्यक्त गर्न सक्तीमन् र जो दृश्यमान् जगत्मा देखिने तत्त्वहरू भित्र पहेँन त्यही नै ब्रह्म हो भन्ने वेद र धर्मशास्त्रको गहनतम सारतत्त्वलाई उत्तरका रूपमा प्रस्तुत गर्नु भएको छ ।

॥ ११ ॥

(नरैः) परान् नास्तिकतां प्रपन्नै स्तथीविरोधेन निवार्यमाणः ।

(धर्मो) व्यवस्थास्यत नाद्य लोके धर्ता त्वमस्या यदि (ना) भविष्यः ॥

अनुवाद-- नास्तिकताको चरम सीमामा पुगेका मानिसहरूबाट वेदको विरोध गरिनाले वैदिक धर्म यस धर्तीबाट बिदा हुन लागेको ब्रेला वेदका संरक्षक तपाईं नजन्मेको भए वैदिक धर्म अस्तित्वको संकटमा पर्ने थियो ।

॥ १२ ॥

परिष्कृतरूप--

(६) पूर्वसंशोधनमा (वचसा त्व) गराइएको छ । अहिले अर्थसङ्गतिका लागि [स नुतस्त्व] गराइएको छ ।

(१०) मूलपाठमा "यः" रहेको हुँदा अर्थसङ्गतिका लागि मध्यमपुरुषको सट्टा प्रथमपुरुष बनाइएको छ ।

(११) मूलपाठमा "पः" रहेको छ ।

[संहत्य] वेदं व्यवकीर्णवाक्त्वादानादिनिष्ठं [स नुतस्त्व] या च ।

[व्याप्तः] कथं वेद इहाभविष्यत् त्वं भारतादि यदि (ना) तनिष्यः ॥

अनुवाद-- अनादिकालदेखि गुरुपरम्परामा छरिएर रहेको अनादि ब्रह्मको प्रतिपादक वेदलाई एकत्रित गरेर तपाईंले उक्त ज्ञानराशिको सम्मान गर्नु भयो । ज्ञानराशि वेदकै व्यापक प्रचार-प्रसारका दृष्टिले तपाईंले महाभारत आदि ग्रन्थहरूको प्रणयन नगरेको भए वेद संसारमा कसरी व्याप्त हुन सक्ने थियो र ?

॥ १३ ॥

परिष्कृतरूप--

(प्र)माणशुद्ध्या विदित्वात्सर्वस्वरूपः प्रकथ्यमाणं [परधर्मनि] ष्टैः ।

[सद्धर्म] मित्र्यं जगतो हितैषी न प्रालिख्यद् यदि (न) [भविष्यत्^{१०}] ॥

अनुवाद-- प्रत्यक्ष, अनुमान र आशयमात्रि प्रमाणहरूको विशुद्ध प्रयोगद्वारा वेद बिद्याको स्वरूपको गर्नुभएका संसारका हितैषी तपाईं नजन्मिनु भएको भए बिधर्मिहरूद्वारा हल्लाइएको सत्य सनातन धर्मको विस्तार कसरी हुन सक्थ्यो भन्ने कुरा विचारणीय छ ।

॥ १४ ॥

परिष्कृतरूप--

(स्वमो) ख्यमात्राश्रयभादभीदधं कुतार्किकैस्तद्वि (निवार्य) माणमू ।

[शास्त्र] व्यन्तैषीन् न पृथक् प्रमाणं कथं तद [I] स्वातुभिदं [समर्थम्^{११}] ॥

अनुवाद-- आफ्नो मूर्खताको आश्रय लिई निरन्तर कुतार्किक नास्तिकहरूद्वारा निराकरण गरिएको आगम जो स्वयं प्रमाणका रूपमा छ त्यो तपाईंको योगदान मपाएको भए यहाँ कसरी अस्तित्वमा आउन सक्ने थियो ?

॥ १५ ॥

परिष्कृतरूप—

[त्यागोऽ] पि च प्राणवियोगहेतु नं प्रत्यवायो (यदि नान्य)
थै [नम्^{१२}]

[यज्ञ] त्वमेव प्रतिवेत्सि सम्यक् न वेदिताऽन्यो भुवि
कश्चि (दस्ति)

अनुवाद— सन्ध्यावन्दन आदि नित्ययज्ञहरू पालन गर्दा
पनि मृत्युका कारण बन्दैनन् र पालन गर्दा पनि पुण्यका
कारण बन्दैनन् केवल प्रत्यवायको दोषबाट बचाउँछन् ।
यस स्थितिमा यज्ञ गर्नुको वास्तविक कुरालाई केवल तपाईं
बुझ्नु हुन्छ अरु बुझ्ने र बुझाउने मानिस पृथ्वीमा छैनन् ।

॥ १६ ॥

परिष्कृतरूप—

[गुण] स्तुतिः स्यादनुवादतो वा स्तुत्येषु वाचां द्वयं
(प्रवृत्तम्) ।

(स्तु) तिर्गुणानां विधिना न सत्वान् न चानुवाद स्त्वदि
[वादहीने] ॥

अनुवाद— पुराकल्प र अनुवाद वचनका यी दुई शैलीबाट
आराध्यको महिमागायन गरिन्छ । तपाईंमा विधिपूर्वक
गुण नरहनाले गुणस्तुति गर्न जानिदैन र तपाईं
गुणातीत तत्त्वरूप हुनुभएको हुँदा गुणानुवाद गर्न
सकिदैन ।

॥ १७ ॥

परिष्कृतरूप—

[परो] न धर्मं सकलं न्यहिंसीत् त्वन्नैव रागादिरयं न्य
(भान्सीः) ।

स्वर्गेषिणी वैषाधिकीञ्च तृष्णां विधूय शुद्धस्त्वमिति
(प्रसिद्धः) ॥

अनुवाद— तपाईं जस्ता महापुरुषका सत्प्रयासका कारण-
बाट धर्मविरोधीहरूले धर्मको सम्पूर्ण स्वरूपलाई
खल्बल्याउन सकेनन् । तपाईं जतिसुकै ब्रह्मवेत्ता हुनु
भएपनि नियतिको बलवत्ताबाट वासनादेखि मुक्त भई
रागद्वेषको वेगलाई रोक्ने काममा सक्षम हुनु भएन । तर

स्वर्गको तीव्र इच्छा र विषयभोगको उत्कट अभिलाषालाई
लत्याएर शुद्धरूपमा रहनु भएका तपाईं त्यागकै कारण-
बाट संसारमा यशस्वी हुनु भयो ।

॥ १८ ॥

धर्मार्थकामाद्यविविक्तरूपं यदि व्यवारिष्यत सर्ववादः ।
(दूरात्) स्मृतीनामगतेः श्रुतीनां तदद्य लोके नियतं
(व्यनश्यत्) ॥

अनुवाद— बौद्धसिद्धान्तले धर्म, अर्थ, काम र मोक्षको
मौलिक सिद्धान्तलाई दबाउन पाएको भए, सामान्य
मानिसका नजरमा धर्मशास्त्रको मर्म प्रतिबिम्बित हुन
नसक्नु र वेदाध्ययनमा विलकूलै सामर्थ्य नहुनु जस्ता
कारणबाट धर्म आदिको सकली रूप वस्तुतः लुप्त भएर
जाने थियो । (तर त्यसो हुन पाएन किनकि स्वयं
तपाईंले वैदिक धर्मको रक्षा गर्नु भयो) ।

॥ १९ ॥

(वि)पाट्य मोहानमृत^{१३} व्यसृक्षत् स्वयञ्च
धर्मादिजगत्यतिष्ठथाः ।

(त्र)यी त्वयागाज् जगति प्रतिष्ठां त्वमेव धर्मान्
विविधानतिष्ठपः ॥

अनुवाद— काम, क्रोध, लोभ, मोह र अन्य दोषहरूलाई
धुजा धुजा बनाएर धर्ममय-अमृतधारा बहाउँदै तपाईं
जगत्मा रहनु भयो । तपाईंद्वारा नै वेदविद्याले जगत्मा
प्रतिष्ठा पायो र त्यसकै माध्यमबाट तपाईंले धर्महरूको
संवर्द्धन गर्नु भयो ।

॥ २० ॥

परिष्कृतरूप—

[अदृष्टवद्] दुष्टप्रतिपादमेतत् स्वर्गादि शब्दोपनिबन्धमा
(त्रम्) ।

[मिथ्येदम]- स्तीति जनोऽग्रहीष्यद् भवानिहैवं यदि न
व्यनेक्षत् ॥

अनुवाद— अदृष्टको परिकल्पना गरे जस्तै “स्वर्ग” आदि
पुण्यलोक पनि परिकल्पित र शब्दरूप मात्र हुन् । अतः
स्वर्ग आदि लोकको प्राप्तिको लालचमा परी गरिने यागादि

(१२) पूर्वसंशोधनमा “थैवा” रहेको छ ।

(१३) मूलपाठमा “माहान्” रहेको छ ।

पनि व्यर्थ छन् भन्ने कुरा सर्वसाधारण मानिसहरूले बुझ्ने थिए, तर त्यसो हुन पाएन किनकि तपाईंले मौकामा सबैको आँखा खुलाइदिनु भयो ।

॥ २१ ॥

(निराकृ) ता कुमतिभिरहसावृतैः कुतार्किकैः कथमपि सौगतादिभिः ।

(वयी) त्वयि प्रथितगिरि प्रभावियै पयोनिधौ सरिदिव विन्दति स्थितिम् ॥

अनुवाद— दुर्मति, अभिमानी र वितण्डावादी सौगत, जैन र चार्वाकहरूद्वारा पूर्वाग्रहपूर्वक खण्डन गरिएको वेदविद्या, तपाईं जस्ता विद्याका स्वामीको वलिष्ठ आधार पाएर सरिता सागरको आधार पाई प्रतिष्ठित भए झैं जगमा प्रतिष्ठित भयो ।

॥ २२ ॥

[श्रुतिस्मृत्यर्थत्वा] द् विनियतपदार्थाद्यनुगमात् ।

तव श्रुत्वा काव्यं सपदि मनसा गम्यपद [कम्] ॥

[अथापृष्टा] र्थत्वादवनपरमार्थानुसरणे ।

दधात्युच्चैर् मोहं सपदि गतविद्येव्वनिभृतम् ॥

अनुवाद— तपाईंले बनाउनु भएको महाभारत “काव्य” शास्त्रीयसरणिबाट निश्चितार्थव्यञ्जक पदहरूले निष्पन्न भएको हुँदा गूढार्थबोधक बनेर रहेको छ । त्यस काव्यलाई सहसा सुनेर विशेषार्थप्रतीति अशंभव भएकाले आत्मज्ञान गराउने परमार्थमार्गमा जाने सन्दर्भमा विद्याविहीन व्यक्तिहरू मोहमा पर्दछन् । (समस्त बाङ्गमयको सारसंग्रह बनेको महाभारत ग्रन्थ सरल भएर पनि ग्रन्थले जेलिएको छ)

॥ २३ ॥

परिष्कृतरूप—

[यथा धर्म] शास्त्रे मनुयमवृहस्पत्युशनसाम् ।

विधानं कृत्यानामसुगमपदं लोक (निभृतम्) ॥

[परं काव्ये] नैवं प्रतिविषयमाधूय निपुणम् ।

फलेनैवाशेषन्त्वमिदमम [लं तत् कथयसि] ॥

अनुवाद— मनु, यम, बृहस्पति र शुक्रद्वारा बनाइएका धर्मशास्त्रहरूमा सर्वसाधारणका लागि सुगमपदहरूबाट

कर्त्तव्य विधान गरिएको छैन । तर तपाईंले यस महाभारत महाकाव्यमा प्रत्येक विषयलाई राम्ररी केलाएर प्रत्येक कर्मको परिणामलाई सुन्दर र मञ्जलमय शैलीबाट प्रस्तुत गरी निर्मल सत्यलाई प्रकाशित गरिदिनु भएको छ ।

॥ २४ ॥

परिष्कृतरूप—

[अस्तीद] नृपचरितानुवादिभावात्,

पादादेः प्रतिनियतं स्वतश्च काव्यम् ।

[धर्मादे] रनुकथनादपीह शास्त्रम्,

त्वं शक्तेरिदमपि भारताधकार्षी (ः) ॥

अनुवाद— आदर्शको संप्रेषण गर्ने [उद्देश्यले धीरोदात्त; धीरप्रशान्त आदि राजाहरूका अनुकरणीय चरित्रहरूको उपस्थापन गर्नाले र छन्द अलङ्कार एवं रस आदिले संपन्न तपाईंको महान् रचना महाभारत स्वाभाविक रूपमा नै काव्यकोटिमा पर्ने आउँछ । धर्म, अर्थ, काम र मोक्षको विभिन्न शैलीबाट विवेचन गर्नाले त्यही महाभारत फेरि धर्मशास्त्रको कोटिमा पर्ने आउँछ । काव्य र शास्त्रका लक्षणले महिमामय बन्न पुगेको त्यस महाभारतको संरचना तपाईंले आफ्नै संस्कारानुबन्धी साधनापूत प्रतिभाद्वारा गर्नुभएको हो ।

॥ २५ ॥

परिष्कृतरूप—

[धीरेऽस्मिन्] भवजलधौ विवर्तमानान्,

रागादिप्रपतधियः प्रगाढमोहान् ।

[ऊर्ध्वा] स्यास्त्वमिति विधाय मुक्तिमार्गं,

साचीनां भुवि पुरुषाङ्कुरोषि मन्त्रैः¹⁴ ॥

अनुवाद— डरलाग्दो संसारसागरमा जन्म र मृत्युको चक्रमा परेका, राग, तृष्णा र लोभ प्रभृतिद्वारा बुद्धिलाई धमिलो गराएका, गहिरो र गाढा अन्धकारमा रूमल्लिएका र पशुको झैं तेर्सो दृष्टि भएका पुरुषहरूलाई तपाईंले आफ्ना महाभारत आदि मन्त्रमय रचनाहरूद्वारा ऊर्ध्वदृष्टिसंपन्न बनाएर मुक्तिमार्गमा लगाउनु भएको छ ।

(१४) मूलपाठमा “मन्त्रै” रहेको छ ।

॥ २६ ॥

सु (खि) न्ना विविक्तवचसा त्वद्या सता,
कृपया परार्थविनिवेशिवुद्धिना ।

ज (गं) तो हिताय सुकृतेह भारते,
भुवि वाङ्मयं सकलमेव दर्शितम् ॥

अनुवाद— आत्मा रमाउने, ऋत मित र हित वचनको उच्चारण गर्ने, कृपालु, संज्जन र परोपकारमा आफ्नो बुद्धिवैभवको उपयोग गर्ने तपाईंले जगत्कै परम कल्याणका लागि रचिएको महाभारत काव्यमा पृथ्वीमा रहेका सम्पूर्ण वाङ्मयको सारसर्वस्व राखी दिनु भएको छ ।

॥ २७ ॥

परिष्कृतरूप—

विदितविविधधर्मो वेदितो वाङ्मयानाम् ।

निरवधिकममिष्प्राशान्तराणादिदोषम् ॥

[कलित] स्वपदार्थस्तद् भवान् मोहजालम् ।

तिभिरमिव विवस्वानेशुभिः प्रक्षीणोति ॥

अनुवाद— अनेक धर्मका रहस्यहरूलाई जान्ने, वाङ्मयहरूको मर्मलाई बुझ्ने र बुझाउने सक्ने तथा शब्दब्रह्मलाई आत्मसात् गर्नुभएका तपाईंले निरन्तर असत्यको उपासना गर्नाले जुन संसारको राग आदि दोष शान्त भएका छैनन् त्यस संसारको रागजन्य मोहजाललाई, सूर्यले आफ्ना प्रचण्ड किरणहरूबाट अन्धकारलाई नाशी दिए जै, नाशी दिनु भएको छ ।

॥ २८ ॥

प्रतिविषयनिधोगात् पालकत्वाच्च तासाम् ।

निपुणतदवबोधोत् तद्विवेकाददोषात् ॥

जगति तदुपदेशात् त्वम्मिथस्तद्विभागात् ।

उपहित इव मूर्तिस्त्व्यात्मना मन्त्रवाचाम् ॥

अनुवाद— वेदका वाक्यहरूलाई विधिवाक्य आदिका नियम अनुसार भिन्दाभिन्दा कर्महरूमा प्रयोग गर्ने विधान गर्नाले, विहित विधान अनुसार वेदको प्रयोग गरी स्वयं श्रुतिको संरक्षण गर्नाले, संरक्षित श्रुतिका मन्त्रहरूको अर्थलाई राम्ररी हृदयङ्गम गर्नाले, मन्त्रहरूमा प्रतिवादित विषयको विवेचन गर्नाले, विवेचनजन्य यथार्थबोधका कारणबाट हृदयमा निर्दुष्ट ज्ञानको आकलन

गर्नाले, निर्दुष्ट ज्ञानको आकलन गरेपछि संसारको कल्याणका लागि त्यस ज्ञानलाई विभिन्न माध्यमबाट उपदेशका रूपमा व्यक्त गर्नाले र मानिषहरूको क्षमताको ह्रास हुँदै गएको कुरालाई बुझेर एउटै वेदलाई ४ भागमा विभाजित गर्नाले तपाईं ऋग, यजु र सामरूपमा परिणत मन्त्रविद्याको साकार मूर्ति बन्नु भएको छ ।

॥ २९ ॥

सौक्ष्म्याद् दुर्बोधमीशं स्थितमपि सकलं लोकमावृत्य
तन्वा ।
वाग्बुद्ध्योरप्यतीता (कृति) मपि मुनिभिः स्वागमाद्
ध्याततत्त्वम् ॥

विद्यारूपं विशुद्धैः पदमनतिशयं क्षीणसंसारबन्धम् ।

स्यादात्मानं न जातु त्वमिव कथयिता कश्चिदन्यो
द्वितीयः ॥

अनुवाद— ज्यादै सूक्ष्म भएकाले सजिलै जान्न नसकिने, आफ्नो मायिकस्वरूपबाट सकल संसारलाई ढाकेर रहेको, वाणी र बुद्धिबाट पार पाउन नसकिने भए तापनि मननशील मुनिहरूद्वारा आ—आफ्नो शाखा अनुसारका कर्म, उपासना र ज्ञानका प्रतिपादक मन्त्रहरूको माध्यमबाट जसलाई अनुभवको विषय बनाइन्छ, विद्यामय, विशुद्धिको अद्वितीय पृष्ठभूमि, सांसारिक बन्धनबाट मुक्त एवं जसको उपासना गर्नाले सांसारिकहरूको संसारबीज क्षीण हुन्छ त्यस सर्वोत्तम आत्मतत्त्वको उपदेष्टा तपाईं बाहेक दोस्रो पुरुष यस संसारमा कुनै पनि छैन ।

॥ ३० ॥

प्रत्याधारस्थितत्वात् पृथगपि न पृथक्
तत्स्वरूपाविशेषात् ।

नित्यं धर्मरयोगात् पुनरपि न तथा सर्वकालाप्रतीतिः ॥

नाशोत्पादाधयोगात् स्थितमपि जगतः सर्वमं
व्यापिभावात् ।

चैतन्यं रूपपक्षास्थितमपि कथयेत् को नु लोके त्वदन्यः ॥

अनुवाद— जुन आत्मतत्त्व प्रत्येक पदार्थको अधिष्ठानरूप भएकाले संसारभन्दा बेग्लै भएर पनि संसारदेखि बेग्लिएको छैन, जो आफ्नो खास स्वरूप नभएकाले धर्म, ज्ञान र ऐश्वर्य आदिसंग लिप्त भएको छैन र निस्लिप्त भएकै कारणबाट जसको प्रतीति सबै कालमा हुँदैन ।

प्रतीति नहुनाले नै जसको उत्पत्ति र लयको प्रसङ्ग नै रहँदैन । जो शाश्वत र अविचल छ । अविचल भए तापनि जहाँसुकै रहेको कारणबाट सर्वव्यापक छ । सबैको अधिष्ठानस्वरूप भएकाले स्वरूपगत प्रतीति भए तापनि जो वस्तुतः चितस्वरूप छ । त्यस आत्मतत्त्वको विवेचन गर्न तपाईं भन्दा अर्को कुन पुरुष समर्थ हुन सक्छ र ?

॥ ३१ ॥

निरहसं दुरितमिदं विवेकिनं तमोबुधं शमितभवं
विरांपतिं सुवियमसङ्गचेतसं मयोदितं वचनमृपंतु ते
सदा ॥

अनुवाद— निरभिमान, निष्पाप, विवेकी, अन्धकारनाशक, जन्ममृत्युका कारणका विनाशक, विद्वान्, बुद्धिमान् सरस्वतीका केन्द्रबिन्दु र सांसारिक बन्धनदेखि माथि उठेका परमज्ञानी तपाईं समक्ष मेरो यो स्तुतिवचन सदा पुगोस् ।

॥ ३२ ॥

शमितभवभयेन क्षायिणाऽज्ञानराशेः ।
स्वयमुपहितधाम्ना वेद्यवारङ्गतेन ॥
जगदधरजसेदन् तत्त्वया सर्वभारात् ।

द्वियदिव तिमिराणां क्षायकेणावभाति ॥

अनुवाद— सांसारिक जनहरूको जन्ममृत्यु आदिमा पटकौ पटक जेलिनु पर्ने त्रासलाई निराकरण गरिदिनु हुने, अज्ञानको थुप्रोलाई सखाप पारिदिने, स्वप्रकाश र स्वमहिमा मण्डित भएर रहनु भएका, ज्ञाता, ज्ञेय र ज्ञातको त्रिपुटीदेखि पर रहनु भएका र निष्पाप काश्चनमूर्ति तपाईं यस संसारमा जन्मिनु भएकाले पापमुक्त बनेको यो जगत् अन्धकारनाशक र अमृतवर्षी चन्द्रमा उदाउँदा व्योममण्डल सुहाए झैं सुहाएको छ ।

॥ ३३ ॥

गुणपुरुषविवेकज्ञानसंभिन्नजन्मा ।

व्यतियुतविषयाणां त्वं गिरां संविवेकी ॥

जगतिधनविखडव्यापिसम्मोहभेदी ।

च्युतजगदनिरोधः खे शशीव चकास्सि ॥

अनुवाद— गुणमय प्रकृति र निर्गुण पुरुषको विवेकद्वारा प्राप्त भएको कैवल्यज्ञानले संसारमा फेरि जन्मन नपर्ने अवस्थामा प्राप्त हुनु भएका तपाईं निर्विषय ब्रह्मविद्याका रहस्यलाई केलाउन सक्ने ब्रह्मज्ञ पुरुष हुनुहुन्छ । मानिसहरूका हृदयमा जन्म जन्मान्तरका वासनाबाट बद्धमूल र व्यापक विषयानुरागलाई भेदन गर्ने र प्रतिफल परिवर्तनशील जगतका असंयत विषयव्यापारबाट प्रभावित नहुने तपाईं निरभ्र गगनमा चन्द्रमा झैं दीप्त हुनु भएको छ ।

॥ ३४ ॥

तदहमितिनूषद् भिन्नसंसारबन्धम् ।

वितमसमरजस्कं त्वाङ्गरीयांसमाद्यम् ॥

कथमपि परलक्ष्मीं स्वान्निवहनाभि वाचम् ।

तदिह पितरि मे त्वं सम्पदः संविधस्त्व ॥

अनुवाद— संसारको बलियो मोहपाशलाई चुडाल्नु भएका तमोगुण र रजोगुणबाट मुक्त महापुरुष र ब्रह्मज्ञानका दृष्टिले आदिपुरुष तपाईं कृष्णद्वैपायन भगवान्को स्तुति गर्न चाहने म अनुपरमगुणले मेरो अल्प र सारहीन वाणीलाई कनिकुथी गरेर छन्दका बन्धनमा ढालेको छु । भगवन् ! यसबाट मेरो व्यक्तिगत कुनै स्वार्थसिद्धिको अपेक्षा गरेको छैन तर मेरा स्वर्गवासी पिताश्रीको परमकल्याणका लागि भने सविनय मेरो निवेदन रहेको छ ।

अन्तिमवाक्य—

—भगवतो द्वैपायनस्य स्तोत्रं कृतमनुपरमेण—

अनुवाद— भगवान् द्वैपायन (वैदव्यास) को स्तोत्र अनुपरमद्वारा रचिएको हो ।

योगिनी-एक दृष्टि

—जीतबहादुर मानन्धर

काठमाडौं उपत्यकाका मानिसहरूमा ४ गणेश, ४ नारायण, ४ लोकेश्वर (मत्स्येन्द्रनाथ), ४ बौद्धस्थल आदि दर्शन गर्न जाने चलन छ। त्यस्तै यहाँ खड्ग योगिनी, वज्रयोगिनी, विजयेश्वरी (विद्याधरी देवी) र वज्रवाराही वा गुह्येश्वरीलाई ४ योगिनीको रूपमा मान्ने समेत गरिन्छ। तर अहिले ती ४ योगिनीको चर्चा नगरी फलित ज्योतिषसंग सम्बन्धित, योगिनीबारेमा केही चर्चा, परिचर्चाअधि सार्ने प्रयास गरिन्छ। मेरो विचारमा काठमाडौं उपत्यकावासीहरूबीच विशोन्तरी (१२० वर्ष), अष्टोन्तरी (१०८ वर्ष) र त्रिभागी (८० वर्ष) सुवर्षादि ग्रहहरूको दशा फलभन्दा ३६ वर्षे योगिनी दशाको आधारमा शुभाशुभ विचार गर्ने, गराउने प्रथा बढी चलती छ जस्तो लाग्छ। हुन पनि, हिमालय आसपासमा रहेको आर्यवर्तका भूभागहरूमा जन्मेकाहरूको लागि योगिनी दशाको फल मेल खाने र त्यसमाथि शुक्लपक्षको दिनमा तथा कृष्ण पक्षको रातमा जन्मेकाको लागि त अझ बढी मिल्ने भन्ने चर्चा प्रसंगवश मूले सुनेको छु^१।

ज्योतिषशास्त्रमा उल्लेख भए अनुसार, मङ्गला, पिङ्गला, धान्या, भ्रामरी, भद्रिका, उल्का, सिद्धा र संकटा गरी ८ योगिनी छन्। यी योगिनीहरूको दशा फलको क्रमशः १, २, ३, ४, ५, ६, ७ र ८ वर्षका हुन्छन् र

अवधि यिनीहरूमध्ये मङ्गला, धान्या, भद्रिका र सिद्धालाई शुभ फल दिने तथा बाँकीलाई नराभ्रामा लिइएका छन्। मूल दशाले मानिसको जीवनमा ठूलो भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ तापनि सम्पूर्ण अवधिभर राम्रो दशाको फल राम्रो हुने र नराम्रो दशाको फल नराम्रो हुनु पर्ने भन्ने छैन। कारण, अन्तरमा आउने दशाले पनि फल प्रदान गर्नमा प्रभाव पारेकै हुन्छ। उदाहरणार्थ—मङ्गलामा मङ्गलान्तर राम्रो त मङ्गलामा पिङ्गलान्तर नराम्रो, त्यस्तै पिङ्गलामा पिङ्गलान्तर नराम्रो त पिङ्गलामा धान्यान्तरलाई राम्रोको रूपमा साधारणतः लिने गरिन्छ। आर्द्र नक्षत्रमा जन्मेका मानिसको शुरू दशा मङ्गला, पुनर्वसुमा जन्मेकाको पिङ्गला, तिष्यमा जन्मेकाको धान्या र एवं-रीतले कुन नक्षत्रमा जन्मेकाको कुन योगिनी दशा भन्ने पत्ता लगाउन सकिन्छ। मानिस जन्मेको नक्षत्रको क्रमसंख्या (आश्विनी १, भरणी २, कृत्तिका ३ आदि) कति छ तससमा ३ अङ्क जोडी ८ ले भाग गर्दा १ शेष आयो भने जीवनको शुरूमा योगिनी दशा मङ्गला, २ शेषमा पिङ्गला, ३ शेषमा धान्या, ४ शेषमा भ्रामरी, ५ शेषमा भद्रिका, ६ शेषमा उल्का, ७ शेषमा सिद्धा र निशेषमा संकटा हुने मानिएको छ। यी नै दशाहरूको चक्र ३६ वर्षपछि पुनः घुमी पहिले झैं दोहरिन थाल्छ।

मङ्गला, पिङ्गला, धान्या, भ्रामरी, भद्रिका,

१. ज्योतिषाचार्य दामोदरनाथ लोहनीसंग भएको छलफलको आधारमा।

उल्का, सिद्धा र संकटा क्रमशः चन्द्र, सूर्य, वृहस्पति, मङ्गल, बुध, शनि, शुक्र र राहु तथा केतु ग्रहसंग सम्बन्धित मानिन्छन् अर्थात् यी योगिनीहरूलाई ग्रहहरूका शक्तिका रूपमा लिइएका छन् । मङ्गलामा मङ्गलान्तर १० दिन, मङ्गलामा पिङ्गलान्तर २० दिन, पिङ्गलामा धिङ्गलान्तर ४० दिन, पिङ्गलामा धान्यान्तर ६० दिन, धान्यामा धान्यान्तर ९० दिन, धान्यामा भ्रामरी अन्तर १२० दिन, भ्रामरीमा भ्रामरीअन्तर १६० दिन, भ्रामरीमा भद्रिकान्तर २०० दिन, भद्रिकामा भद्रिकान्तर २५० दिन, भद्रिकामा उल्कान्तर ३०० दिन, उल्कामा उल्कान्तर ३६० दिन, उल्कामा सिद्धान्तर ४२० दिन, सिद्धामा सिद्धान्तर ४६० दिन, सिद्धामा संकटान्तर ५६० दिन, संकटामा संकटान्तर ६४० दिन, संकटामा मङ्गलान्तर ८० दिन हुन्छन् त एवंप्रकारले सबै अर्थात् ६४ वटै अन्तर दशाको दिन गणना समेत सजिलैसित निकाल्न सकिन्छ ।

ज्योतिषशास्त्रका विद्यार्थी नभएको हुँदा योगिनी सम्बन्धमा अरु बढता नलेख्नु जस्तो लाग्छ । ज्योतिष सम्बन्धी पुस्तकहरू पढाएको भए यी योगिनीहरूको विषयमा थप जानकारी मिल्ने थियो होला जुन अहिलेलाई हुन सकेन नै भन्नु पर्‍यो । तर एक जना पूजारीले चिन्हाउनु भएका मूर्तिहरूको सम्बन्धमा भने मलाई कसो, कसो यहाँ परिचय दिन मन लागिरहेको छ । हुन त वहाँले कुनै शिलापत्र, कागजपत्र आदिको प्रमाण सहित मलाई जानकारी दिनु भएको होइन तर म पनि त सुनेकै भरमा समेत कलम चलाउन पछि नपर्ने र फलस्वरूप आफ्ना कृतिहरूमा अज्ञानतावश केही गलत विवरणहरू समावेश गर्ने मानिस नै हुँ ।

केही माहीना पहिलेको घटना हो । एकाबिहानै घरबाट स्वयम्भूतर्फ जाँदा हनुमान्ढोका र काष्ठमण्डपको करीब बीचमा पर्ने र दक्षिणतिर फर्केको शिव-पावती मन्दिरको तल्लो तल्लाको द्वार खोलिएको अवस्थामा परैबाट भित्रपट्टि मूर्ति जस्तो देखेको हुँदा कौतूहलतावश त्यहाँ गएँ । त्यस बेला त्यहाँ उपस्थित पूजारीभले पश्चिमदेखि पूर्वतर्फ स्थापना गरिराखेका देवीहरूलाई एक एक गरी क्रमागत रूपमा मङ्गला, पिङ्गला, धान्या, भ्रामरी, भद्रिका, उल्का, सिद्धा, संकटा र विकटा भनी परिचय दिनु भएको थियो । यस विषयमा केही तथ्य भेटिएला कि भन्ने आशामा पढ्दै जाँदा एक पुस्तकमा मन्दिरभित्र भूईँतल्लामा नवयोगिनीका मूर्ति स्थापना गरिएका छन् भन्ने उल्लेख भएको पाइयो । फेरि त्रिरत्न सौन्दर्य गाथा^५ पुस्तकमा पनि यस मन्दिर सम्बन्धमा 'जौना श्री ५ सिंह प्रताप माहाराजका आत्मज श्री रणवहादुरबाट हुकुम पाएर श्री ५ पृथ्वीनारायणका द्वितीय आत्मज श्री बाहादुर शाहले अर्द्धनारीश्वर मूर्ति झ्यालमा राखेर श्री खण्डकाष्ठले विचित्र ऐटले शोभायमान भयाका अष्टमातृका सहितका नवग्रहका पीठकन ठूला घण्टा समेत पीठ बनाउँदा भया' भनी चर्चा भैराखेको देखिन्छ ।

बराबर दर्शनार्थ गई अवलोकन गर्दा उक्त मन्दिरमा रहेका मूर्तिहरू अष्टमातृकाका रूपमा बहुचर्चित ब्राह्मी, माहेश्वरी, कौमारी, वैष्णवी, वाराही, ऐन्द्री, चामुण्डा र महालक्ष्मीसित मिल्ने खालका देखिएनन् । बरु प्रस्तर निर्मित तथा करीब ४६ से. मी. अग्ला यो ६ वटा मूर्तिहरू पूजारीका कथानुसार नवग्रह- चन्द्र, सूर्य, वृहस्पति, मङ्गल, बुध, शनि, शुक्र, राहु र केतुका शक्तिका रूपमा लिइने मङ्गला, पिङ्गला, धान्या,

२. काठमाडौं न्हैकन्तला निवासी पं. चक्रपति राजोपाध्याय ।

३. पूर्ववत् ।

४. गौतमवज्र बज्राचार्य- "हनुमान्ढोका राजदरवार"; नेपाल एशियाली अध्ययन संस्थान, त्रि. वि., काठमाडौं; वि. सं. २०३३ ज्येष्ठ; पृष्ठ ५६ ।

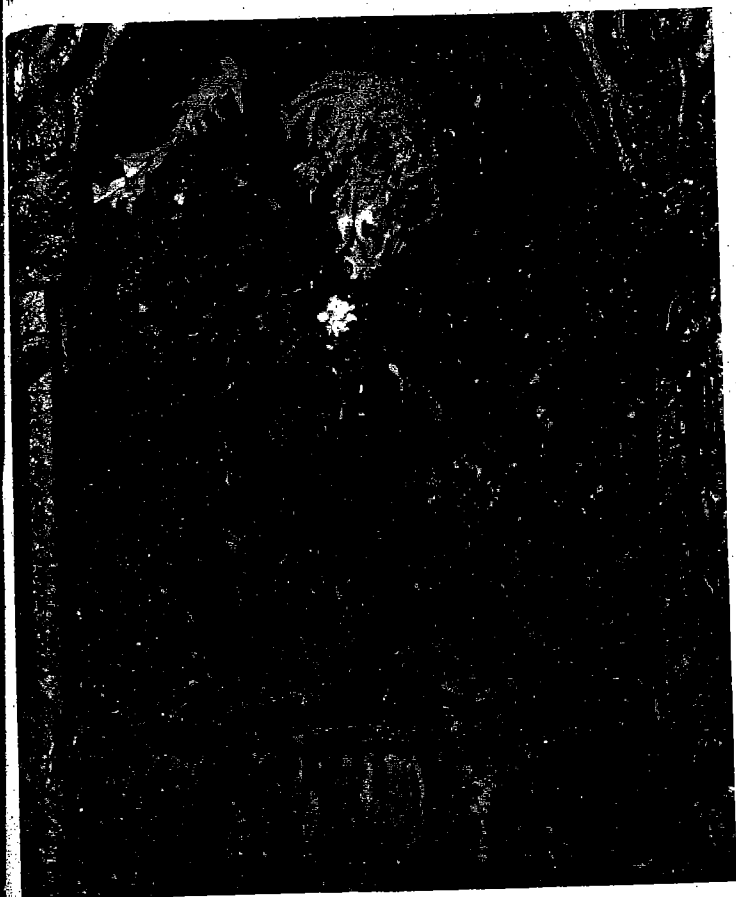
५. सं. धनवज्र बज्राचार्य- "पण्डित सुन्दरानन्द विरचित त्रिरत्न सौन्दर्यगाथा", नेपाल सांस्कृतिक परिषद, काठमाडौं, वि. सं., २०१९ पौष २७ गते, पृष्ठ १४६-१४७ ।

भ्रामरी, भद्रिका, उल्का, सिद्धा, संकटा र विकटा हनुमा धेरै संभावना भएको जस्तो लाग्यो । कारण, योगिनी दशा अन्तर्गत राहुको प्रभाव अवधि ८ वर्ष भएकोमा अघिल्लो ४ वर्ष संकटा र पछिल्लो ४ वर्ष विकटालाई पर्ने गरी भागवण्डा गर्ने चलन छ भन्ने पनि नसुनेको होइन ।

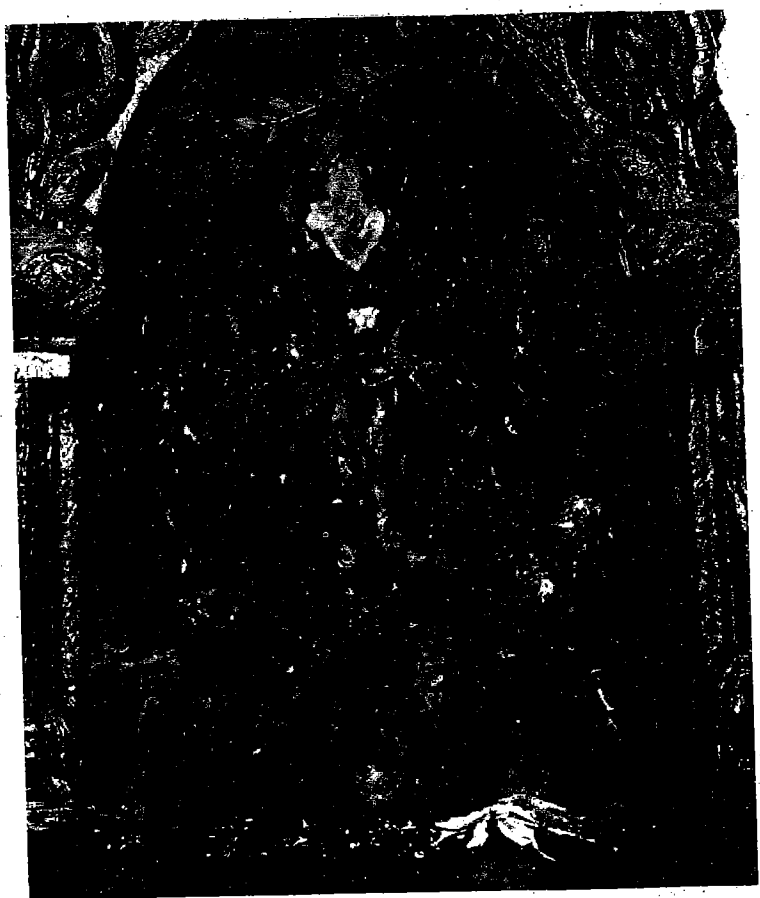
नवग्रहका शक्तिस्वरूपा नवयोगिनीहरूले दिने दशा फल अलग-अलग भएपछि त योगिनीहरूका मूर्तिहरू पनि एक अर्कासंग नमिली फरक-फरक हुनु पर्ने जस्तो लाग्छ । तर यहाँ रहेका योगिनीहरूमध्ये मङ्गला, पिङ्गला, भ्रामरी र भद्रिकाका मूर्तिहरूका ध्यान मुद्राहरू एकै छन् । साथै धान्या र सिद्धाका ध्यान मुद्रा पनि एक आपसमा मिलेका पाइन्छन् । उल्काको चाहिँ छुट्टै प्रकारको मूर्ति छ भने सिंह, आरूढ, संकटा र विकटाका आयुधहरू मिली समान देखिएका छन् । अतः यहाँनिर आएर के निक्कै ल निकाल्न सकिन्छ भने मूर्ति शास्त्रको दृष्टिबाट हेर्दा हनुमान्ढोका राजप्रासादको क्षेत्रमा रहेको शिवपार्वती मन्दिरका नवयोगिनीहरूलाई जम्मा ४

समूहमा मात्र विभेद गर्न मिल्ने देखिन्छ ।

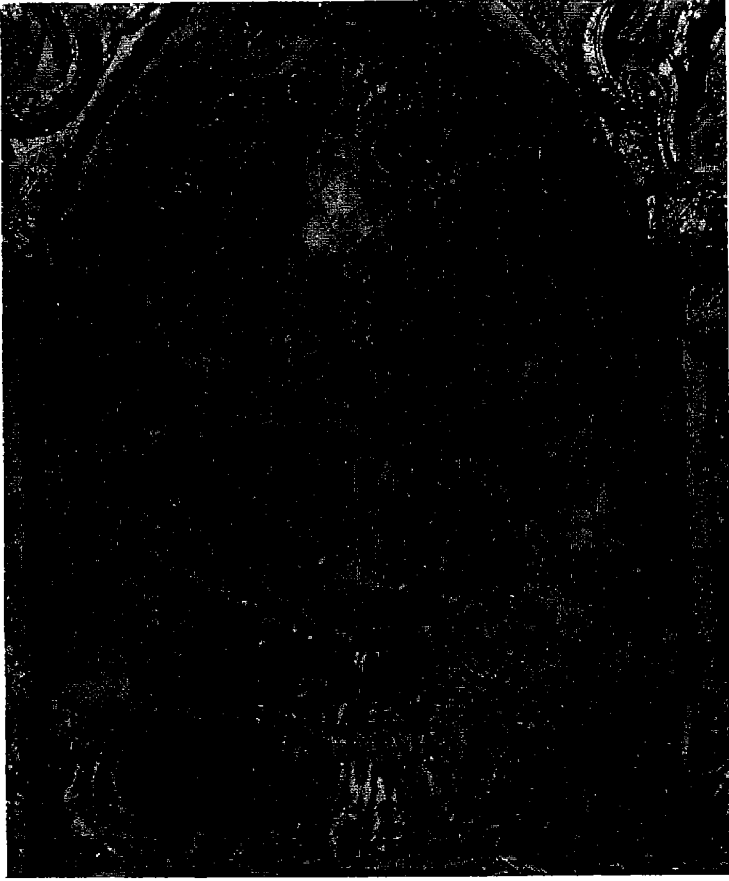
सरस्वती हेर्दा मङ्गला समूहका स्थानक अवस्थाका चारै देवीहरूका २।२ वटा मात्र बाहु भएकोमा बायाँ हातमा वाण सहितका धनु र दायाँ हातमा फूलका गुच्छा देखिन्छन् । ललितासनमा रहेका धान्या र सिद्धाका ४।४ बाहुमध्ये दायाँ माथिल्लो हातले जपमाला लिएका र तल्लो हात अभय मुद्रामा छन् भने बायाँ माथिल्लो र तल्लो हातले क्रमशः कलश र पुस्तक धारण गरेका पाइन्छन् । आसन अवस्थामै रहेका ६ भुजायुक्त तथा गहड वाहन भएका योगिनी उल्काले दायाँ माथिल्लो, बीचको र तल्लो तथा बायाँ माथिल्लो, बीचको र तल्लो हातमा क्रमागत रूपमा गदा, चक्र, सानो खड्ग, पद्म, शंख र ढाललाई आयुधहरूको रूपमा लिएको देखिदा देवी वैष्णवीको स्मरण भएर आउँछ । वाम पादले सिंहमाथि टेकेर उभिएका तथा कलाकारद्वारा करीब-करीब मिल्ने गरी निर्माण गरिएका संकटा र विकटाका ध्यान मुद्राहरूमा रहेका १०।१० वटा बाहु विविध आयुधहरूद्वारा सुसज्जित छन् ।

मङ्गला

धान्या

उल्ला

संकटा

भादगाउँ पाठशाला

—शिव रेग्मी

नेपालमा स्कूल पाठशाला खोली आधुनिक शिक्षाको ज्योति फिजाउने कार्यको थालनी श्री ५ पृथ्वी वीर विक्रम शाहको राज्य शासनकाल एवं प्रधानमन्त्री वीर शम्शेर जङ्गबहादुर राणाको प्रधानमन्त्रित्वकालमा भएको हो । १९५७ चैत्र १५ गते उपत्यकाभित्र त्यतिखेर खुलेका १६ वटा विभिन्न पाठशालाहरूमा १६ जना शिक्षक भर्ना भएका देखिन्छन् । यिनै १६ वटा भाषा पाठशालामध्ये 'भादगाउँ पाठशाला' पनि एक हो जसमा पाटनका पण्डित धर्मदत्त खनाल वार्षिक २४०१-स्वैयाँको तलबमा भर्ना भएका थिए । त्यसपछि १९५८ साल जेठ ५ गतेको सनदले भादगाउँ पाठशालामा वार्षिक १२०१-स्वैयाँ खाने पण्डित पद एकमा श्रीधर फुयाल सिद्धामुगलको नियुक्त भएको देखिन्छ । यसैगरी फोरि १९५८ साल असोज १२ गतेको सनदले भादगाउँमा २४०१-स्वैयाँ वार्षिक तलब खाने एक शिक्षकको दरबन्दी सहितको अर्को एक पाठशाला थप भएको छ । यसरी हेर्दा १९५७/५८ सालको बीचमा भादगाउँमा दुइटो पाठशाला खुलेको जस्तो देखिन्छ, तर वास्तवमा यो दुइटो पाठशाला खुलेको नभै एउटै पाठशालामा शिक्षकको दरबन्दी मात्र थप भएको हो । कि भन्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । यसको प्रमाणको रूपमा विक्रम संवत् १९६६ सालमा भादगाउँ

पाठशालामा पण्डित धर्मदत्त आचार्य (इतिहास शिरोमणि बाबुराम आचार्यका पिता), पण्डित तारानाथ न्यौपाने र पण्डित शिवदत्त लामिछाने शिक्षकका रूपमा बहाल रहेका देखिन्छन् । यसैगरी १९७७ साल फागुन महीनामा भादगाउँ पाठशालाका शिक्षक दरबन्दीमा ५ जवान शिक्षक पण्डितहरू पुगेका देखिन्छन्, जसमध्ये खिलनाथ, प्रेमसागर दवाडी, लक्ष्मीप्रसाद, वैजनाथ न्यौपाने र धर्मनन्दहरू बहाल रहेका देखिन्छन् भने टहलुवा पदमा तुलसीदास । उपर्युक्त नामहरूको जानकारी शिक्षक पण्डित मध्ये एक वैजनाथ न्यौपाने (१९२४-२००३)को संकलनमा रहेको त्यतिखेरको अर्थात् १९७७ साल फागुन महीनाको हाजिरी कापीको नक्कलबाट प्राप्त भएका हुन् । नेपालमा त्यतिबेला एक शिक्षकले केही विद्यार्थीहरूका समूहलाई शिक्षा दिने प्रचलन भएको बुझिन्छ । त्यसैले कुनै खास शिक्षकको जिम्मामा केही विद्यार्थीहरू आफ्ना पाठ पढ्ने गर्दथे । १९७८ साल मंसिर महीनामा पण्डित वैजनाथ न्यौपाने तर्फका विद्यार्थीहरूमा (फेला परेको हाजिरी कापीको नक्कलमा) गङ्गाप्रसाद ढकाल, सूर्यमान धोर्जु, दसकुमार श्रेष्ठ, लालबहादुर कर्माचार्य, रामभक्त श्रेष्ठ, जुजुभाई गोयंजु, गोविन्दलाल श्रेष्ठ, इन्द्रलाल श्रेष्ठ, बैकुण्ठरत्न, इन्द्रबहादुर र शुक्रदेव जोशीको

नाम उल्लेख भएको देखिन्छ ।

यही भादगाउँ पाठशालाको पण्डित (सम्भवतः बैजनाथ न्यौपाने) लाई १९५८ साल भाद्र वदि १२ रोज २ मा नेपाल पाठशालाबाट एउटा आदेश पठाएको देखिन्छ । नेपाल पाठशाला भन्नाले त्यतिबेला भाषा पाठशालालाई नियन्त्रण र निर्देशन दिने एउटा छुट्टै निकाय थियो कि भन्ने अडकल काट्न सकिन्छ- आजको केन्द्रीय स्तरको विभाग जस्तो । अथवा यस्तो पनि हुन सक्छ, यो नेपाल पाठशालाले काठमाडौं उपत्यकाभित्र खुलेका यस्ता भाषा पाठशालालाई नियन्त्रण र निर्देशन दिने गर्दथ्यो । उक्त आदेशमा ९ वटा बुँदामा विभिन्न आदेश र निर्देशनहरू दिएका देखिन्छन् जसबाट त्यतिबेलाको शिक्षा प्रशासनसम्बन्धी केही जानकारी लिन सकिन्छ ।

पाठशालाका सामान हराउन वा नोक्सान हुनबाट बचाउनदेखि लिएर त्यतिबेला पाठशालाले पाउने वार्षिक सार्वजनिक विदा समेत त्यस आदेश पत्रमा किटेर लेखिएको छ । प्रस्तुत आदेश पत्र पनि निज वैद्यनाथ न्यौपानेको सङ्कलनबाट प्राप्त भएको हो । उक्त आदेश पत्र अध्ययन गर्दा त्यतिबेला दिने गरेको सार्वजनिक र सहूलियत विदा हाल श्री ५ को सरकारले दिने गरेका विदाहरूमा पनि केही सामञ्जस्यता देखिन्छ । हाल दिइने गरेका विदाहरू त्यही बेलादेखिकै आडमा मौलाएर आएका रहेछन् भन्न सकिन्छ । तर आज तुलनात्मक दृष्टिले हेर्दा भने त्यतिबेलाका विदाहरू बढी व्यावहारिक र उपयोगी सिद्ध अनुभव हुन्छन् । उक्त आदेशमा उल्लेख भएका छुट्टीका दिनहरू:-

श्री ५ को जन्मोत्सव दिन- १

श्री ३ को जन्मोत्सव दिन- १

पण्डित र विद्यार्थीको जन्मोत्सव दिन- १

इन्द्रजात्रामा अंग्रेज आउना दिनको सट्टा विस्केट दिन- १

ऐ मा गादीमा राज हुन्या दिन- १

घटस्थापना दिन- १

फुलपातीदेखि पूर्णिमासम्म दिन- ९

यमपञ्चक दिन- ५

घरमा नुवारन पाशनी गर्दा दिन- १

दरबारको फागुको दिन- १

सरस्वती पूजा दिन- १

गाइजात्रा दिन- १

कृष्णाष्टमी दिन- १

शिवरात्री, श्रीपञ्चमी, रामनवमी, चैत्र अष्टमी, साउने संक्रान्ती, माघ संक्रान्ती, वैशाख संक्रान्ती, हरिश्चयनी र हरिवोधनी एकादशी, जनै पूर्ण र गुरु पूजा समेत गरी जम्मा दिन- ११

एक भक्ति दिन- ११

श्राद्धको दिन- १

१० दिन जूठो लाग्नेमा दिन- ३

जूठो गहुँत खाने दिन- १

आफूले क्रिया गर्नुपर्ने दिन- १५

चन्द्रग्रहण दिन- १

आफनु व्रतबन्ध र छोराको व्रतबन्धमा दिन- ४

आफनु विवाह दिन- ७

देवाली पूजामा दिन- १

छोरा छोरीको विवाहको दिन- ४

घोडेजात्रा दिन- ११

श्रौंशी र पूर्ण ११

अष्टमी र परेवा दिन- १

इन्तिहान भएपछि पण्डित र लडकाहरूलाई विदा साढे एक महीना- १ ॥

पाठशालामा १० बजेदेखि बीचमा आधा घण्टा खाना खान छोडी ६ घण्टा पढाउनु पर्ने र विद्यार्थीहरू ठगेर पढ्न आएनन् भने ठहलुवा लगाएर घरमा पक्रन पठाई पाठशाला त्याई हप्काई दप्काई गरी थुन्नसक्ने अधिकार पण्डितहरूलाई आदेश पत्रमा दिएको देखिन्छ । यस्तै विद्यार्थीहरूलाई २।४ दिनसम्मको बिरामी विदा शिक्षकले दिनसक्ने अधिकार प्रदान गरिएको छ भने त्यो भन्दा बढ्ता विदा दिनु परेमा नेपाल पाठशालामा सोध्नु पर्ने र जवाफ आए बमोजिम गर्नुपर्ने व्यवहार उल्लेख छ । पढ्ने पढाउने बखतमा बाहिरका कुनै मानिसले विद्यार्थीसंग कुराकानी गर्ने वा अलमल्याउने गर्ने

नदिने, नटेरेमा निकाला गर्नु भन्ने आदेश समेत उक्त पत्रमा उल्लेख छ । विद्यार्थीहरूको पठनपाठनमा अनुशासन कायम राख्ने कुरामा प्रस्तुत आदेश पत्रमा यथेष्ट व्यवस्था भएको पाइन्छ भने शिक्षक पण्डितहरूमा पनि विद्यार्थीहरूप्रति पालन गर्नुपर्ने गहन जिम्मेवारीको उल्लेख भएको छ ।

भादगाउँ पाठशाला शुरूमा कहाँ थियो भन्न सकिन्न तर १९७४।७५ सालतिर भने यो पाठशाला सुकुल ढोकामा रहेको थियो र पछि लायकुलीमा सरेको कुरा भक्तपुर निवासी एक वृद्धको सम्झनामा रहेको छ । भादगाउँ पाठशालाले त्यतिखेर ३ पासको पढाई सञ्चालन गरेको थियो भने पछि 'आँठा छाप' विषय थपिएपछि १९७८ सालदेखि चार पाससम्मको पढाई सञ्चालन गरेको बुझिन्छ । भनिन्छ, त्यतिबेला नेपालमा चौध पाससम्मको पढाई हुने गरेको थियो ।

परिशिष्ट

श्री ५ महाराजाधिराज श्री ३ महाराज
३ १
नेपाल पाठशालावाट
भादगाउँका पाठशालाका पंडीत के -
पाठशालामा रोज राज झाडु बडाउ साफ नमिक्त वर
विछ्याउना लगाउन लगाई पाठशालामा जोपरी आयाको
कामकाज टहलुवालाई गर्न लगाउनु- १
सो पाठशालामा रट्याका, पुस्तक कीताप भाडा वीछ्या-
उना माल मत्ता जो छ हराउन र नोक्सान हुन नपाउनुया
गरी तिमिले र टहलुवाले हिफाजतसंग राषनु लाउनु
लेपिया वमोजिम पाठशालामा रहेको माल मत्ता हरायो
नोक्सान भयो भन्या सो नोक्सानी तिम्रा र टहलुवाका
घर घरानावाट दामासाहीका हिसावले बुझाउनु पर्ला- २
पाठशालामा रोज १० वजे हाजिर भै ६ घंटा वीद्यार्थी-
लाई पढाउनु बीचमा आधा घंटा बाजा बाना नीमीत
छोडी दिनु- ३
सो वीद्यार्थीको पैल्हा दोश्राको रोल मिलाई नाउघर
लेपियाको फाराम कागजमा रोजरोज हाजिर काज
वेरामी गैर जो छ जनाई लेषनु- ४
वीद्यार्थीहरूले ठग्यायीं गरी पढन आयनन् र गैर पन्यो

भन्या टहलुवाले पकन पठाइ पाठशालामा ल्याई बुझी
तिम्रा तजवीजले हपकाई हवकाई थुनी पाठ नआयासम्म
पाठ धोकन लगाई छोडी दिनु- ५
वीद्यार्थी वेरामी भयो भनी आमा बाबु बारीसले भनि
लेषि पठायो भन्या बुझी १ दीन सम्मलाई वेरामी जनाई
दीनु १ दीन देषि बढ्ता म्याद दीनु पन्यो भन्या फेरी
जाची २।४ दीनलाई म्याद दीनु सो म्यादमा पनि आउन
नसकी धेरै दीनसम्म वेरामी हुने ठहन्यो भन्या नेपाल
पाठशालामा साधा र जवाफ भया वमोजिम गर्नु- ६
वीद्यार्थीहरूका काम परी आयोमा १ घंटा देषि ३ घंटा
सम्म र १ दीनसम्म तिम्रा तजवीजले बीदा दीनु हुन्छ
ताहा देषि बढ्ता बीदा दीनालाई तपसिलमा लेषिया
वमोजिमको बीदा दीनु तेस दीन देषी बढ्ता अरू काम परि
आयो भन्या तीमिले ठहराई नेपाल पाठशालामा सोधनु र
काम अनुसार बीदा पाउनुया छ- ७
जागीरदार पंडित वीद्यार्थी टहलुवालाई सर्कारीया उदि
पुजि आयो भन्या पाठशाला गोश्वारा कीतापमा जनाउन
लगाई उदि पुजि वमोजि गर्नु गराउनु- ८
पढनुया पढाउनुया वषट्मा प्रण्डित वीद्यार्थीहरूसंग कोही
मानीस गै कुरा काहानी गर्न र अलमल्याउन नदीनु गर्दै
भन्या नीकाला गर्नु लगाउनु- ९
विदाछुट्टीका दीनको तपतिल -
.....
३ का जन्मोत्सव दीन- १
.....
१ का जन्मोत्सव दीन- १
पंडित र लडकाको आपना जन्मोत्सव दीन- १
इन्द्र जात्रामा अंग्रज आउनुया दीनको सट्टा वीस्व्यात- १
एँ मागादिमा राज हुनुया दिन- १
घटस्थापना दीन- १
फुलपाटी देषि पुर्णसम्म दीन- ६
यम पंचक दीन- ५
घरमा नुवारान पाशिन गर्दा दीन- १
दरदारको फागु दीन- १
सरस्वती पुजा दीन- १
गाइजात्रा दीन- ५

कुष्णाष्टमी दिन-	१	चन्द्र ग्रहण दिन-	११
शिवरात्री १, श्री पंचमी १, रामनौमी १, चैत्र अष्टमी १, साउने संक्राती १, माघे संक्राती १, वैसाख लाग्ने संक्राती १, हरिसैनी १, हरीबोधनी १, जनै पुर्ण १, गुरुपुजा १ समेत जमा दीन-	११	आपनु व्रतबंध र छोराको व्रतबन्धमा दीन-	१
यक्रभक्त दीन-	११	आपनु विवाहका दीन-	७
श्राद्धका दीन-	१	देवाली पुजा दीन-	१
१० दीन जुठो लाग्नेसा दीन-	३	छोराछोरीका विवाहका दीन	४
जुठोका गहुत पाने दीन-	१	घोडेजात्रा दीन	११
आफुले क्रीया गर्नु पर्नेमा दीन-	१५	श्रौसी र पुर्ण आधा आधा दीन-	१
सुर्य ग्रहण दीन-	१	अष्टमी परेवाका दीन-	१
		इस्टीहाम भयापछि पंडित लडकाहरूकै वीदा मैहा-	११
		इति सम्बत १९५८ साल मिति भाद्र वदी १२ रोजे	३
		शुभम्-	

प्रधानमन्त्री जंगबहादुर राणाका समयको नेपाल-भोट युद्धको ऐतिहासिक सामग्री

(गतांकको बांकी)

चैत्र वदि १४ रोज ७

श्री प्राइममिनिष्टरवाट श्री विर्मोडियेर जनरल षड्गवहादुर कुवर राणाजीलाई लेखि गयाको उप्रान्त चैत्र वदि १ रोज १ सम्म तयार भयाको धजाना असवाफर मधेसका रसद वालुचुङ तरफ खाना भयाको र हाभ्रा सिमाना भित्तका चौडि भेडा गदाहा षचर घोडा जाचि तायेदात गरिल्यायाको मुचुङकाको नकल स्मेत वालुचुङमा आड षलंगा वन्याको नक्सा पठाई दिन्या काम वडिया गन्या छौ जंगि रसद पानि षरण जाना बहुतै वडिया गरि तयार गन्या छौ किल्ला पनि बहुत मजगुत गरि बनाया छौ जस्तो तिमीलाई मैले जनेलि दियाथ्या उसभन्दा अर्घ्यालो कम्पाण्डल इन चीफले गन्या काम तिमीले गन्या छौ तिम्रा जांगर मिहिनेत वुद्धिको वयान तारिफ गर्न म शक्तिन जो हाभ्रो श्रीलाडले गर्नुपर्न्या हो सो तिमीले गन्या तिम्रा ज्मा मदि वर्गतको वधान अल्लै म गर्दिन जौन दिनमा ज्मा मदि गरौला उसदिन वयान गहला तिम्रो यो हिकमत देषदा ज्मा मदिमा कसर राषौला भन्या मलाई संदेह छैन रसद वोक्न्या जनावरहरू काम जुरिका कुरालाई येस दरले दिनु भन्या दस्षत गरि पठायको छ ताहा तिमीले तजवीज गर्दा येस दरभन्दा कम

रहेछ भन्या दुनियाको चित्त बुझाई घटाउन्या काम गर्नु मानेनन् भन्या बाहावाट गयाका दस्षत वमोजिस दी श्री ५ सर्कारका जंगि काम चलदा सर्व मैत्रा र गुहार गरि मद्दत दिनु पछै भनि रयत दुनियालाई त संल्लह गरि चलाउन्या काम गर्नु मैले टिगरिका किल्ला जब लिउला तिमीलाई ताहावाट कुच गर्नु भन्या जब लेखि आवला उहि हुकुमको सायेत गरि जली ताहावाट हिड्न्या काम गरौला पल्टन हिडाउदा काम लाउंदा तिम्रो कमान मजि नमांन्यालाई ज्यान लिन सासना गर्नु तिम्रो षुसि छ येस्मा किन यसो गन्यौ भनि भन्या छैनौ सुवेदार षानगिका कुरालाई तिमीले दियाका सुवेदारि षानगि माधौ कार्कीलाई ठेकियाको छ तिमीले भर्ना गरिराष्याको सुवेदारलाई श्री ५ सर्कारवाट दर्माहा मिलन्या छन् ताहावाट फौज पठाउनालाई चाहिन्या नोल डोरि घोक्रा नाम लाषकन छाला जंगि असवाफ हालन्या भारि पालसिपाहिले जाडामा लाउन्या पोशाक जो चाहिन्या सर्व कुराको तरताकिति गरि राषनु हुकुमको सायेतमा उठनलाई हर्षत नहुन्या गरि तयारि भैरहुनु भोट तरफको चिवा चर्चा गर्न लगाई राषनु आफना मुलुकको चिवा चर्चा गर्न भोट्याले नपाउन वालुचुङका किल्लामा जान्या फागुनका १८ दिन जांदा तिम्रो र २७ दिन जांदा

तोपको सायेत ठहर्दा प्रस्थान गर्नुका काम वेस भयेछ श्री हिमालये धोज पल्टनलाई पनि फागुनका २३ दिन जांदा बाहावाट विदा गरि पठायाको छ. तिमी वलाङ्चुङ किल्लामा पुग्यापछि पल्टनहरूलाई कवायेतमा मारुको हात वेस गरि सिंकाउनु माटियाको लडाजीमा काम नलाग्न्या तैस्ता वारूदले सिपाहिहरूलाई बलि वाढ हनाउनुया काम गर्नु मधेसको रसद दुनियालाई वोकाउदा १२ हजार मुरिको ८ पाठिका दरजे भारि ३० हजार हुंदा घरलाई ४ षेय दरवंदि लाग्यो षेति पातिको याम पनि भयो दरवंदि लाग्योको रसद पनि बालुचुङ इनैले वोकि पुन्याउनु पर्न्या छ. मधेसको रसद १२ हजार मुरिसम्म वीजपुरवाट चलान गर्नुका र ४ हजार मुरि श्री पीडेश्वरका मठमा जगेरा राखन्या तजवीज गन्या भनि लेष्याका कुरालाई वडिया तहविज ठहराया छौं-

(४६) स्वस्ति श्री मद्राजकुमार कुमारात्मज श्री प्राइममिनिष्टर यान कम्पण्डर इनचीफ जनरल जङ्गवहादुर कुवर राणाजी श्री मिनिष्टर जनरल बम्बवहादुर कुवर राणाजी कश्य पत्रम्-

आगे श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री विर्गेडियर जनरल षड्गवहादुर कुवर राणाजीके आशिष उप्रान्त जगि कामको रसदका चावल वोकन्या जनावरहरूको गोठाला चिखवादार स्मेतको रोज १ को तपसिल वमोजिमका दरवंदिले ज्याला मजुरी दिनु भन्या प्रमानगिको दस्पत गरिदिन्थू-

तपसिल

झोवाचौरी- १ के पैसा रु = ॥ भैदाच्यांग्याका गोठाला भेडा- १ के पैसा रु = ॥ जना १ के चावलमाना २ घोडा- १ के पैसा रु = ॥ झोवा चौरीका गोठालाज च्यांग्या- १ के पैसा रु = ॥ ना १ के चावल माना २ घोडाका चिखवादार जना के चावल माना- २

तस्तै बखतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री जनरल वद्री नरसिंह कुवर राणाजीवाट लेषि चह्राइ पठायाको उप्रान्त १८ सै षोलाका हाभ्रा रैयतहरू भोटका जगामा षर्तरि तिरि अधिदेषि चौरी गांठ राष्याको रहेछ ११ साल

पौष महिनामा गोठ हेर्ने जान्या गोठका मालिक र गोठालाहरूलाई ११ जना घोडचढि चौड जना पैदल भोट तरफका भोट्याहरू आइ डाका दि ५ जनालाई मारि ४ जनालाई घाइत्या गरि ४ जना पकि दिउसो भारी वोकाइ राति पाता फर्काइ वाधी राखन्या गरि ३४ दिनको बाटो लगी फर्काइ दिया छुन् भोटका चौरी ५६ सये र अरु आलमाल गैह्र सवै लुटि लग्या छुन् र १८ सय षोलाका द्वान्या अम्बरसि थापाले लेषि पठाउदा र बाहावाट गयाका श्री पुराना गोरख पल्टनका सिपाहिले देषि आउदा भोटचाहरूले यस्तो राहा गन्या पछि हामीहरू चुप लागि रहनु भयेन र फौज पठाउनु पर्न्यो श्री भाइ मिनिष्टर जनरल बम्बवहादुर कुवर राणाजी र श्री भैरवनाथ १ नज्रा गम्याका श्री जंगनाथ १ गोरवनाथ १ जमा पल्टन ३ तोप ८ ली फागुनका २३ दिन जांदा केरुङ्गाको किल्ला होनगया. श्री कालिवक्स वर्द वानि पल्टन २ तोप ८ ली विर्गेडियर मेजर कपतान रणसि षत्रि कुतिको वाटो गया ताहावाट कपतान अम्बरसि कुवर राणाजि र श्री वरष पल्टनलाई मोस्ताङको वाटो पायासम्म का रसद चौरी घोडा भेडा लुलु गदाहा धचर गैह्रलाई रसद वोकाई वैशाषका १५ दिन जांदा झुगा पुग्नु भन्या उदि दि चैत्रका ८ दिन जांदा सायेत गराई मोस्तां पठाइ दिनु मोस्ताङ पुगि वाहावाट जमा भै जानालाई पनि वैशाषका दिन जांदा सायेत गरि जानु भनिसक्य झुगाको किल्ला बाहावाट गयाका पल्टनले दषल गर्ला जाहाकाजे पछि भयो भन्या श्री वरष पल्टनले दषल गर्नु भन्या उदि दि पठाउनुया काम गर भनि लेषि वकस्याका अर्थ विरोध पर्न्यापछि विजम्ब गन्या र हजुरवाट तषत छोडि वकस्या जगा जगासा मनसुवा माफिक षर्षजाना र असवाफ चाजोपाजोसंग पुन्याउन हडबड होला कि भन्या जस्तो लाग्छ श्री वरषपल्टनलाई अह्राई झुगा जान्या सायेतको पुजि दि बाहावाट चैत्रका ८ दिन जांदा राइटर बहिदार साथ गरि मुस्ताङ खाना गर्हुं मोस्ताङ पुग्यापछि सायेत मुताविक कपतान र पल्टन समेत झुगा तरफ खाना हुनु भनि उदि दिने काम गह्ला जगि अैनका किताप १ आइपुग्यो

पल्टनलाई पढि सुनाई सकल ढडा कपदानलाई नकल ढडा अफिसरलाई दिन्या काम होला सिपाहि फिजवानलाई कम्ब्रि स्मेत गठा ३३ र जो भयाको कुंभिपात वाडि दिन्या काम गरंला श्री वरष श्री सम्सेर र जं पल्टनका पिपा षलासिमध्ये ठाडाबाट जो पठाइ दिनन् जमा गरि पिपा १ मा गोलि गठा ४० र पत्यर ४० महताप ४ का दरले भारि हालनु भन्या लेखि वकस्याको रहेछ. अघि उदि पाइयेन र वन्याको पिपामा लेखियाको षजाना नग्रटाउदा र बनाउन्या फुसंत नपाउंदा अघि उदि वकस्या वमोजिम पिपा १ मा गोलि स्मेतका गठा ३२ पत्यर ३२ वा दरले जो भयाको महताप राखि वोकाइ पठाउन्या काम होला पल्टनका पछि पछिलाई फलाम्या चुच्या ३ को दाला ३ चाट्या ३ घुर्ना ३ घन १ गल १ वञ्चरो १ मह ताप वालन्या चिमता १ जमा थान १६ का दरले तयार गरि पठाई दिनु भनि लेखि वकस्याका अर्थ अघिका जगेरा छैन ६ दिनका आवादानिने ताकित गर्दा जाहासम्म वनि सकला वाडि दिन्ये काम गरंला श्री वरषका निसान आहा राखि निसानका बदला झंडा २ तयार गरि वोकाइ पठाउन्या र पल्टनका अफिसर गैह्र तैन हवत्सार कप्रेलतरुन हुन्यालाई जगेरा वंदुक दो पठाउन्या काम गरंला श्री वरषका वन्दुक विकम्बा हुंदा जगेरा वन्दुक मध्ये भर्ना दिन्या काम गर्छु. सिपाहि भर्ना गर्न थामि रह्याछु भन्या चिठीमा लेखियाको छ. घाटवाट मानिस आउदा र यस्तो वेहोरा सुन्यापछि हडवड पर्न जाला भना निमित्त दर्सन गराउन लागी रह्याछु हाल सिकारू ८५०० मोहररू १५०० जमा १०००० श्री भाइ लेफटेन व.पल्ले वुटवलमा पठाइदियाका रह्या छन् मोहर नभै काम नचल्दा फिराइ पठाइ दिन्ये काम गरंला-

चैत्र वदि ३० रोज १

तस्तै वखल श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री कम्पाडर कर्णेल पृथ्वीध्वज कुवर राणाजीने लेखि चह्लाई पठायाको उप्रान्त हजुरमा विदा भै पल्टनलाई चाहिन्या पालकिला तर्जुमा गरि दाज्यैज्यू श्री मद्राजकुमार कुमारात्मज श्री जनरल धीर सम्सेर जंग कुवर राणाजीका हजुरमा विदा भै सरासर वाटामा फौज तीन पर्वजाना स्मेत

सावुद गरि चैत्र वदी १३ रोज ३ का दिन लिस्ति कोटमा आइपुग्यो र बुझदा चैत्र वदि ११ रोज ४ देखि हिउं पनि वरावर पछं लिस्तिकोटमा पनि वरावर हिउं पर्दछ पनि पनि वरोवर पर्दछ कुति जान्या वाटो थुनियो भनि आहा रहन्या सुवाहरूले भंदछन् चैत्र वदि ११ रोज ४ कावेहान श्री कालिवक्स वदवानि पल्टनका निसान स्मेत कोदारिमा आइपुग्यो लेखि आयाको सायेतको कागज वमोजिम घडि थापि ११ घडि ११ पाला वितार्ई दोसाधाका फलाम्या सांघुपार गराई ५० कदम पुटो गै वढाई गरि षलंगा ताहि पन्यो १ पट्टिको सप्त विज्जन षासा जान्या वाटोमा षलंगादेखि ५० कदममा विकट रह्या षलंगादेखि ५० कदममाथि गै लाफटन गुंवामा जान्या वाटोमा विकट रह्यो. कोदारिमा निसानसंग १ पट्टि रह्यो अरु सबै सांघुका वारि मुषमा वस्याको छ माथि-तिरको षवर अघि जस्तो हो उस्तै छ येही वन्दोवस्तसंग वस्याको थियो अलि पल्टन वढाई वसु भन्या हिउं साह्रै पन्यो मुकाम लिस्ति-

चैत्र वदि ३० रोज १

श्री प्राइममिनिष्टर यानका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलवाट लेखि चह्लाई पठायाको उप्रान्त अम्वाले लेष्याको नकल हजुरले लेष्याको जवाव स्मेत आइपुग्यो. अम्वालालाई लेखि पठायाको जवाप बहुतै मुनासिब भनि पठायाको थियो उसले त्यायाको षवर आहा हजुरमा विदा भै जान्या चिटुं पनि ताहि रहेछ. त्यो ता किरुंको ढेवा भैआयाको रहेछ भनि षामसुङ्ग वाङ्गदि पनि राम नारान् पनि ढेवा यो रहेछ भन्थ्यो रामनारान् सित चिटुंले मलाई यस्तो चिठी आयो तं ताहि वस जानु पर्दैन अम्वावाट हांफुङ्ग १ र चिरपुं १ लामा जुवाट सेठेका जिटि गरिमा आयाका छन् सेठेका जिलेम टिगरिमा रहन्छु फां फुंर चिटपु टिगरिको षवुंकेरुंमा आउन्छन् वन्दोवस्त गरंला भन्या चिठी मलाई आयो र सिभुका लामालाई पनि येहि थाम्या तिमि जाउ र श्री मिनिष्टर जनरल साहेवसंग विन्ति गर भन्यो र म आवा वाहाको षवर यैतिकै हो अरु उप्रान्त चेवा नपठाउनु भनि हजुर-

को दस्यत आउंदा पठायाको छैन. षाम्साम् वाम्शीले लि आयाको मोहर दस्यत आफुसंगै राख्याको रहेछ. येसलाई माक्षेसाथ लगाई पठाउन्था होकि हामीसंग साथै लै चान्याको वाटाको षवर वेत्तावतिवाट हिड्यादेखि पानि हिउं ब्ररोवर पर्न लागी रहेछ. बाहा भन्या पानि र हिउं पर्न ठेगाना रहेन छ षाम लाग्यो भनि हिड्या पानि षछ पानि पर्ला भनि वस्या षाम लाग्छ. हिमालयमा बुझनु कठिन रहेछ ढिलो होला भनि भरिसक्य गर्दामा पानि १२ दिनमा बल्ल बल्ल स्याफुमा पुग्यौ वाटो भन्या बाहाका विकट काहातक विन्ति गरं. सतारामले बनायाको त यस्तो छ. तोप बोकन्याको हाल कुमला बोकन्या सिपाहिलं बर्कन फर्कन नहुन्या लोटेत ज्यू रहन्या रहेन छ. वाटो किन यस्तो भन्दा यो पानि सतारानले षुपै बनायाको भन्छन मिहिनत पानि षुपै गरेछ. नजर भया पछि जाहेर होला. तर यो वाटो फेरि नवन्या हजूर पाव लागदा मानिस षराप जाननकि भन्या झै लाग्छ. साधुहरू पानि वेत्तावति त्रिशूल गंगा स्याफुको साधुवगर दुंगा मिसाई विठ मिलायाको रहेछ. वर्षामा वढि आउंदा पानि पसन गयो भन्या होइ सकतैन भन्याझै लाग्छ फेरी नवनाइ हवन अथि रसुवा जान्या अफिसरहरूले केरंतर्फको षवर लेष्याको चिठी र चह्लाई पठायाको छ. जाहेर होला केरंतिर जान्या वाटो बनाइ जानहुन्न भन्छन सतारामलाई पानि थाहा छ हजुरमा उसले पानि जाहेर गर्ला बाहा आयाका मानिसले वन्या रहेनछ दुग्याहरू २।४ आह्वन कामिकौका रषन छिना स्वावल गतल तहि वन्याका र कामदार होसियार अफिसर पठाई वकस्या मात्र वनजाला हामीले बनाया लोप पानि होला म जुगुत पानि हवन मुकामु स्याफु-

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलवाट लेषि चह्लाई पठायाको उप्रान्त हामीले पठायाका चिवाहरूले ल्यायाका षवर झुगाको किल्लामा १०।८ दिनमा हामी आइ पुग्यौ दाहराघास् रसद पानि मजगुत गरि राष भनि माथिवाट आउन्था भारादारहरूले लेष्याको रहेछ हामीलाई उदिछ भनि भोटचाहरूले भन्दा रथ्या छन् आज १ षर कुकुर घाटसम्म पठाई रथ्या छौ जो षवर आउननु

ल्याउना वित्तिकै चह्लाई पठाउला शुभम्-

षाम भित्तका चिठीको नकल

उप्रान्त चैत्र वदि ११ रोज ४ का दिन ११ घडि ११ पला जांदा रसुवा सांघु तरि भोट जगाको सिमानामा निसान लि बाहाल गन्थी येक सिकचनका सिपाहि बाहालका वडाइ भयो हजुरवाट भजि भया वमोजिमका ठाउ पाइ दक्षिण पट्टिका आड भत्काई उत्तर पश्चिमपट्टि आफुलाई चाहिन्या आड वाधी पल्टन २ रलाजिम्मा समेतलाई जनै २ पाथिका दरले रसद लि वाडी दि वसि रथ्या छौ. श्री कांछा जनरल साहेववाट टिमुन्याका मुषियालाई केहि समाचार बुझि आ भनि पठाउनु भयाको रहेछ र टिमुन्याको मुषियाले ल्यायाको समाचार सलतनका वेहोरालाई दुई भारादार आयाका ढिला भया ४।५ दिन हामी केरंमा उत्रौछौ. नेपालवाट लस्कर आयो भन्छन लस्कर आया पानि तिमीहरूले हात मुष नखोडी नेपाल लस्करले पानि केहि गर्थौ छैन भनि लेषियाको चिठी लि आयाको थियो भनि केरंका डेवाले भंथ्यो नेपालवाट फर्क्याको चित्तुं र देवा धर्माका लामालाई दुई केरंमा वस्याका छ भनि भंथ्यो. लुकन्या प्याड फेदि रसुवामा विकट वस्याका भोटचा जाहावाट फौज आयो भन्या षवर सुन्या वित्तिकै भागि गयेछ केरंथ्या पानि घरमा १।२ घर कुहन्या वसि लाषा पाषा लागिरहेछ भन्यो गलफा सुनिछ हालको वेहोरा यस्तै सुनिन्छ-

तसै वखत श्री प्राइममिनिष्टरवाट प्रोहित चतुर्भुजदत्त अर्ज्याल मेजर कपतान भैरववहादुर पांडे सुवा धन सुन्दरलाई लेषि गयाको सुवा चेतनाथ पाध्याले ताहा जंगि काममा रहि कामकाज गर्दा आफनु टिमुन्या गोदाममा दाषिल गर्नु पन्या रसद नपुन्याइ गोदामवाट रूपिजा ३६।। र रसिद ल्यायाको ठहर्दा आफु हाकिम भै गोदाममा पुन्याउनु पन्या रसद नपुन्याई रूपिजा र रसिद लिन नजान्या वावतमा १२ सालका वालीलाई षारेज गरी विगाको रूपिजा स्मेत फिर्ता गराई ५१४ रूपिजा जरिवाना भयो. हाकिम भै यस्तो काम गन्यालाई

यसभन्दा पनि ज्यादा हुन्या छ सो वृद्धी बहुते षवदाँरिमंग काम गर शुभम्—

लिस्ति तरफ सुवा ईश्वरी प्रसाद अर्ज्याल कपतान रामु सुवामान सरोवरसिके वेहेरा सदर—

चैत्र शुदि १ रोज २

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलले लेखि चह्लाई पठायाको उप्रान्त भाई जनरल जगत सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजी र कर्णेल उमाकान्त सापकोटा श्री नाथ पुराना गोरष देविदत्त पल्टन ३ पठाई वक्सनु भयेछ. अघि आया पनि पछि आया पनि आउनै पथ्यो ऐले पठाई वक्सनु भयाको वढियै भयो श्री देविदत्त भैरवनाथ जंगनाथ गोरखनाथ पल्टन ४ र तोपलि झुगा हात्र पठाउनु भन्या मर्जि भै आयाको वढियै हो. अघि श्री भैरवनाथ जंगनाथ गोरखनाथ पल्टनलाई झुगासम्म जानु भन्या मर्जि भै आयाको हो हिउं र वाटो षोल्याको भया ३ पल्टनले पनि झुगासम्म जान्यै थियुं हिउं नषुल्दा र वाटो नवन्दा रहन गयाको हो हजुरवाट श्री देविदत्त श्री भैरवनाथ जंगनाथ गोरखनाथ ४ पल्टन स्मेत पठाउनु भन्या मर्जि भै आयेछ वढिया हो हिउं षुल्दा र वाटो वन्यापछि कसैले पनि जानु हुन्छ मर्जि वमोजिम गर्नु छौ श्री जंगनाथ गोरखनाथ पल्टनले पनि रसुवादेखि केरुसम्म वाटो वना-उन लाग्याको छ तयार हुन्या वित्तिकै हामी केरु पुगी सुवाहरुलाई झिकाई रसद वोकाउना र भराउनाको तज-वीज गछौ आजकाल र घांस नहुंदा भेडा ल्याउनु हुन्दैन भनि खाम् षामवाम्दी भन्छन् घांस पनि रहेन छ रसुवा टिमु-यामा रसद भराउनुमा कुप गर्नु. मेजर कपतान भैरववहादुर पांडे सुवा धनसुन्दरलाई केरुमा रसद भराउनु भन्या उदि दि साथै लैजान्छौ ब्राहाका रसदका चौकिलाई अघि रसदमा आयाकापट्टिमा हेरिराखि दिउंला अरु कुराका अर्थलाई मर्जि वमोजिम गरौला अघि चिवा त षठाउनु भन्या मर्जि भै आउंदा वंद गर्नुको हौ फेरी पठाई भन्या मर्जि भै आउंदा पठायाको छ जो पायाको सवर वित्ति गरि पठाउला मुकाम चलि चलाव—

षामभित्तका पुजिको नकल

पश्चिम तरफका रैति गैह्र रसद पुन्याउन आयाका रस्याछन् कस्ततारहंग रसिद दिदा रस्याछन् भनि मैले हेर्न गत्रा र रैतिहरुका अनाज भन्न भन्या तुरंत भन्या रसिद भन्या ३५।४० दिनसम्म तदिन्या पछि दिदामा र लाटा गाडा रैति येति भनि थाहा नपाउनुया रसिद पाउंता-लाई जुलुम भयाका ४ रुपियां दिन्यालाई १ रुपिया पनि थाहा नपाउनुया रहेन छन् यो मैले विचार गरि हेन्ने कसै-लाई पनि थाहा रहेन छ. नेपाल्यालाई भन्या भरि पनि रसिद पनि चाडो दिन्या कालिपारका लागि भन्या ढिल गर्नुया रहेछन् नेपाल्याले जा ताहा विति गर्नन् भन्या-ले चाडो दिदा रहेछन्—

तस्तै वखतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री जनरल वद्विनरसिंह कुवर राणाजीवाट लेखि चह्लाई पठायाको उप्रान्त वरष पल्टनका सुवेदारी अघि हजुरमा वित्ति चह्लाई पठायाका सुवालालको भाई रनिमानसिलाई सुवेदारि गरि आफना पगरि लगायत कप्रेलतकलाई जगेरा वन्दुकमध्ये ११ नाल दी निज पल्टन विकम्बा वन्दुक १२१ नाल भर्ना ली श्री सेर सत्रुज पल्टनका षारेजि जगेराका वन्दुक १२१ नाल सटाई निसान ब्राहि राखि तिनै निसान वोक्रन्यालाई नबा झंडा २ तयार गरि मजकुर पल्टनका पिपा ज्मादार छ पिपा षलासि १२० मध्ये निसान तहलुवा १ कट्टि गरि वाकि ११९ श्री समर जङ्गका पिपा षलासि मध्ये आयाका पिपा ज्मादार १ पिपा २४ ज्मा पिपा ज्मादार ७ पिपा १४३ मा अघि कपतान अम्बरसि कुवर राणाजीका साथमा ज्मादार १ गठा ३० का दरले पत्थर ४८६ स्मेतका जंगि पिपा २७ वोकि जान्या पिपा २७ वाकि ज्मादार ६ पिपा ११६ लाई वत्तिका दरको ९ तैतिसका दरको १६ चौतिसका दरको ३१ पैतिसका दरको २० छतिसका दरको १३ सैतिसका दरको १२ अठतिसका दरको १ उनचालिसका दरको ३ चालिसका दरको १० ज्मा जंगि टोटाका भारि ११५ र जाहा रस्याका महताप पुटफैरका भारि १ ज्मा पिपा ११६ पत्थर ४८६३ स्मेत वोकाई कोदाली १० का दरले १० घन १० वंचरो १० षुपी १० महताप वालन्या १०

चुच्या ६ गल ४ षति १ होचो १ चुपि २ चिटाक २
 कुपि २ साभि ४ कुंभि पाटको १०।१० हातको डोरी ७२
 पट्टि मारफि जवाभलाई कम्वरि जंगि गोटा ३।३
 पत्थर ३।३ बाडि दी राइटरमा आफना तरफवाट थप
 वर्दा १ वहिदार १ खान २ स्मेतका लोहार मिझार १
 भाई ४ सपेति छाला भारि २ स्मेतका सार्कि मिझार १
 भाइ ४ सिकर्मि नाइक्या खानगिन हुदा २ काममा सिपालु
 हुन्छ। भाइ खानगि २ को नाइक्या भाई १ कुलु १ साथ
 लगाई अघिको आइनका ढडा मुस्ताङ जांदा नकल ठडा
 पठि सुनाई अफिसरहरूलाई ढडा दी मुस्ताङमा कपतानसंग
 सामेल भै झुगा जान्ये सायेतका पुर्जि वमोजिम वैशाखका
 ३ दिन जादा नीज कपतानले परिद गन्याका रसद ताये
 दात भयाका जनावरलाई बोकाइ कपतान लगायत पिपा
 वानादार तक गैह्र पल्टनले बर्जाना स्मेत मुस्ताङवाट
 रवाना भै १५ दिन जांदा झुगा पुगनु मजकुट कपतानले
 लाया अह्नाया वमोजिम रहनु। नेपालवाट गन्याका पल्टन-
 ले सक्रम झुगाको फिल्ला दबल गर्ला कदाचित ढिल
 भयेछ भन्या श्री प्राइममिनिष्टर दाज्यैज्यूका मर्जि मुता-
 विक झुगाको किल्ला दबल गर्नु। अफिसर लगायत पिपा
 वानादार लेकले श्री प्राइममिनिष्टर दाज्यैज्यूका आइन.
 मर्जि वमोजिम हामीले उर्दि दिया माफिक अफिसरहरूले
 लाया अह्नायामा जसले तत्पर भै गरेन जंगी ऐन मुता-
 विक सजाय होला भनि आफुले जान्या बुझ्यासम्म
 अह्नाई सिकाई उर्दि दि चाडो जानु भनि चैतका ८ दिन
 जांदा श्री वरष पल्टनलाई मुस्ताङ तरफ रवाना गन्या
 मुहाम तानसेन-

(५०) चैत्र शुदि १ रोज ७ मा चैत्रका दिन ८
 जांदा दिन गत घटि १६ पला ३७ जांदा पाल्पावाट
 श्री वरष पल्टन मुस्ताङको वाटो गरि झुगा तरफ
 रवाना भयाको कपतान अम्बरसि कुंवर राणाजि- १
 लेपटेन वपतवाहादुर थापा १
 गोलंदाज स्मेतपट्टिका सुवेदार ११
 क.प्रेत जमादार १०
 राइटर २
 अजितन १

लैन हवलदार	१
निसान	२
नाल	५३१
गोलंदाज	१७
धर्दार	१
कोत्या	२
पिपा जमादार	७
वहिदार	१
वानादार	८
पिपा	११६
सिकर्मी नाइक्या	१
लोहा	५
मिझार—	१ लोहार— ४
कुलु—	१

चैत्र शुदि २ रोज ३

तस्तै विचमा श्री प्राइममिनिष्टर यानका हजुरमा श्री
 मिनिष्टर जनरलवाट लेखि चह्राई पठायाको उप्रान्त
 मैले केरुमा बुझनु पठायाको चिवाले र केरुंग्या रैतिले
 ल्यायाको षवर गाउंमा मानिस सबै भाग्या छन। नेवार
 पसल्या सबै छन्। लुला लंगडा गरिब गुर्वा गरि
 १००।१५० मानिस हुनन् चिटुं याग्यछ। तिम्रुको लामा छ
 गाउंमा कम्मरसम्म हिउं छ च्यांशसिको पूजाहारि भागेछ।
 पूजा वन्द भै रहेछ भन्ना निमित्त केरुं वति श्री
 देवताको पूजा चलाउनु भाडा वर्तन सबै तायेदात गरि लेखि
 राषनु पूजा वन्द नगर्नु भनि केरुंग्यालाई अह्नाई पठाजा।
 केरुंग्याहरू ज्याला षाई षाई वाटो वनाउन आउंछन् भन्या
 जति सक्याको ल्यायास भनि अह्नाजा सक्याको ल्याउला
 भन्छन् जो ल्याउला लेखि चह्राई पठाउला झुगा तरफ
 पठायाकाहरू वाटोमा हिउं परि वन्द हुंदा फर्कि आया
 केरुंग्या पनि झुगातिर जान्या वाटो हिउं परि वन्द
 भयाको छ भन्छन् भागि गयाको चिटुं पनि हिउले जान
 नसकि अंत लुकि रहेछ। झुगामा. कैद गरि राष्याको
 लामालाई पनि साधरमा लागि लामा र स्वास्नीलाई
 मान्यो भनि केरुंग्या भन्छन् चौरी भेडा केरुंमा केहित

छन् भन्छ
 टुन्याका
 दिवा पा
 मिल्दैनन्
 लाई लग
 थुनियाके
 गाउंका
 सम्म ल
 षलंगा व
 ढिल हुन
 सामेल हु
 प्रजा ज्म
 हरू पनि
 काटन्या
 ४।५ का
 घडि वा
 पुग्याको
 तस्तै वष
 षड्गवहा
 तिमिले
 चाहिक
 कमारि
 पनि चि
 दुवै कमा
 साथ ल
 तस्तै वर
 नरसिह
 दुई पल्ट
 ६ सय
 भन्या भ
 जतिको
 भन्या ले
 देविदास
 गन्याका
 भंदा २।

छन् भन्छन्. ति पवर ल्याउनुया केरुग्याहरु षानामा टुन्त्याका रट्याछन् र ४ जनालाई ६ पाठि चावल वक्स दिना पान सय षोलामा चौरी भेडा पवर गर्दा कोहि मिल्दैनन् सामल वोकन वाटो वनाउन पान सयका प्रजा-लाई लगाई भन्या पनि द्वाऱ्या रहेनछ भादगाउंमा थुनियाको छ भन्छन् षामसाम् वाम्दी साथैमा छ आफ्ना गाउंका मानिस हाजिर गर्छ. गाउ सानु रहेछ. भेडा ३०० सम्म ल्याउछु भन्छन्. इ आयाका पिपाले वाटो किल्ला षलंग वनाउनु र चावल वोकनु इन् मात्र गर्दा काम ढिल हुन जाला गाउंगाउंमा पक्रन पठाउदा आलटाल भै सामेल हुन्दैन द्वाऱ्यालाई पठाइ वक्सनु भया गाउका प्रजा ज्मा गरि काम लाउला पल्टनमा दरियाका पसल्य-हरु पनि आयाका छैनन्. सिपाहिहरूका हतियार मुढा काटन्या र मानिस काटन्या येकै रट्या छन् मुढियाका छन् ४।५ कामिलाई सान स्मेत दी पठाई वक्स्या वढिया होला घडि वाल पठायाको छ भन्या लेषि आयाको हो अझ आई पुग्याको छैन. मुकाम चलचलाउ-

तस्तै वषतमा श्री प्राइममिनिष्टरवाट विर्गेडियेर जनरल षड्गवहादुर कुवर राणाजीलाई लेषि गयाको. उप्रान्त तिमोजे पठायाको भोट्या निकमारि २ मध्ये तरुनि राम्री चाहिक भारि १ ले वुवाको महंतले चल्हाई पठायाको वमारि १ येतावाट भागि गथे. ताहाले वुवाको महंतलाई पनि चिठी लेषि पठाई तेस तरफ षोज तरास गरि ति दुवै कमारिलाई पक्रि वाटामा नउमकन्या गरि मानिस साथ लगाई षठाइ दिन्या काम गर-

तस्तै वखतमा श्री प्राइममिनिष्टरवाट श्री जनरल वद्री नरसिंह कुवर राणाजीलाई लेषि गयाको उप्रान्त अघि दुई पल्टन भर्ना गर्नु भन्या मर्जि भै आयाको हो फेरि पछि ६ सय आहि भर्ना हुन्छ. ६ सय ताहि भर्ना गर्न सकिन्छ भन्या भर्ना गर्नु ताहा भर्ना भै सकिदैन भन्या भर्ना भया जतिको नामासि लेषि आहा पठाउनु आही भर्ना होला भन्या लेषि आयेछ जान त भरमगदुर गन्याको कपताम देविदास पाध्यासंग वृक्षि वक्स्या जाहेर होला भर्ना गन्याका मानिसका पगरि कुर्था नहुंदा र षाना भार मन्यो भंदा २५ दिन जांदा फागुनमा सामेल हुनु भनि विदा दि

१० दिनको पेज षादा ढिल होला भन्या प्युठानाका वंदुकमा वोकाउन लगाई आजसम्म जोरज्मा गन्याका मानिस भति गरि पैला लम्बरको पल्टन १ लाई वंदुक दि चैत वदि ६ रोज २ का दिन आहावाट रवाना गन्या नीज पल्टन १ को नामासि ढडाहू दोश्रा पल्टनमा आजसम्म भति भयाको जवानको फर्द चल्हाई पठायाको छ भन्या विस्तार सहित हजुरको नामंजुर देषता भति गर्न थामि रट्याछु भन्या विस्तार लेष्याका अर्थ अघि सबै मानिस रसदमा गयाका हुनाले मानिस कम छ भन्या कुरा तिमोजे लेषि आउदा ताहि मानिस कम छ भर्ना भै सकिदैन भन्या आहि भर्ना हुनन् भन्याले लेषि गयाको हो. तिमोजे ताकितामा कम् गरि भर्ना गर्न सकेनौ भन्या कुरामा नामजुर भै लेषियाको होइन. अदर पैल्ला लम्बरका पल्टन १ मा भति भयासम्मका जवानको समेत नामासि फर्द लि आउदा म वहुतै षुसि भया. सत्रै मानिस रसदमा गयाका हुनाले कम छन् भन्या लेषि आउदा केहि जवान आहा भर्ना हुन गया. तस् निमित्त दोश्रा लम्बरमा जो भर्ना गन्यौ गन्यौ. अब यो चिठी पुग्याका मितिदेषि वंद गरि भर्ना भयाका जतिलाई वंदुक दि भर्नाको कागज स्मेत आहा पठाउन्या काम गर. वुटवलमा पैसाले मोहर सातन्या कुरामा २० गंडाका चलन भैरहेछ अघिका सनद वमोजिम मेजान मिल्दार रट्याको दस्पत वमोजिम डिठाराज मानसिलाई सक्छ भन्या १६ गंडाका दरले साटन्या काम गर्नु सकतैनन् पैसा वोकाई पठाई दिनु भनि लेषि पठावा भनि लेष्याका कुरालाई आजकाल चल्पाका भावकात वीज गरि डिठाराजमानसिलाई मुना सिफ माफिक व्येहोरा बोलि लेषि पठाउन्या काम वढिया गन्याछौ कपतान अम्बरसि कुवर राणाजीवाट लेषि आयाका मोस्ताङ तरफका चौरी गैह्र सनावरको फर्द पठाया छौ. आइपुग्यो श्रीवरष पल्टनका वन्दुक वीकम्वा भैरट्या छन्. तिनलाई कसो गर्न्या हो भनि लेष्याका कुरालाई. श्रीवरष पल्टनका वीकम्वा याका नाल जति वुझी लि तेसका वदलामा ताहा जगेरा रट्याका वन्दुकमध्ये सट्टा भर्ना दि पठाउन्या काम गर्नु. नीज पल्टनका सुवे-दारका कुरालाई लेषि गया वमोजिम भर्ना गरि पठाउन्या

काम गर्नथे छौं श्री सम्सेर जगका पिपा पलासिसमध्ये निसानका टहलुवा १ राषि बाकि चाडो पठाई देउ भनि लेफटेन कर्णेल भाईलाई लेषि गवामा पिपा पठाई दिआ भन्या लेषि आयो. पलासि पढाई दियेन छस् भनि लेष्याका कुरालाई निसानका टहलुवा १ राषि बाकि पिपा पलासि र रुईवा चाडो पठाई देउ भन्या र पाल्पा भाई जनरल वद्री नरसिंह कुवर राणाजी बाहादुरवाट लेषि गयाका कुराको ताकिता गरि नीज भाईसंगको सल्लाह राषि काम गर भन्या बाहाबाट पनि लेषि पठायाको छ. तिमिले पनि ताकिता गरि श्री सम्सेरका पिपा पलासि झिकी अघि लेषि पठाया वमोजिम पल्टनका संगमा षजाना वोकाई पठाउन्या काम गर्नु विरोध पन्यापछि विलम्ब गन्या र हजुरवाट तषत छोडी वषस्या जगाजगामा मन्सुवा माफिक षर्षजाना र असवाफ चाजो पाजो पुन्याउन हडवड होलाकि भन्या जस्तो लागदछ भनि लेष्याका कुरालाई बढिया लेष्या छौं जगा जगालाई चाहिन्या षर्षजाना रसद गैह्रको वन्दोवस्त वांधी दोश्रा लम्बरमा चैत्रका दिन १३ जांदा श्रीनाथ १ देविदत्त १ पुराना गोरष १ ज्मा पल्टन ३ ली श्री भाई जनरल जगत सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजी कर्णेल उमाकान्त साप-कोटालाई केरु तर्फ पठाई पठाउन्या काम गर्छु. केरुतर्फ जान्या फौजलाई वैशाषका १५ दिन जांदासम्म झुगादेषि नवढनु कुति तरफ गयाका फौजले भैरव लंगुर ननाघनु भन्या उदि पठावा ताहासम्ममा भोटवाट अघिको हाम्रो कुरु कुति कुरुर घाट सांधर र जुमला तरफ सिष आउन्या वांटो थुनाई ताकला र सांधर २ करवर रुपिया दिधा सलुक गन्या भन्या हाम्रा फौज फिरि आउन्या छ ताहा-सम्ममा भोटवाट घा सलुक गरेनन् भन्या हाम्रो फौज थपियापछि घासलुक गन्यो भन्या पनि मान्या छौंन आफूहरूले भोट गोर्षा मिलुन भनि भरिसक्य गर्नु भयो थ्यो आफूहरूको भय नराषि षर्चरि तिरिवन्या हाम्रा रैयतलाई मारि चौरी असवाफलुटि लैगयापछि सहन सकेनौ लडछौ श्री ५ वादसाहका हकलाई र हामी आँखाले पनि हेर्न सकतौन हात जोरिनुह्याका छौ चिनिया सिपाहि ताक्या कुकुरसंग पनि हाम्रो लडन्याको सामर्थ छैन. चिनिया सिपाहिहरू भोटका फौजमान रहन फरक

गरि वक्सनु भया बढिया होला भन्या व्यहोराको ह्यास-वा अम्बालाई पनि लेषि गयो. भोटका सेठा काजि पनि टिगरिमा आयो मन्डन् म पनि सबै चाजो मिललाई भोट लेक्या डवल गर्छु बुझि पछिल्ला लम्बरमा जान्या काम गरला. वन्याका पिपामा जाहावाट लेषि गया वमोजिमको षजाना नम्रटाउदा पिपा १ मा भोलि समेतका गठा ३२ पत्थर ३२ का दरले महताप समेत पठाउन्या तजविज वेस गन्या छौ. तेहि तजवीजसंग श्री वरष पल्टनका साविक र श्री सम्सेरजंग पल्टनका पिपा पलासि ज्मा गरि पठाउन्या काम गर्नु सायेतका पुजि वमोजिम जाहावाट लेषि गयाका सबै चाहिन्या. कुराको ताकिता गरी पठाउन्या काम गर्न तिमि जान्ये छौ. कामको जरुलि पदां केटाकेटिका गहना पंडित दिनानाथ पाध्या मार्फत वाधा राखि सात हजार रुपिया ली ज्मा दश हजार रुपिया कपतान अम्बरसि कुवर राणाजीलाई पठाई दिन्या काम बढिया भयेछ ति वंधक राषि लीयाका ७ हजारको सुन तिमिलाई लागन्या छैन सुन समेत भनि होला ११ साल चैत्र सुदी २ रोज २

चैत्र सुदी ३ रोज

तस्तै वखतमा श्रीप्राइममिनिष्टरका हजुरमा मेजर कप-तान भैरववहादुर पांडे सुवा धनसुन्दरले चह्राई पठायाको सुवा चेतनाथ पाध्याले ताहा जंगि काममा रहि कामकाज गर्दा आफनु टिमुन्या गोदाममा दाखिल गर्न पन्या रसद नपुन्याई गोदामवाट रुपिया २६॥ र. रसिद लियाको ठहर्दा आफु हाकिम भै गोदाममा पुन्याउनु पन्या रसद नपुन्याई रुपिया समेत फिर्ता गराई ५१४ रुपिया जरीवाना भया हाकिम भै यस्तो काम गर्नालाई येसभन्दा पनि ज्यादा हुन्या छ. सो बुझि बहुते षवदीरिसंग काम गर भनि सिक्ष्या पत्र मेहरमानगिका अर्थ गरी परवर सुवा चेतनाथ पाध्याले वेइमान गन्याको हामीले बुझेने मात्र तहकित गर्न लाग्यौ. विरां भै नवोलन्या भया हजुरका दर्शन पाउन्या मात्र वन्ति चह्राउला भनि रह्याका थियौं. हाम्रा भाग्यले श्री कांछा जनरल साहेव बाहा पाउलागनु हुंदा सुवा चेतनाथ पाध्याको वेइमान गन्याको वन्ति चह्रावा छौंथ्यौ. हजुरमा जाहेर भै सजाय भयाको

कृपापत्र पनि वक्सीस भै आइपुग्यो. हामीहरूका अर्थ बुद्धिले भेटायासम्म गरि इमान नछोडी मर्जि बमोजिम भर मगदुर गरी तहलमा छौ विवेक मेहरमानगी हजुरवाट रहेछ. जो मर्जि शुभम्-

चैत्र शुदि ३ रोज

श्री महातारी साहेववाट श्री जनरल वद्विनरसिंह कुवर राणाजीके लेखि गयाको श्रीफ हजुरका आशीर्वादले र श्री प्राइममिनिष्टर दाज्यैज्यूका मेहरवानिने मात्र काम चल्याको छ. भनि लेष्याका कुराज्याई काम कुरा गर्दा श्री ज्येठा नानीका सीक्षा बमोजिम गर्नु र सबै कुरालाई बढीया हुनजान्छ भौ श्री माहिला नानी ३ पल्टन ली केर तरफलाई सायेत गरी वालाज्यू वस्न गया भन्या कुराको विस्तार अघि लेखि पठायाका पत्रले बुझ्या हौ. अवर श्री कान्छा नानी जनरल जगतसंसेर जङ्ग कुवर राणाजी र कर्णेल उमाकान्त सापकोटा. श्री नाथ पुराना गोरख देविदत्त पल्टन ३ लि चैत्रका १३ दिन जांदा आहावाट सायेत गरि केर तरफ जान्छन् नयां गोरख पल्टन र नीज पल्टनका पगरीहरू दोलषाका अम्बलमध्ये लामा वगर वुलु भन्या जगावाट टिगरि मजिक पछ भनि तेस ठाउंमा रसद जमा गर्ना निमित्त येहि मैह्लाका १३ दिन जांदा विदा भै हिडछन अरू विस्तार जो परि आउला लेखि पठाउदै गरिएला शुभम्-

चैत्र शुदि ४ रोज ४

यसै वखत श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलवाट चह्राई पठायाको टिमुन्वावाट रसुवाको सांघु तरि श्री जगनाथ श्री गोरखनाथ वस्याको ठाउंमा पुग्यो कोष १ रहेछ आहावाट प्याड फेदी सवाकोस रहेछ आहा वसि ३ कोषसम्म वाटो बनाई येकै दिनमा जाउला फेरी उहि डवलसंग बढन्या काम भरीला पानसै षोलाका मानिस षाम्सा म्वाम्दीले जमा गरि झारालाई सकदो रहेन छ सिपाहि पठाउदा र केहि विहुत गला भन्नाले पठाउनु सक्याको छैनौ यसै डाकदा भन्या ३०।४० मात्र जमा हुन्छ. तेलिे काम चलेन केरग्याहरु कोहि आयाको छैन ६ पनि २ पाहाडीया हैजरको १ जमा घांज्यान ३ पनि पठाइ वक्सा बढीया होला. गोला भन्यां वारुड ३३

मुरी चाहिन्यामा १२ मुरि मात्र आयाको रहेछ वाकि ३१ मुरि पनि पठाई वक्सनु होला. मेजर कपतान सतासम षतीले ल्यायाको तोपको षजाना गोलंदाज रसुवाको सांघुमा राष्या बढीया होला भन्या जस्तो मेरो चित्तमा लाग्छ तजवीजमा ठहर्न्या पठाई वक्सा जावस ताहावाट भर्ना नमायाका पिपा २२२ भागयाका ३४ जमा ३५५ छन सुवेदार अमान षतीसंग रष्याका पिपामध्ये नउठन्नाको भारी उठन्या गरि चाहीदो लग्या सुवेदार अमान षतूले आजसम्म काजकाम वेस गन्याको रहेछ मैले पनि इर्नलाई सांघु १ ले निर्वाह हुन्या छैन फडक्या पनि हाल भन्या उदि दिवा वाटो काहिकाहि विग्याको रहेछ फेरी सवुज हुलाकि पनि ठिक ठिक बडा बडामा पन्याको रहेन छ त्यो तजवीज गरि राष भनि इर्न सुवेदारलाई उदि दिवा सुवेदारले तजवीज गरि विन्ति चह्राई पठाउनन् सो माफिक गरि वक्सा जाला म आहा रसुवासम्म आइ पुग्या षाम्सा म्वाम्दीलाई पानसै षोलाका रैती सबै जमा गर्नु भन्या उदि दिदा २५।३० लाई जमा गर्नु पनि जुलुम हुन्छ भन्या मैले आहा पानसये षोलाका मानिसलाई काम लाउनु भनि सुवेदार अमान षतूलाई उदि दिवा हजुरवाट जो मंजुर पछ यसलाई केही सनद पत्र छैन सनद पत्र गरि वक्सा जावस मंजुर परेन भन्या अरुलाई पठाई वक्सा जावस रसुवा देवि केरसम्म हामीसंग आयाका पिपालाई वाटो बनाउनलाई जान्छु मुदत पछिलाई वाटो चाहिन्छ भन्या बनाउनलाई वक्सा जावस हामीले बनाउ भन्या ढील हुन्या छ कोन्या २ भर्ना भै आया छन् १ कोक्क ठहरी तही आयाको छ १ को र भाई श्री जनरल जगतसंसेर जङ्ग कुवर राणाजी थाई छन्. त्यो थामिया र षोसियाको सुवेदार अमान षतूलाई १ चिठी पठाई वक्सा जला शुभम्-

चैत्र शुदि ४ रोज ५

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलवाट चह्राई पठायाको यो वाटो आयाको रहेछ भन्या षोजदा फेला पन्या पत्री चह्राई पठाउन्या काम गहला केरका श्री च्यांयासि देवता उठाई लग्यो भन्या अस्ति विन्ति चह्राई पठायाको हो. अवर फेरी रामनारानले र हाआ

चेवाले ल्यायाको षवर श्री च्यांग्रासि देवता पनि ल्याइ राख्यो केही घर दुनियालाई तसल्लह गरि सिकाये छ लामाले र चिहंले रामनाराणले चह्राई पठायाको चिठी बेजिस चह्राई पठायाको छ. जाहेर होला प्यांग्राउका रैतहरू भाग्याका रह्या छन् तिबलाई तसल्लहलाई केही रुपिया इनाम पनि दिजा षाम्साग्वाम्दी पनि आज आयो भोलि तेस्लाई पनि केरं पठाउन्था काम गहंला मुकाम रसुवा शुभम-

षाममित्तका पूजि र चिठीको नकल

षाम्थि माना कुवां तुला ढकमा छाप लाउन्था टक पठाई वकस्या जावस् भजितका भाउले मोहर चह्राई पठाउला हजार वाह्रम रुपियाको पैसा पठाई वक्सनु होला बाहा चलनलाई पैसा रहेन छ दुनिजालाई चलन चलाउन पनि पछि उप्रान्त बाहाको हाल सुरत बुझदा केरंको ढेवा चेटु दुई पनि काये भन्याका गुम्बामा गयाका रह्याछन्. केरंमा आई पुग्दा चेटु अघी आई पुग्याको रह्याछन् म केरं पुग्या पछि ढेवा पनि आउपुग्यो. ल्लोपा लामा पनि उषीको गुरुको घ्याङमा देउताको दर्शन गर्न गयाका रह्या छन् म केरंमा पुगि वित्तिकै टिमुन्या केलिन्देन र हामि दुई जना उनिहरू वस्याका ठाउंमा गै चेटु ढेवा ल्लोपा लामा तिन जना जम्मा गरि हामीले च्यांग्रासि देवताका कुरा चलाउदा हामीले थुन्याको छैन पूजाहारीहरूले हुल मूलमा देवताको आलमाल हराउला भनि थुन्याको भन्यो र उसो भन्या हामीहरू सबै जाउ र देवताको दर्शन गहं ढोका षोलिदेउ भन्दा चेटु ढेवा ल्लोपा हामीहरू प्रजाहरू समेत जना सये यक गै देउताको दर्शन पायो. अघीको बढिया माल भन्या केही देखियेन हजुर सवा दिन हुज्याल-सम्म माझाको ढोका षोलि दुनियालाई दर्शन दिनु हजुर आहा सवारी भयापछि मजि वमोजिम काम गहंला भन्या आहावाट ल्लोपा लामा र चेटु दुई २ जना पंचमिको दिन टिगरि तिर हेर्न आयो. माथितिरको षवर केरंको मुखिया जना ३ गै आई पुग्यो र तिहंहरूसित सोधदा टिगरिमा टिगरिको ढैवु १ ल्लासावाटा आयाको ताना-सजु भन्या ढेवा १ पुगि आयाको छन् टि गरिमा अघी-

देखि भयाका सिपाहि वाहेत छैन भन्छन् फेरी मितवाट हाल सुरत बुझदा ल्लासाको सेठा काजि टिगरिवाट ५ दिनका वाटा ल्लिचि भन्याका गाउंमा वसि सिपाहि वटुली वस्याका रहेछ ल्लासावाट आयाको च्यांग्रावा भन्या कप-दाँर टिगरिवाट ७ दिनका वाटामा डस्मरि भन्या जगामा वसि लस्कर वटुलन्या काम गरि वस्याका रह्याछन्. अरु भोटचाहरू कोहि आयाको सुनिदैन. बाहा केरंका रैति वन-मा भागि गयाकाहरू कति फकि आयो कति आउदैछ फेरी बाहाको चौपायाका हाल सुरत बुझी भेदा च्यांग्रा लीं सप्तमीको दिनमा हजुरको चरणमा आइपुग्यौला शुभम्-
चैत्र सुदि ४ रोज ५ मा

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा सुवा इश्वरीप्रसाद अर्ज्यालले चह्राई पठायाको सुवा चेतनाथ पाध्याले टी-मुन्या गोदाममा वसि कामकाज गर्दा आफनु टिमुन्या गोदाममा दाबिल गर्नुपर्न्या रसद नपुन्याई गोदामवाट रुपिया र रसिद ल्यायाको ठहर्दा आकु हाकिम भै गोदाम-मा पुन्याउन्था रसद नपुन्याई रुपिया र रसिद लिन न-जान्या वापतमा १२ सालका बाजिलाई घारेज गरि विगा-का रुपिया स्पेत फिर्ता गर्राई मोहर रुपिया ५१४ जरिवाला भयो भनि लेखी वक्सी पठायाका पत्रले मालुम गरि सिर चह्रायुं. सुवा चेतनाथले श्री ५ सरकारका निमक पाई वेइमान गरि आफना घरका रसद बुझाउन पर्न्यामा रसद नबुझाई रसद रुवैया लिया वापत जरीवाना भयाको बहुत मुनासिव हो. दयावारी होइ वक्सनु हुनाले साह्रै निगाह राधि वक्सनु भये छ. बाहा हामीहरूका बुद्धिले र पहुचले भेट्यासम्म भर मग्दुर स्वाहार संभार गन्याकै छौं काम हो केहि चुक अचुक हो भन्या छेमा राधि वक्सनु पछि श्री फण्वामिददेवि अर्ति दाता अर्को कोहि छैन. अर्ति वमोजिम म चलयाका छु. बाहाका षवर चैत्र वदी ११ रोज ४ का दिन सायेतका कागज वमो-जिम घडि थापि सिवानाका फलाम सांघु तरि प्रस्थान गन्या फलाम साघुका लडादेधि ५० कदम पुढो गै बढाई गरि षलंगा तहि पन्यो १ पट्टिको सप्तविजन् षासा जान्या वाटोमा षलंगादेधि ५० कदममा विकट रह्यो. षलंगादेधि ५० कदम माथि गैलापतान जान्या वाटोमा विकट रह्यो

प्रथ
१ पा
१३
डिय
अडा
पनि
अर
राख
केही
घर
छ ष
हार्म
चार

श्री
मेज
तप

लि
धा
दुग्
भेग
को
भै

श्री
ग
ले
छ
भ
म
य
र

१ पट्टिको दाहारि मा निसानसंग रह्याको छ। चैत्र वदि १३ रोज ६ का दिन श्री कम्पाण्डर कर्णेल साहेव विर्गे डियर कपतान मेजर कपतान लिस्तिमा आइपुग्नु भयापछि अडाअडा मालडा पार बस्न्या षासा गै बस्न गया। रसद पनि पल्टन गैह्लाई १०।१० दिनको सामेल गरि दिज्यु अरु ८।८ पाथिका दरले वोरामा भारी हाली तयार गरी राख्याको छ। मकै पनि भुट्टि सकि केही सातु पिह्नी यो केही पिह्लाउनु छ षासा छोस्यां कुतिको रैतान ६०।७० घर हामीतिर आयाकालाई मुचुलका लितहीथा मिदियाको छ षानावार मन्थी भनि कराउछन् षासाका रैतिहखे हामी पिह्याछौ भनि निसानमा वोका २ दि पूजा चाहाया शुभम्—

षामभित्त पुजि

श्री कम्पाण्डर कर्णेलवाट रसद चलाउन्त्या। विर्गेडियेर मेजर कपतानलाई अडा वाधी दिनु भन्याको वमोजिम तपसिलका सिपाहि पिपा अलासि—

तपसिल

- लिस्ति अडा १ के पट्टी— ८
- धारा पानि अडा १ के पट्टी— ८
- दुगुना अडा १ के पट्टी— ८
- भैरुं कुड्या अडा १ के पट्टी— ८
- कोदाहारी अडा १ के पट्टी— ८
- भैस्या अडा १ के पट्टी— ८

चैत्र शुदि ४ रोज ५ मा

श्री प्राइममिनिष्टरवाट श्री मिनिष्टर जनरललाई लेषि गयाको अम्बाले लेष्याका चिठीको नकल र अम्बालाई लेषि गयाको मसौदाको नकल आइपुग्यो मुनासिव लेषिये छ भन्यार रामनारानले ल्यायाको केरुको षवर सहित जो भयाको विस्तार लेषि पठाउन्त्या काम वढिया गन्याछौं षाम्सा-म्वाम्दीले लियाको मोहर दस्षत आफैसंग राष्याको रहेछ। यसलाई मानिससाथ गरि केरुं पठाई दिन्त्या होकि हामीसंग साथै लैजा हो भनि लेष्याका कुरालाई हाम्रा देवा षाम्सा

म्वाम्दीलाई मानिससाथ गरि केरुं मा पठाई दिनु भोट तरफ चेवा पठाउनु भन्या हजुरका दस्षत आउंदा पठाया-को छैन भनि लेष्याका कुरालाई षवर वुझदै रहनु पछै। भोट तरफ षवर वुझनु पठाई लेषि पठाउन्त्या काम गर्नु हाम्रा येस्तरफ भोट तरफवाट चिवा चर्चा गर्न नपावस कोही आयाको फेला पन्या भन्या पक्की राषनु। येस्ता कुरा-को षवर्दारी हुसियारी राषि काम गर्न तिमि जान्यै छौ। अघि केरु तरफ गयाका अफिसरहरूले लेष्याका षवरका विजिनिस् चिठी २ पठायाछौं आइपुग्यो वाटो भन्या आहाको विकटका हातक विन्ति गरुं मेजर कपतान षता-राम षत्रीले पनि खुपै मिहेनत गरी वनायाको भन्छन्। तर यो वाटो फेर्न वनाया हजुर पाव लाम्दामा निसषरान हुनन् कि भन्या झै लाम्छ भनि लेष्याका कुरालाई वढीया लेष्या छौ वाटो वनाउनलाई श्री सैहनाथ पल्टन र चाहिन्या सराजाम स्मेत लि मेजर कपतान सत्ताराम षत्री आहावाट आउन्त्या छन् ताकिति गरि वनाउन लाउन्त्या काम गन्या वढीया होला ४ लम्बरका चिठीमा सिपाहि-हृका हतियार मुडा काटन्त्या र मानिस काटन्त्या येके रह्याछन् र मुढीयाका छन् ४।५ कामीलाई सान्स्मेत दिपठाई वक्स्या वढिया होला भनि लेष्याका कुरालाई पल्टनपिछे सान्स्मेतका आरत गयाके छन् तस्ले पुग्दैन भन्या फेरी पठाई दिन्त्या काम गरियेला षडीवाल आई पुग्याको छैन भनि लेष्याका कुरालाई मैह्लाका ४।४ रपिवा दर्जा हादि ४ जना षडीवाल पठायाको आजका ८ दिन भयो आई पुग्ला। ह्लासाका अम्वावाट आयाको चिठीका नकल र गयाका जवाबी मसौदा पठायाको हो पुगेछ वढिया भयेछ झुगाभा कयेद गरि राष्याको लामा स्वास्नी स्मेतलाई मान्यो भन्छन् भनि षवर ल्याउन्त्या केरुग्याहरु जना ४ लाई चावल पाथि ६ वक्स दियां भनि लेष्याका कुरालाई वढीया गन्या छौं। लामा मान्याको कुरा आहा पनि तैस्तै सुनिन्छ तहकित हो होइन वुझनु। सेठा काजि टिगरिमा आई ह्लचित्तुमा दाकि पठाया र मगत्रा भन्या रामसुन्दरले मलाई लेष्याका चिठीमा रहेछ। तिमि-लाई लेष्याको चिठी पठाई दियाको छ तैसैले विस्तार वुझीयेला पश्चिम तरफका रैति गैहले ल्यायाका रसदका

कुरालाई आहावाट पनि ताकितिको चिठी लेखि कप्तान भैरववहादुर पाडे सुवा धनसुन्दरहरूलाई लेखि गयाको छ ताहा तिमिवाट पनि ताकिति हुन्यै छ रैतिहरूको विग्रन पाउनुया छैन भन्या मलाई निश्चय छ च्यांग्रासि देवताको पूजा चलाउन लाउनुया काम बहुत बढिया गन्या छौं. केहंग्या भोटचाहरूलाई वाटो बनाउन लाउदा दिन १ को २ माना चावल दि वनाउन लाउनुया काम गर्नु महताप पुग्दैन भन्या कुरा श्री भाई कम्याण्डर इनचीफ जनरल कृष्णवहादुर कुवर राणाजीलाई लेख्याका रह्या छौ पल्टन तोपलाई पुग्या अंदाजसित गयाको होक्या उसले पुगेन खोलि लेखि पठा. शुभम्—

चैत्र ४ शुदि ४ रोज ५

श्री प्राइममिनिष्टरवाट मेजर कप्तान महारुद्र षतृके लेखि गयाको भिमफेदी गोदाममा रह्याको रसदका भारी झारालि लगाई वेमाष गरि. किट्यानि अडामा पुग्यो भन्या र धर्मनारान मार्फत आयाका पाल किला साभि धागो मोरंवाट आयाको थैला १२५० स्मेत आयेछ. बढीया हो. त्यो आयाको पाल डोरी किला साभिथैला गैह्र आइ पुग्याको. बराबर यस्तरफ चलान गर्दै रहनु शुभम्—

चैत्र शुदि ४ रोज ५

तस्तै विचमा श्री प्राइममिनिष्टरवाट मेजर कप्तान भैरव-वहादुर पाडे प्रोहित चतुर्भुज दत्त अर्ज्याल सुवा धनसुन्दर-लाई लेखि गयाको. ताहा तिमिहरूले रसिद भर्दा रसिद गर्दा रुपिजा दिदा बराबर दिदा रह्यान छौ. रैतिहरूका अनाज भर्नामा भन्या. तुरन्त भन्या रसिद भन्या ३५।४० दिनसम्म नदिन्या. पछि दिदा मार. लाटागाडा रैति येति उति भनि थाहा नपाउनुया रसिद पाउनुयालाई जुलुस भयाका ४ रुपिया दिनुयालाई १ रुपिया पनि थाहा नपाउनुया रहेछ. यो मैले विचार गरिहेन्या. कसैलाई थाहा रहेनछ. नेपाल्यालाई भन्या. भरी पनि चाडो दिनुया. रसिद पनि चाडो दिनुया. कालि पारकालाई भन्या ढिल गन्या रहेछन् भन्या बेहोरा. श्री भाईमिनिष्टर जनरलवाट लेखि आयो तस अर्थ रसद लाउनुया रैतिहरूलाई जौन

बखतमा त्याई पुन्याउछन् उसै बखतमा तुरन्त भरि रसिद रुपिया दिनु. यस्तै गरि ४०।३५ दिनसम्म ढिला गरी रसिद भर्न र रसिद दिन लाग्यो र ढिल हुन गयो. रैतिको नालिस आयो भन्या तिमिहरूलाई भारि सजाय होला. सो बुझि ताकिति गरि रैतिहरूलाई चाडो उम्काउनुया काम गर्नु शुभम्—

(५१) चैत्र सुदि ६ रोज ७ मा

श्री ५ सर्कारमा विदा भै रवाना भयाका—

दिन घट घडि ११ पला ४५ जांदा श्री पुराना गोरखादेवि दत्त श्रीनाथ पल्टन ३ केरु तरफ रवाना हुनालाई श्री ५ सर्कारमा विदा भयाको सायेत—

रात्रिगन घटि १३ पला ४२ जांदा रवाना भयाको—

श्रीनाथ कंठू—	१ को
मेजर कप्तान सम्सेरसि—	१
लेफटेन दीर्धमान षती	१
कप्तान सेवक राम थापा—	१
अजिटन दरीया वसि षती—	१
सार्जनसेर वजीरसि थापा—	१
लैन. रत्नविर षवासू—	१
निसान—	२
सुवेदार—	१०
कम्रेल ज्मादार—	१०
नाल—	५११
वानादार—	६

पुराना गोरख पल्टन—	१ को
मेजर कप्तान रामु आले—	१
कप्तान चतुर आले—	१
लेफटेन आसविर आले—	१
अजिटन जैइथ थापा—	१
लैन. रणकेशर थापा—	१
निसान—	२
सुवेदार—	१०
कम्रेल ज्मादार—	१०

नाल-	५११
वानादार वादसाही वाजा-	३२
<hr/>	
देविदत्त पल्टन-	१
मेजर कपतान सुमेवसि कवर-	१
कपतान सिव संवर पाध्या-	१
लेफटेन कासिराम कुवर राणाजी-	१
षरीदार गोविन्द पाध्या-	१
राइटर उदयानन्द पाध्या-	१
अजिण्टन रत्नसि देउजा-	१
लैन. रणसुर अधिकारी-	१
नीसान-	२
सुवेदार-	१०
कम्रेल ज्मादार-	१०
नाल-	५११
वानादार-	६

चैत्र सुदी ७ रोज १

तस्तै वखतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा. श्री मिनिष्टर जनरलवाट लेखि चह्राई पठायाको चैत्र सुदि ६ रोज ६ मा तोप पल्टन असवाफ स्मेत गरि केरु दषल मर्न्या काम गन्या. बाहाका रैयत भलाआदमी लामा महाजनहरू आई भेट पाता रुपिया राषि हामी शरण पिछामा आयौ भनि सेतो झंडा ली आयेर वेस गन्यौ. हामीलाई पनि श्री प्राइममिनिष्टरवाट सरणमा आउन्या दुनियालाई षातिर गर्नु भनि मजि भयाकोछ भन्युं अवि तिमीहरूले जो तिरो भरो गन्याको छ उसमा आधि तिर्नु भनि मजि भयाको छ भनि सुनाउदा बहुत षुस भया. केरुका जिल्लामा गाउ कति छन् भनि सोध्याउदा गाउको नमेसि हाओो डैवा स्मेत राषि लेषि दिया. फत्यम मारष-को वढाई श्री भैरवनाथ श्री जंगनाथ तोप वम् स्मेतले १ फेरा फयेर गरियो. महतापका कुरालाई मेजर कपतान जसधीर सि वस्न्यात कपतान धवकल थापाले अलिक षुग्या छैनन् भन्दा विन्ति गरि पठायाको हो. केही गाउंका मुषिया लामाहरूले मलाई राष्याको भेट षाता रुपिया

गाउंगाउंका तपसिलको कागज चह्राई पठायाको छ. हामी मेजमानि ल्याउछौ लिववसनु पर्छ भन्याथ्या. मैले ल्याउनु पर्देन लस्करलाई आड वनाउनलाई हारगुहार दिया हुंछ. भन्दा षुसि भै हामी कैल्ले देषि आउं भन्यो र भौलिपसिदेषि हाजीर हुनुपर्छ भन्दा हवस भनि गया. आड वनाउनलाई हजुरवाट मजि भयाका ठाउंमा. हामी सर्वका तजवीजले वनाउनलाई झुगा र ह्लासा तरफवाट आउन्या वाटो हान्न हुन्या गरि वनाउन उदिदिबा. केरु सहरका अर्थलाई लामु मैदान छ चार पाट्या छैन. हिउं र चारै तरफका घेरा परि हेमालको फेदीमा सहर रहेछ. रसद इनलाई वोकाउन भनी मजि भयाको हो इनलाई रसद वोकाउदा ज्यालाको दरवन्दी रहेनछ. अब दरवन्दी वाधी ठेगाना गरि विन्ति चह्राई पठाउला मुकाम केरु शुभम्-

५२	तपसिल	
केरुका जिल्लाको गाउ	ज्मा-	२५
केरु-	१ ठुङ्सा-	१
लाङ्जु-	१ डां	१
लेन्डीडो-	१ षपडि	१
गोहोले-	१ ब्राङगाड-	१
मल्ले-	१ पाड पोछे-	१
सिक्थुङ-	१ लवि-	१
को	१ डचां-	१
पोङ-	१ प्याङ-	१
धिवु-	१ डोलवु-	१
छोङ-	१ पोङसि-	१
मागल-	१ छुयाङ-	१
नबास्व-	१ नजान्हुय-	१
राहभा-	१	

ताहापछि श्री ५ बुडा महाराजाका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलवाट लेखि चह्राई पठायाको चैत्र वदि २ रोज २ का दिन हजुरमा विदा भै श्री प्राइममिनिष्टर यानका अंन वमोजिम पल्टन टोप लस्कर स्मेत ली चैत्र शुदी ६ रोज ७ का दिन हजुरका प्रतापले केरु सहर दषल भयो मुकाम केरु शुभम्-

यो षवर आउदा गौडा गौडाका मालिकका नाउमा चिठि लेखि जांदा गौडा गौडामा वडाइ भयो जाहा पनि २१ तोपको सलामि भयो—

५३ चैत्र सुदी ८ रोज २ मा

चैत्रका १५ दिन जांदा गठघटि १५ पला ६ जांदा श्री	
नबा गोरष पल्टन श्री ५ सर्कारमा विदा भै लामवगर	
तरफ रवाना भयाको—	
मेजर कपतान हरिमान सिं वसन्थात—	१
कपतान बलबहादुर पाडे—	१
लेफटेन अम्बरबहादुर भंडारि—	१
राइटर बलभद्र पाध्या—	१
अजिटेन फत्यसि षत्री—	१
लैन भक्तविर घर्ती—	१
सुवेदार—	१०
नीसान—	२
कम्रेल जमादार—	१०
नाल	५११
गोबिंदाज—	१२
वानादार—	६

तस्तै वषतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा कपतान नरध्वज कार्किले चलाई पठायाको ह्लासावाट आउन्त्या दु आङ नामग्याल जाहावाट विदा भै आफ्ना साथका मानिस स्मेत ली आयाको छ येसलाई सरासर जान देउ अरु ह्लासा डिगर्चा टीगरि भोट तरफवाट चिठी पत्र ली जाहा भेट गर्न आउन्त्याहरूले सेती धोजा घुमाई आउन्त्या वकिल हुन् तिनिहरूलाई वदुकतिर कमान् भाला वछाँ वाहेक च्यापसा ली आउन्त्याहरूमा २५।३० जनासम्म आउन दिनु यस्ता रीतसंग आउन्त्यालाई फौजमा जस्ले हतियार चलाई काटौला मारौला कुटौला वाघौला पाता फर्काउला माल असवाफ गैह्र लुटौला तेस्ता मानिस जंगी ऐन बमोजिम काटीयौला ति सेना धोजा लि आउन्त्याहरूलाई षातिर त सल्लह गरि जाहा आउन भनि आयाका-लाई चाहिन्या कुराको बन्दोवस्त गरि जाहा पठाई दिनु

ताहा तिमीहरूसम्म आउन्त्यालाई षातिर त सल्लह गरि उनिहरूले गन्याका कुराका मुनासिफ जवाव दी विदा गरि पठाउनु भनि लेखि आयाको सिर चह्लाच्युं. ह्लासावाट आउन्त्या इआङ नामग्याल जाहावाट विदा भै आफ्ना साथका मानिस स्मेत ली आयाको छ येसलाई सरासर जान देउ भन्या मर्जि माफिक षुवुको वाटो गरि आउन्त्या-लाई सरासर जान दिउला अरु ह्लासा डिगर्चा टिगरि भोट तरफवाट चिठीपत्र ली जाहा भेट गर्न आउन्त्याहरूले सेती धोजा घुमाई आउन्त्या वकिल हुन् तिनिहरूलाई वदुकतिर कमान् भाला वछाँ वाहेक च्यापसा ली आउन्त्या-हरूमा २५।३० जनासम्म आउन दिनु भन्या मर्जि माफिक वाटाको सहि सम्भार राषि हजुरका चरणमा पठाई दिन्त्या काम गरुंला सेतो धोजा लियाको तिरक मान भाला वछाँ लियाको २५।३० मानिस देषि पनि वढता आयाकालाई बुझि हजुरमा अजि चलाई पठाउला र मर्जि आया माफिक गरुला ताहा तिमीहरूसम्म आउन्त्यालाई षातिर तसल्लह गरि उनिहरूसंग गन्याको कुराको मुनासिफ जवाव दि विदा गरि पठाउनु भन्या मर्जि माफिक बुद्धिले भेट्टायासम्म षातिर तसल्लह गरि राजि षुसि विदा गन्याँ काम गरुंला शुभम—

चैत्र सुदी ८ रोज २ मा

ताहापछि श्री प्राइममिनिष्टरवाट श्री मिनिष्टर जनरल लाई लेखि गयाको टिमुन्यावाट रसुवाको सांघुतिर जंगनाथ गोरखनाथ पल्टन वस्याका ठाउंमा पुग्यौ. कोस १ रहेछ. जाहावाट प्याङ्के दो सवा कोश रहेछ. जाहा वसि ३ कोससम्म वाटो बनाई येक दिनमा जाउंला फेरी उहि डवलसंग वढन्त्या काम गरुंला भन्या विस्तार स्मेत लेखि पठाउन्त्या काम बहुत वढिया हो. पान सये षोलाका मानिस षाम्साग्वाग्दीले जमा गर्न सकदो रहेनछ. सिपाहि पठाउ भन्या केहि विहुत पर्न जाला भन्नाले पठाउन सक्याको छैन येसै दाकदा भन्या ३०।४० मात्र जमा हुन्छन् तेतिले मात्र काम चल्दैन भनि लेष्याका कुरालाई अरु कुराको विजागी विद्वत केही नगर्नु भनि सिपाहिलाई उदि दि पान सय षोलामा सिपाहि पठाई झारा गरि वाटो बनाउन लाउन्त्या काम गर्नु. त्यो भेटियाको लेषनु पर्छ.

छ पनि २ पाहाडीया हँजरको १ ज्मा घां ज्याल ३ पनि पठाई वकस्या वढीया होला भनि लेष्याका कुरालाई घां ज्यान ३ पनि पठाई दियाको छ पुग्ला गोला भरन्या वारुदमा १२ मुरि आयाको रहेछ २१ मुरि पठाई वकस्या जावस् भनि लेष्याका कुरालाई पठाई दियाको छ मेजर कपतान सताराम पतुले ल्यायाको तोपको षजाना र गोलं दाज स्मेत रसुवाको साघुमा रह्या वढीया होला भन्या मेरा चित्तमा आयाको तजवीजमा ठहन्या पठाई वकस्या जावस तहवीज मान ठहन्या नपठाई वक्सनु हवस् भनि लेष्याका अर्थ मेजर कपतान सताराम पतुले लग्याको तोप रसुवामा राषन्या तजवीज वेस गन्याछौ ताहा रसुवामा राषन्या काम गर्नु ताहावाट भर्ना नभयाका २२२ भाग्याका ३४ ज्मा पिपा जवान २५६ उन् सुवेदार अमान षत्रीसंग रह्याका नउठ्याको भारि उठन्या गरि चाहीदो लग्या भनि लेष्याका अर्थ भारी उठन्या गरि सुवेदार अमान षत्रीसंग रह्याका पिपाहरूलाई वोकाई लैजान्या काम वढीया गन्या छौ १ सांघुले निर्वाह हुन्या छैन फकर्था पनि हाल भनि उदि दिन्या काम वढीया गन्याछौ सुवेदारवाट तजवीज गरि विन्ति चह्लाई पठाउनन्. सो माफिक गरि वकस्या जाला भनि लेष्याका अर्थ सुवेदारले तजवीज गरि विन्ति गरी पठाउनन् उसै माफिक जो गर्नु पर्न्या कुराको वन्दोवस्त गरि पठाई दिन्या काम गरियेला षाम्सांम्बाम्दीलाई पान्सये षोलाका रैयति सबै ज्मा गरि ल्या भनि उदि दिन्दा २५।३० लाई ज्मा गर्नु पनि जुलुम हुन्छ भन्या मैले जाहा षानसये षोलाका मानिसलाई काम लाउनु भनि उदि दिना. येसलाई सनत पत्र छैन सनद गरि पठाई वकस्या जावस् भनि लेष्याका अर्थ अघी वाटो सांघु झारा गरि वनाउन लाउनु भनि सनद पठायाको हो. फेरी पनि पठाई दिन्या काम गरीयला कोत्या २ भर्ना भै आया १ को चुक ठहरी ताही आयाको छ १ को र भाई श्री जनरल जगतसंसेर जङ्ग कुवर राणाजी याही छन्. त्यो थामिन्या र षोसिन्या सुवेदार अमान षत्रीलाई लेषि वकस्या जावस् भनि लेष्याका कुरालाई त्यो कोट्याको कुरा भाइ जनरलसंग वृष्ठी सुवेदारलाई लेषि पठाउन्या काम गरिएला ६ लम्बरका चिठीमा च्यांशासि देवता पनि ल्याइ राष्या केही घर दुनियालाई पनि तसल्लह गरि

झिकायेछ लामाले र चिटुले रामनारानले चह्लाई पठायाको चिठी विजिस चह्लाई पठायाको छ. प्याङ गाउंका रैतिहह भाग्याका रह्याछन् केहि आया तिनका तसल्लहलाई केहि रुपिया पनि इनाम दिना भन्या विस्तार वढीया लेष्या छौ लामाले र चिटुले लेष्याको भोट्या अक्षरका चिठी २ र रामनारानले तिमिले लेष्याको विजिनिस चिठी १ आई पुगि सबै विस्तार वृद्धियो. लामाले लेष्याको चिठीका उतारा हाल पठाउन्या ठहरीयन. चिटुले लेष्याको चिठीको जवाप श्री कम्याण्डर इन चीफ जनरल कृष्णवहादुर कुवर राणाजीका भाषावाट लेषि पठायाको छ त्यो चिठी ताहा पुग्नी वित्तिकै चिटु छेउ पुग्न्या गरी पठाइ दिन्या काम गन्या वढीया होला. चिटुले लेष्याको चिठीको उतार चिटुलाई श्री काहीला भाईवाट लेषि गयाको मसौदा लामाले लेष्याको चिठीको उतार पठाई दियाका छन विस्तार तेसैले वृद्धीयेला. प्याङ गाउंका भाग्याका रैतिहरू केही आउंदा तसल्लहलाई केहि रुपिया इनाम दिन्या काम वेस भयेछ. पाथि माना कुस्वा तुला ढकमा छाप लाउन्या टक र हजार बाह्र सये रुपियाको पैसा पठाई वक्सनु होला भनि लेष्याका कुरालाई वढीया लेष्य छौ. तस्को पनि ठेगाना भै आउन्या काम होला शुभम्-

चैत्र शुदि ८ रोज २ मा

तस्तै वीचमा श्री कम्याण्डर इन चीफ जनरल कृष्णवहादुर कुवर राणाजीवाट केरुंको चिटुङ ढेवालाई लेषि गयाको श्री प्राइममिनिष्टर दाज्यैज्युलाई नजर भै जाहेर भयो. ह्लासाका वडा अम्बालाई लेषि गयाको वेहोरा पनि तिभीसंग पनि येही कुरा हुन्. पूर्वतिर कुतिको अम्बलसम्म र केरुंतिर झुगाका अम्बलसम्म हांम्रा फौज जान्य छ. वैशाष मैह्लाका १५ दिन जांदासम्म ताहादेधि फौज वढन्या छैन कसैले हातहतियार चलाया भन्या लडन्या छन् कसैले हातहतियार चलायनन् भन्या लडन्या छैनन् भन्या कुरा ह्लासाका वडा अम्बालाई पनि यहि कुरा लेषि पठायाको छ. तिमिले पनि येही वेहोरा भन्याको हो वेहोरा पनि यस्तै हुन्या छ फरक पर्न्या छैन यस्मा हामीले भन्या बमोजिमका रुपिया जमीन देला भोटवाट मिलन आउला ता वेसै छ दुवैतिरका लस्कर पनि बाचनन् रैतिहहलाई

पनि सुभीता होला. तिम्ब्रो हात्ती पनि मेल होला बढीयेछ. लडन तकि हो भोट हात्ती होला कि नेपाल भोटको होला जसले जितला उही श्री ५ वादशाहको पियारो भै वाहाका हुकुम वमोजिमको काम गर्न सामर्थ्य भै रहला करवडो रुपियाको षजाना लाखी फौज तयार गऱ्या पछि वैशाष मैहाका १५ दिन जांदासम्म लडदछन् भन्या आफनु फौज तयार गरी लडन आउनु मिलाछन् भन्या श्री प्राइममिनिस्टर दाज्यैज्यूवाट मर्जि भया वमोजिमका रुपिया र जगादि मिलन आउनु श्री प्राइममिनिस्टर दाज्यैज्यूवाट मर्जि भयाका कुरामा री प्रमान पनि फरक पर्न्या छैन शुभम्-

चैत्र शुदि ८ रोज २ मा

तस्तै विचमा श्री प्राइममिनिस्टरवाट कपतान अम्बर सि कुवर राणाजीलाई लेषि गयाको श्री वरष पल्टन चाहिन्या रसद मोस्ताङ तरफका जनावरलाई वोकाई वैशाषका ३ दिन जादा मोस्ताङवाट हिडनु भन्या तिमीलाई सायेतको पुर्जि स्मेत लेषि गयाको हो. त्यो सायेत गरि जांदा वाटा-मा हिउले थुन्या रहेछन्. भन्या तेस सायेतमा हिडन्या काम नगर्नु वाटो खुला रहेछ भन्या तेस सायेतमा हिडन हिउले वाटो षुल्याको रहेनछ भन्या. वैशाषका १५ दिन जादा हिड्या पनि हिउले थुन्या रहेछ भन्या कतिज्याल-स्म हिउ षुल्या रहेछ. ताहाका जान्या सुन्या मानिसहरु-संग सोधिय तीज्याल गया. हिउले छेकन्या रहेन छ. यस दिन हिडन्या छौं. भन्या ठहराई ५ का तजवीज गरि जाहा चाडो लेषी पठाउ उसै दिन जान्या काम गरौला ताहा तजवीज नगरी हिड्या पछि लस्कर हिउंमा परि वितवल पान्यो भन्या तिमीदेषि म साह रिसाउन्या छौ मोस्ताङवाट वैशाषका १५ दिन जांदासम्ममा पनि हीउले वाटो षुल्या रहेनछ. ताहा धेरै दिन वस्नु पन्यो भन्या र सकिछ भन्या पल्टन स्मेतलाई पाल वनाउनु सकिदैन भन्या षजानाको वचाउ गन्या पाल मजुगुति गरि वनाउनु रुपैया पुगेन भन्या मोस्ताङ छार्काटीनि पांच गाउं झार कोट वाह गाउंमा सापत ली पाल वनाउनु ताहावाट हिडदा मोस्ताङ छार्काटीनि पांच गाउ झारकोट १२ गाउं थाक तरफका चौरी गैह्र भारी वोकन्या जनावर येक

वाकि नराषि रसद वोकाई लैजान्या काम गर्नु मोस्ताङ सीवानाका नजिकै छ डाकाहरु परिवित वल पर्नं जाला ताहा वसंजीसम्म पनि पहरा चौकि राखि बहुते हुसियारी षवदारीसंग रहन्या काम गर्नु शुभम्-

चैत्र शुदि ९ रोज ३ मा

श्री प्राइममिनिस्टरवाट श्री जनरल वद्री नरसिंह कुवर राणाजीलाई लेषि गयाको श्री वरष पल्टनको सुबेदार रत्नमानसिलाई गरी आफना वन्दुक नहुन्या पगरी लगायेत कप्रेल जमादार तकलाई जगेराका वन्दुकमध्ये ११ नाल दी नीज पल्टनका विकंवा वन्दुक १२१ नाल भर्ना ली श्री सेर सवुज पल्टनका षारेजी जगेराका वन्दुक १२१ नाल दी नीसान जाही राषी नजा झंडा २ तयार गरी षर्षजाना स्मेत गरि उदीं दिन्या कुरा उदि दि चैत्रका ८ दिन जांदा श्री वरष पल्टनलाई मोस्ताङ तरफ खाना गऱ्या विस्तार लेष्याका अर्थ बहुते वढीया गऱ्या छौं मैले भरोसामानि अह्नाई पठाया वमोजिम जवान चौपहलिया हुसियार पगरी सिपाहि पजनी गरि तयारी पल्टन पठायाछौ आइ पुग्या पल्टन हेरि बहुत बस भया यो पल्टन बहुत लायकको रहेछ. श्री नजा गोरष पल्टनको तानावानादि राषन्या काम गऱ्या. जाहा केर कुति तरफ आजसम्म हिउले वाटो षुल्याको रहेन छ ताहा मोस्ताङवाट पनि वैशाषका ३ दिन जादा हिउले वाटो षुल्याको रहेन छ. भन्या सायेतको पुर्जी गयाको छ तापनि नहिडनु भन्या मेरो चिठी कपतान अम्बरसि कुवर राणाजीलाई मोस्ताङ पठाई दिजा. सो चिठीका मसौदा पठाई दियाको छ. तेसै विस्तार वुझी तेस्ता लेष्या वमोजिम ताकितिको चिठी तिमीले पनि नीज कपतानलाई लेषी पठाउन्या काम गर अघी वरषका षाली गोलंदाज पठाई दिनु. तोप वही दिन्या काम होला भनि मर्जि गरि वकस्या वमोजिम पठाई दिन्या काम गऱ्या. तोप ताहि दीनु भनी कमांडीयेरहूलाई मर्जि गरि वकस्या वढीया होला भन्या कुरा लेष्या छौ. तोपहरु दिनु भनि कमांडीयेरहूलाई अह्नाई पठाउन्या काम गरौला श्री मिनिस्टर जनरल भाई पल्टन ली फागुनका २३ दिन जांदा गऱ्याको विस्तार अघी लेषि पठायाको हो फेरी चैत्र शुदि ७ रोज १ का दिन श्रीनाथ १ पुराना

मोट १ देविदत्त १ उमा पल्टन ३ र आफना घरधजाना पाल स्मेत वालाण्णवाट केरु तर्फ हिड्या. श्री जनरल भाई जगत सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजी पनि पल्टनसंग जान्या थिया मेरा श्री कांछा रानीतिर छोरी पैदा हुंदा सुतकले थामियाका छन् चैत्रका २२ दिन जांदा पल्टन केरु पुग्ना वेलामा भेटाउनु गरी जान्या काम गछेन् दुई भाईका हीफाजतलाई कर्णेल उमाकान्त सापकोटा साथैमा जान्छन् हातहतियार ली लडन आउनुसंग मात्र लडनु दुनिया प्रजा लामा गैह्र कसैलाई केही नगर्नु. सुटपीट केही पनि नगर्नु भन्दा उर्दी दी पठायाका छन् चैत्र शुदि ६ रोज ७ का दिन श्री मिनिष्टर जनरल भाई-ले केरु मुलुक दखल गरि तोप वम स्मेतको येक सलक बडाई गन्दा छन्. बाहाका भलाआडमी लामा महाजनहर शरण पिछामा आयुं भनि घाता रुपिया राषी मिजमानी स्मेत दीन आया छन भेजमानिका कुरालाई तिमिहरूले ल्याउनु पर्दैन लस्करलाई आड पयेड बनाउनलाई गुहार दिनु अरु तिमिहरूले जो तिरो गन्दाको छ. उस्मा आधि तिर्नु भन्दा श्री मिनिष्टर जनरल भाईवाट तर तसल्लह गर्दा बुसि भै जो कामलाई वक्सनु हुन्छ सो काममा हाजिर छौ भनि सामेल भया छन् भोट तरफवाट लडन भन्दा आजसम्म कोही आयाको छैनन् सेठा काजि पनि टिगरिमा आइ रहेछ शुभम्—

चैत्र शुदि ६ रोज ३ मा

तस्तै वखतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री जनरल वदीनरसिंह कुवर राणाजीले चह्राई पठायाको सबै सबै मानिस रसदमा जानाले पाइदैनन् भन्दा लेखि आउंदा केही जवान बाहा भर्ना हुनगयो. दोश्रा लम्बर पल्टनमा जो भर्ना भया भया अरु यो चिठी पुग्दाका मितिदेखि वन्द गरि भर्ति भयाका जतिलाई वन्दुक दी भर्नाको नामासि ठडा स्मेत बाहा पठाई दिनुया काम गर. लेखी वक्सयाका अर्थ अघी उस्तै वेहोरा थियो र जाहेर गन्दाको हो. हजुरका इकवालले रसदवाट मानिस फिरी आउंदा पछि हडवड पर्न जाला भन्ना निमित्त दोश्रा लम्बरमा दर्सन गराउना लागि रथ्याछु भन्थे र श्री वलष पल्टनलाई अघी साधी पठायाको जवाव आउन साप गासन

पाउंदा केहि जगेरा र. श्री सेर सबुजका धारेजी जाची साबुद नाल भर्ना दी. विकम्वा माल वुझी लि सुवेदारि भर्ना गरि मुस्ताङ तरफ पठाउनुया काम गन्दा भन्दा नि अघि विन्ति चह्राई पठायाको हो अवर मर्जि वमोजिम चिठी पुग्दाका मिति तक भर्ना भयाका जवान पगरि लगायेत कप्रेल तकलाई संगिन् स्मेतका तैयारी वन्दुक र नीसानलाई झंडा २ दि ताहा भर्ति गर्न पर्ने जवानलाई वन्दुक नभै हुवैन भनी नीज पल्टनलाई षाली जवानका वंदुक स्मेत वोकाई पल्टन षडा गरि दोस्रा लम्बर पल्टन १ लाई चैत्र शुदि ६ रोज ३ का दिन बाहावाट रवाना गर्नुया काम गन्दा मजकुर पल्टन कानामासि ठडा चह्राई पठायाको छ. दाषिल होला मानिस नजरमा ठहर्नुया लायेक छैन नीज पल्टनलाई दर्माहा वाडी वक्सदा सलामी मेहरमानगी गरी वक्सी कारिन्दाहरूलाई अह्राई वक्सया वढीया होला पैह्ला लम्बर पल्टनलाई ताकितमा कमति गरि भर्ना गर्न शकनस् भनि नामंजुर भै लेष्याको होइत भन्थे. वुटौलमा पैसाले मोहर साटनुया कुरामा डिठा राजमानसीलाई मुनासिव लेषेछस् वनेका पीपामा बाहावाट लेषि गया माफिकको षजाना नअटाउदा पिपा १ मा गोलि स्मेतका गठ्ठा ३२ पत्थर ३२ का दरले मह-ताप स्मेत पठाउदा म बुसि भजा. भनि लेखि वक्सदा हजुरका सिध्या वमोजिम सबै काम कुरा हुन गयेछ भन्दा बहुत बुसि लाग्यो श्री भाई लेफतेन कर्णेल जङ्गध्वज कुवर राणाजीलाई नीसान टहलुवा १ राषी वांकी पिपा षंलासि र रुपैया चाडो पठाई देउ भनि बाहावाट लेखि गयाको छ. तैले पनि श्री सम्सेर जङ्गका पिपा षलासि झीकि अघी लेषी पठाया वमोजिम पल्टनका साथ षजाना वोकाई पठाउनुया वाम गर्नु भनि लेखि वक्सयाका कुरालाई पल्टन र जो चाहीनुया षजाना ली सायेतका पुर्जि मुताबिक मुस्ताङ तरफ रमाना भयो मेरा तरफवाट श्री भाई लेफतेन कर्णेल जङ्गध्वज कुवर राणाजीलाई येस मुद्दामा धेरै पटक लेखि गयो फेरी मर्जि वमोजिम पिपा षलासि रुपैया चाडो पठाई देउ भनि लेखि पठाया आइपुग्दापछि अघिका दरले षजानाका पिपा वोकाई सैनालका हुदा सिपाहि साथ लाग्दाई

मुस्ताङ तरफ पठाउनुमा काम गरुंला जगा जगालाई चाहिन्या घरषजाना रसद गैह्रको बन्दोवस्त बाधी दोश्रा पटकमा चैत्रका १३ दिन जादा श्रीनाथ देवीदत्त पुराना गोरण ज्मा पल्टन ३ ली श्री भाई जनरल जगत रुम्सेर जङ्ग कुवर राणाजी र कर्णेल उमाकान्त पाध्यालाई केरु तरफ पठाई पठाउनुया काम गर्छु केरु तरफ जान्या फौजलाई वैशाखका १५ दिन जांदासम्म शुगादेवि नवठनु कुति तरफ जान्या फौजलाई भैरव लंगुर ननाषनु भनि उदि दि पठावा ताहासम्ममा भोटवाट अतिको हात्रो कुति केरुको कुरुर घाटका सिवाना जुमला तरफ सिष आङ्गन्या वाटो थुनु ताकलाषार सिवाना र १ करवर रुवैया दिषा गन्या भन्या हात्रा फौज फिरी आउनुया छन्. भोटवाट सलुक गरेनन् भन्या हात्रा फौज थपिया पछी घा गन्या भन्या पनि मान्या छैन आफुहरूले गोर्खा भोट मिलुन भनि भसक्य गर्नुभयेथ्यो. आफुहरूको भये नराषी षरतरि वसुन्या हात्रा रैयतलाई मारी चौरी असवाफ लुटी लै गया पछि सहन सक्यौन लडदछौ श्री ५ वादसाहका हकलाई र हामी आयाले पनि हेर्न सकदौन हात जोरि नुस्याका छौ. विनिया सिपाहि ताकना अदनासंग पनि हात्रा लडनाको सामर्थ छैन नीज सिपाहिहरू भोटका फौजमा रहनु फरक गरि वक्सनु भया वडिया होला भन्या वेहोराको ह्यासाका वडा अम्बालाई पनि लेषि गयो भोटको सेक्या काजि पनि टिगरिमा आयो भन्छन् म पनि सबै चाडो मिलाई भोटेले क्याडवल गर्छ वृञ्जी पछिल्ला पटकमा जान्या काम गरुंला भनि लेष्याका वेहोरालाई वेस तजवीज गरी मसौदा लेषि वक्सियेछ. श्री ५ वादशाहसंग चमक गर्न हामीलाई क्या सरोकार छ हजुरमा सबै जाहेर छ भोटेको सेठा काजि टिगरिमा आयो तपनि हाल हजुरवाट पाउ लागि वक्सन कसो होला भोट्यासंग हात जोरिया पछि फौजका षवदारी राषि साह सिफिस्ती षान्या डवल ल्यायो भन्या काम ठुलो छ. हजुर दाता हुनुहुन्छ दवारिको तर्जुमा मिलाई चाहिन्या षजाना स्मेत भारी फौज ली वेला अनुसार मुनासिव माफिक तजवीज गरि जो परि आयाको काम कुराको वेवस्था बाधी वक्सनु हुन्यै छ भनी येकिन छ कामका

जरोरी पर्दा केटाकेटीको गहना पडी नदीना नाथ पाध्या मार्फत १० हजार रुपिया ली कपतान अम्बरसि कुवर राणाजीलाई पठाई दिन्या काम वढीया भयेछ. ति बंधक राखी लियाका ७ हजारको सुन लागन्या छैन भन्या सिक्ष्या वक्सियेछ. नीज पंडित र बाहा मर्महाजनसंग २ पटक गरि ज्मा १० हजार ली मजकुर कपतानलाई पठाई दियाको हो ७ हजारको सुन मात्र लेषि आयेछ वाकि ३ हजारको पनि ठेगानालाई वक्सनु हुन्यैछ. दिवाकर पाध्या पुराना पनि हुन्. आजसम्म बाही रस्याका हुनाले सुबांगी दिन्या काम गन्या मुकाम तान्सेन शुभम्-

चैत्र शुदि १० रोज ३ मा

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा कपतान सिव संघर पाध्याले चलाई पठायाको कुलुं तरफ जांच गर्न जान्या वहीकार हुंदा सिपाहिलाई भोट तरफ वाटो कस्तो रहेछ हेर्न पठाउनु भनि लेष्याका थिवा कालजङ्ग भन्याको भोट्याहरूलाई सोझपुछ गन्या छन् र टिगरि मैदान निस्कन्या वाटो सोझो पनि रहेछ. चौरी वरावर हिडदा रस्या छन् सानु मजुवादेषि वाला १ सषुवा २ सिचदी ३ उड्याला षरक ४ चिकि मोदर वडार ५ षोला षरक ६ डोड प्र ७ केडाङ्ग लंगुर वल्लो फेदी षान्या वदार सेरसि चौरि षरक ९ लंगुर काटी दुवा फुवदार १० हावापार ११ ताहादेषि हटिया च्यांटा जान्या मुलवाटो भेटदछ ताहादेषि ८ दिनमा टिगरि मैदान पुग्छ. यो वाटो साहै सोझो पनि छ. भोट्या आयो भन्या कसैले थाहा पनि पाउनुया छैनन् दिडला गढी आइपुग्छ भनी विस्तार गर्न आया र विन्ति चन्हाई पठायाको हो माझ किरातको रसद हटीया च्यांतामा लंगी राष्या वढीया होलाकी जो मजि शुभम्-

चैत्र सुदी १० रोज ४ मा

श्री प्राइममिनिष्टरवाट श्री मिनिष्टर जनरललाई लेषि गयाको चैत्र शुदि ६ रोज ७ का दिन केरु मुलुक दक्षल गन्या काम गन्या. बाहाका भलादमी लामा महाजनहरू आई भेटघाता रुपिया राषि हामी शरण पिघ्यामा आयौ

भ
मि
भ
के
सु
स्
जं
मा
त
कु
व
के
भ
शु
के
भ
ग
मु
ष
गि
य
रं
प
दि
क
हु
ल
ग
व
भ
ग
दि
प
के
व
ति

भनी सेतो झंडा ली आया र वेस गन्यौ श्री प्राइम-मिनिष्टरवाट सरणमा आउनुया दुनियालाई घातिर गर्नु भन्या मजि भयाको छ. अघि तिमीहरूले जो तिरो गन्याको छ उस्मा आधि तिर्नु भन्या मजि भयाको छ. भनि सुनाउदा बहुत षुस भया. गाउको नाउ नमेसी हाम्रो ठेवा स्मेत राखि लेखि दिया. फरममा रषको वढाई. भैरवनाथ जंगनाथ तोम वम स्मेतले १ फेरा फर गरीयो केरुं गाउको लामाहरूले राष्याको भेट घाता रुपिया गाउको तपसीलको कागज चह्राई पठायाको छ. मेजमानीका कुरालाई र मैले ल्याउनु पर्देन लस्करलाई आड पयेड वनाउनलाई हारगुहार दिया हुन्छ भंदा षुस भै हामी कैलेदेधि आउ भन्या र भोलि पसिदेधि हाजिर हुनुपर्छ भन्दा हवस् भनि गयो भन्या विस्तार लेष्याका अर्थ चैत्र शुदि ६ रोज ७ का दिन तीप पल्टन असवाफ स्मेत गै केरुं दषल गरि केरुंका गाउको तपसील स्मेत लेषि भेट खाता रुपिया जाहा पठाउनुया काम बहुत वढीया गन्या छौं लडाजी गरि फौज मराई षजाना षर्च गरी मुलुक जितनुया सिपाहि षानाको काम हो आपना फौज षजाना षर्च नगराई सजतनसंग मुलुक दषल गर्नु जो हो. मिनिष्टरले गन्या काम यहि हो सहजै मुलुक दषल गन्यौ यस्मा म बहुत षुस भया, तिमीलाई राष्याको भेटका रुपिया तिम्न हुन म ताहा जांदा कसै कसैलाई डाकन पर्ला भनि घाता मैले राखि रुपिया तिम्ना घर पठाई दिया केरुंका रैतिहरूलाई भोलि पसि आउ भनि पठाउनुया काम वढिया गन्या छौ. तिरैतिलाई दुईमाना चावल दी हुन्छ त पनि पैसा दी हुन्छ तापनि दि किल्ला वनाउन लाउंछौं तापनि टिमुन्याको रसद केरुंमा ल्याउनुया काम गछौं तापनि तिम्ना तजवीजले जो ठहर्छ सो गर आड वनाउनलाई मैले भन्याका ठाउंमा तजवीज गरि वनाउनु भनी उदि दीन्या काम वढीया गन्याछौ अवर केरुंका गाउ स्मेतको नक्सा दुस्त गरि उतारन लगाई पठाई दिन्या काम गर फौजलाई सबै रसदका भरले काम गर्न पन्या छ जस्ता पाठले हुन्छ स्याफु टिमुन्याको रसद सबै केरुंमा उतारन लगाई बहुत संभार गन्या काम गर्न पाया वढीया होला आहावाट पनी चैत्र शुदि ८ रोज १ का दिन श्री देविदत्त पुराना गोरख श्रीनाथ पल्टन ३ आपना

षजाना पाल स्मेत लि वालाज्यूवाट तेस्तरफ हिड्या श्री भाई जनरल जगतसम्सेर जङ्ग कुवर राणाजी पनि पल्टनसंग आउनुया थियो. मेरा कांछा रानी तरफ छोरी हुंदा सुतकले थामियो सुतक सकियपछि पल्टन ताहा पुन्या वेलामा भेटाउनुया गरि आउनुया काम गछेन श्री केरुंमा उस्तो ठुलो आड नभया पनि सदेह छैन जगामा पक्का आड वनाउनु पन्या छ अवर स्याफु टिमुन्यामा रह्याको सबै रसद पिपा र ताहाका रैतिहरूलाई बोकाई केरुंमा रसद जमा गर्न लाउनुया काम गर्नु सबै भर रसदको छ रैतिहरूलाई सिधा दिदा भरिसक्य होइ सकदछ भन्या पैसा दिन्या वन्दोवस्त गर्नु रसदको काम धेरै छ शुभम्-

चैत्र सुदी ११ रोज ५ मा

येस्तै वषतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री विर्गेडी-येर जनरल षड्गवहाडुर कुवर राणाजीले चह्राई पठायाको येसपाली बाहा श्री सम्सेर बल पल्टनकाको त निसान चैनपुरमा लामा चैत्या दसैको पूजा बलि साविक चली आया वमोजिम विधिपूर्वक श्री ५ सर्कारका पुन्य प्रताषले वढीया भयो श्री ५ सर्कारमा हजुरमा तिलकप्रसाद भेटी र बलि पन्याको रागा मार हान्या हुदा सिपाहिको नामासि हाजिरी फर्द चह्राई पठायाको छ दाषिल होला वाकि श्री हेमालय ध्वज पल्टन पनि नीका आनन्दसंग चैत्र शुदि १० रोज ४ का दिन बाहा आई पुग्या अवर वालुं फौज षजाना असवाफ रवाना गर्नालाई सबै यक पल्टरवाना गर्दा डेरा साहा वेसाहा पनि पुगि सकिन दुनियालाई पनि डेरै भिडा पर्न जाला पनि पल्टनका रैट तुइन लेफतुइन ११११२१२ दिनको तफावट गरि रैटलेफका अफिसर वगरि स्मेत रवाना गन्यो काम गन्या पाहाडका रसदलाई धनि वालाचुं गोदाम घरमा रसद भन्या अषतियारको वन्दोवस्त जिल्ला जिल्लामा रसद उठाउनलाई हुदा सिपाहि षटाई पठाउनुया काम गन्या येस मैत्तादेधि रसद चलाई वैशाष भरमा पाहाडको रसद उठिसकला भन्या जस्तो लाग्छ. गोदाम घरमा दाषिल भया वमोजिम पछे पछेको हाजिर तेरीज चह्राई पठाउला र हजुरमा जाहेर हुन्यैछ म पनि यस मैत्ता भरमा आहावाट पल्टन षजाना असवाफ रवाना गरिसकी वालुं जान्या काम

यदंछु मैले बालुचु जानालाई बाहा चाहिन्या मानिस सिपाहि राखी अह्लाई सिकाई जानु पर्दछ बाहा र सबै पल्टनका नीसानं पनि रहन्या श्री हेमालयेध्वज श्री जङ्ग पल्टनका जागिर असुल तहसिल तहविल पनि बाहि रहन्या औउठि नसक्याको जगेरा षजाना असवाफ पनि बाहि राषनु पर्न्या छ येस्तरफको मुहुदा गौडा पनि हो कोत तहविलका पुराना चौकिलाई र मुलुकका असुल तहसिललाई सिपाहि कतिम्म राखी जान्या हो. येस्कुराको हजुरवाट सिध्यातिको षुलास्ता मजि भै आया मजि वमोजिम चाहिन्या सिपाहि राषि सबै काम कुरा अह्लाई सिकाई जान्या काम गदाहु श्री हिमालयेध्वज पल्टनको पनि रैवन्दी चाहिन्या सनदपत्र केही भै आयाको रहेन छ. यस पल्टनका रैवन्दी वमोजिमका जवाबलाई दरवन्दी चाहिन्या जमा र तस्को भनी जगा गरी सनद गरि पठाई वक्सनु भयां रैवन्दीमा दरियाका जगाको असुल तहसिल गरि मजि वमोजिम मैह्लावारि दर्माहा बाडी दिन्या काम गरुला आजकाल भोट तरफको षैषवरलाई हिउले मानिस आउनु जानु वंद हुंदा केहि सुनिदैन म वलांचु पुग्यापछि पाया सुन्यासम्मको षैषवर र अरु जा परि आयाको काम कुराको विस्तार हजुरमा विन्ति चह्लाई पठाउन्या काम गरुला मुकाम धनकुटा शुभम्—

षाममित्तको

उप्रान्त चिठी रवाना गर्न्या वेलांमा ताहावाट पठायाकी भोट्यानी कमारी र लेदुवाका महंतले चह्लाई पठायाका कमारी जना २ बाहावाट भागि आयाका छन् तेस्तरफ आउन्या छन् षोज तलास गरि पत्री सिपाहि साथ लगाई याहा पठाउन्या काम गर भन्या सिध्यातिको क्रीया पत्र आई पुग्नी मात्र उसै घडी महंत मनि राम गीरीलाई र बालंचु हटिया च्यांताका गोवा मझीया यस्तरफ सिमाना गौडामा रहन्या सबैलाई चिठी दषत उजि पठाउन्या काम गन्या षोजतलास गर्दा पत्रीया भन्या सिपाहि साथ लगाई हजुरमा रवाना गरि पठाउन्या काम गरुला शुभम्—
श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा नाइक्या रामसुन्दरले चह्लाई पठायाको उप्रान्त चैत्र वदी १२ रोज ५ का दिन ह्लचिजुं

पुगि स्याठाकाजीलाई परवाना अम्बालाई दिन्या. चिठी ह्लासाका ४ काजीलाई दिन्या चिठी सोपि दिच्यु ह्लासा प्रनि पठाया भनि भन्यो चैत्र सुदी ७ रोज १ का दिन ह्लासावाट चिनिया ठुमी फोवु ह्लचिजुंमा आईपुग्यो मजि वमोजिम स्याठा काजिसंग कुरा गन्या केरुंमा पठाई कुरा गर्न्या. भारादार षटाउन लागि रट्याछन् सिवानामा सिपाहि छ भन्या समाचारले अलीक ढीलो हुन गयो चाडो गरि पठाउछु भनि स्याठाकाजि भन्छन् फोवुंकाजिसंग विदा भै म पनि आउंछु शुभम्—

चैत्र शुदि ११ रोज ५ मा

ताहापछि श्री प्राइममिनिष्टर यानका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरल वम्बहादुर कुंवर राणाजीवाट लेभि चह्लाई पठायाको चेटुंलाई पठाइ वक्सनु भयाको चिठी चेटुं भन्या झुगावाट पनि गयाको ३।४ दिन भयोतर पनि चेटुं बाहा सम्म पुग्याको छ. चिठी पुन्याउन भनी पठाई दिन्या काम गन्या. केरुंका नक्साको कागज चह्लाई पठायाको छ नजर भै जाहेर होला केरुं गेलाई रसुवादेभि झुगासम्म हुलाकको अडा गरि राषन्या काम गन्या रसद पनि इ तपसिल वमोजिमका गाउं र नेवार महाजनहरुलाई पनि रसद वोकाउन्या काम गन्यो पिपा षलासि आधा रसद वोकायाका छ आधा पिपा षलासि सिपाहिलाई वाटो वनाउन र आड वन्याउन्या काममा लाई राष्याको छ बाहा भन्या हामी आयादेभि वरोवर हिउ पर्नं लागि रहेछ लस्करमा पनि वेरामी हुन लागिरहेछ १ जना पिपा दिनभर आराम थियो भोलि वेर विहान मरेछ भन्न आयो ठंडीलाई माघ पुस भन्दा पनि वढी हुन्या रहेछ झुगाका अर्थलाई हजुरका अकवालले जैह्ले मजि हुन्छ उहिले सर हुन्या छ हिवारिको जगा बाहा त यस्तो छ थाहा अले सिपाहि र तोप पठाया मानिस केही षराव हुनन् भन्या उसले मात्र थाम्याको छु पठाउन मजि भया पठाउछु झुगाका दुनिया र ढेवा सबै भाग्या भन्या षवर र किल्लामा २०।२५ मांछ्या मात्र छन् भन्या हाम्रा चेवा जान्या सिपाहिले ल्यायाको षवर आउनी मात्र बाहाका भलाआदमिहरुले केरुं नै वमोजिम तिमीहरुलाई पनि थिति पाउन्या छौ आपना आपना घर आई वस भन्या दषत पनि गरि

पठाउ
तायेद
रहेछ
घ्याड
राष्य
पनिरे

जमा
केरुं

ठुङ्स

लाड

डां र

लेन्ड

षर्वाः

गीहे

ब्राड

सल्ल

पाड

सिक

लदी

को

डच्य

असा

केरुं

माव

दाप

नेयेरे

नयो

लाड

रयेद

नाड

छोम

राम

पठाउन्या काम गन्याको छ श्री च्यांग्रासि देवताको पनि
तायेदान गर्नलाई राष्याको गहना जगा आलमालकया
रहेछ पछि । विन्ति चह्राई पठाउला लामाहरुका गुम्वा र
घ्याङ झुगा वस्न्या गुम्वाको पनि तायेदान गर्नलाई
राष्याको छ आई पुग्नाको ४।५ दिन भयो वरोवर हिउं
पनलि आई पनि फुट्दो काजकाम ढील हुन गयाको हो—
गाउको तपसील

ज्मा केरुका गाउं— २५
केरु गाउं— १
ठुङ्गसा गाउं— १
लाङ्गजु गाउं— १
डां गाउं— १
लेन्डीब्रा गाउं— १
षवाङ्ग गाउं— १
गीहोले गाउं— १
ब्राङ गाउं— १
सल्लै गाउं— १
पाङपोछे गाउं— १
सिक्कु गाउं— १
लवी गाउं— १
को गाउं— १
ड्या गाउं— १

षोङ गाउं— १
प्याङ गाउं— १
धिवु गाउं— १
डोलवु गाउं— १
छोङ्दी गाउं— १
पोङ्सी गाउं— १
मगले गाउं— १
ढुठाङ गाउं— १
नत्रासे गाउं— १
नत्रा हुप गाउं— १
राहामा गाउं— १
मलाई चढायाको थान— १६
षाता— ११
मोहरु पिजा— ८
रसद बाहा २०००।२५०० मुरी तमाम् भयो. षाने मान्छे
पनि २ पल्टन ज्मा भया पछि १०।१५ हजार मान्छे
हुन्थे छन, वोकाउनामा भगमजदुर गर्नुँ छु. सिपाहि पिपा
केरुगे घोडा भेडा चौरीलाई पनि पछी जगेदा लगाई
वोकाउन लाउनुँ छु. वाटो तयार भयापछि बाहा र
मान्छेहरुलाई आराम नहुने हीउंको हावा पानि हामी-
लाई तसहदो रहेन छ—

तेरीज

असामी—	गाउ	घर	चौरी	भेडा	गदाहा	घोडा	घ्युपाथि	रुपिया	उवा	रसद	वोकन्या	जवां
केरुको—	१	७३	१००	—	४१	६	—	२७५	६०।१६।७।६			५८
माकलको—	१	—	१०८	२८	१०	२१	—	३०।	७।६।			१०
दापा गाउको—	१	—	६४	—	—	—	—	—	४६।१४।१			२३
नेयेसेरको—	१	—	६८	—	—	—	१।४	—	२५।१६।			१६
नयेहुपको	१	—	१०	—	—	—	—	१०।।।	८।१२।१			४
लाङ्गजुको—	१	—	२०	—	—	७	—	—	१४।१७।७।५			६
रमेवु गाउये दुल्युको—	२	—	२२	१३८	१	२	—	२३	—			३०
नाङ्गसि गाउको—	१	—	३७	३५	११	४	—	१६६।	८।।			१६
छोगहि गाउको—	१	—	१७	—	—	—	—	८२।।	२।१४			४
रामा गाउको—	१	—	६	—	—	—	—	२७।।	१।१।१।५			४
	११	७३	४५२	२०१	६३	४३	१।४	३६७	१७६।१।२।६			१७१

कुरीया गाउँ गाउँको जमा घर-	४३३
केरुका जमा गाउँ-	७३
घोदा १ रामा गाउँ १ मा कूल गाउँ १ जमा गाउँ ३ को घर-	२७
छोदुई १ नेयेसेर १ नेयेन्हुन १ जमा गाउँ ३ को घर-	५५
पाङ्गिस गाउँ १ को घर-	३२
ढापौ गाउँ १ लाङ्चुङ गाउँ ढुंसु गाउँ १ जमा गाउँ ३ को घर-	७६
लेदा तोथा गाउँ १ को घर-	४२
लेदेम्प गाउँ १ को घर-	५२
च्यांवा गाउँ १ दिव गाउँ १ तोलवो गाउँ ३ जमा गाउँ ३ को घर-	७६

जमा गाउँ २४ मध्ये गाउँ ११ को आम्दानी तेरीज सबै कसी चलाई पठायाको छ वाकि गाउँ १३ को आम्दानी लेषन वांकि छ, येस्को पनि आम्दानी तिर्न्या लेषाई चलाई पठाउला चौरी भेडा गदाहा घोडा रसुवामा लैजान गाह्रो मान्दा रहेछन् घांस पनि कम रहेछ मान्छेने नवोकुला भन्छन झुगा तरफ लैजान्यालाई मान्छे जान गाह्रो मान्दा रस्याछन् चौडी भेडा घोडा गदाहालाई बोकाउंला भनेर हुन्छ भनि उर्दी दिजा मुकाम केरु शुभम्-

चैत्र शुदि १२ रोज ६ मा

येही वषत श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री जनरल वद्रीनरसिंह कुवर राणाजीवाट चलाई पठायाको फागुनका १ दिन जांदा कपतान अम्बरसिंह कुवर राणाजि र १ पट्टी सिपाहिलाई मोस्ताङ तरफ पठाई जनावर तायेदात र रसद परिद गरी गोदाम घरमा राषि वैशाषका ३ दिन जान्दा रवाना भै १५ दिन जांदा झुगा पुगि निज किल्ला दषल गर्नु भनि लेषी वक्स्या वमोजिम मजकुर कपतानलाई जो चाहिन्या वर्षजाना र काम कुरा अह्लाई श्री वरष स्मेत मुस्ताङ तरफ रवाना भयो अघी चलाई पठायाको जनावरको तायेदाति फर्द नीज कपतानले बेनि वाग्लुवाट पठाउदा इज्ञार वमोजिमको काम गर्नु मुस्ताङ तरफ चांदै जाउ ढील भया वित्यास षाला भन्या ताकितको ३४ चिठी पठायामा येस पटकका चिठीमा काग वेनीवाट मुस्ताङ तरफ गजा भन्या लेष्याको रहेछ

वैशाषको ३ दिन जांदा हिडनु पन्या अन्नसम्म जनावर तायेदात रसदको वन्दोवस्त नगर्दा रसद जमा भयाको छैन, हिउंले वाटो खुल्याको पनि छैन भनि लेषि आउदा सायेतका पूर्जि वमोजिम जावैनकि भन्ये संदेह लाग्दा जंगी काम हर्कट होला भन्ना निमित्त मजकुर कपतानले मलाई लेष्याको चिठी २ नीज कपतानलाई मैले लेष्याको जवाबको नकल १ जमादार गजराज कार्कीले उस्का वावुलाई लेष्याको चिठी १ सुवेदार रत्नमानसिलाई मैले लेषि पठायाको दस्वतको नकल १ मजकुर कपतानलाई पठाउनु पन्या हजुरका दस्वतको मसौदा १ चलाई पठायाका छन्, भं जाहेर हुन्यै छ, दस्वतमा छाप लगाई पठाई वक्स्या वढीया होला हावा पानिले फौज विरामी छन, षाना वाहार मन्यौ भनी कराउछन जगातिहसको के बेहोरा गर्ना हो भन्येर कदाचित १० हजारको रसद षरीद गरि सकेनन्, हिउंले पनि वाटो थुन्या भन्या सायेत वमोजिम हिडुनकि रसद परिद गरी सकी वाटो खुल्यापछि हिडन्या हो, निज कपतानलाई मैले लेषि पठायाका चिठीले जाहेर होला मजकुर मानिसहसलाई लेषि पठायाका चिठीमा बेहोरा तल माथि पन्याको येस कुरामा येसो गर्नु पन्या थुलासा सिक्ष्या वक्स्या सो वमोजिम गरुला वद्री नरसिंह अम्बरसिका मेल छैन भन्या नाथमा पर्न जाला जासिवाय वेजां हर्गिज गन्याको छैन, पछी नीजका मुष जवानी जाहेर हुन्यै छ, हजुरको काम जसो गरि हुन्छ म बहुत राजी छु मैले लेख पढ र इजार मुजवानी सबै अह्लाया मर्जि वमोजिम केही भयन भन्या मलाई कसुर छैन भनि कामको अनजामन देषता निच मानी वस्न तावेदारको मुनासिव नहुनाले जाहेर गन्याको हो मुकाम तान्सेन शुभम्-

चैत्र शुदि १२ रोज ६

ताहापछि श्री प्राइममिनिष्टरवाट श्री विर्गेडियेर जनरल षङ्गवहादुर कुवर राणाजिलाई लेषि गयाको, भोटवाट डाकादि माभिस मारि चौरी गोठ लुटी लैजादा जमा पल्टन ३ ली श्री मिनिष्टर जनरल भाई वम्बहादुर कुवर राणाजी केरु तरफ गयाको पल्टन २ ली श्री विर्गेडियेर मेजर कपतान रणसि षत्री कुति तरफ गयाका अघी लेषि

पठा
रोज
र ष
गया
जगत
साप
मुलु
भला
आयु
जन
जो
गर्दा
तिम्
राष
भरी
आइ
स्ति
हस
जर
वाट
पठा
वेहो
अर्ध
देवि
ला
वुझ
आ
गन
हेनि
जग
मा
मि
मा
फौ
देवि
मह

पठायका पत्रले विस्तार बुझ्या हौ फेरी चैत्र शुदि ७ रोजका दिन श्री देविदत्त पुराना गोष श्रीनाथ पल्टन ३ र षरषजाना पाल स्मेत ली पल्टन विदा भै केरु तरफ गया पल्टन केरु पुग्दा भेटाउन्या गरि श्री जनरल भाई जगत्सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजी र श्री कर्णेल उमाकान्त सापकोटा पनि जाँछन् चैत्र शुदि ६ रोज ७ का दिन केरु मुलुक लडाजी नगरि हाम्रो दषल भयो केरुका रयेत भलादमी लामामहाजनहरु सेतो झंडाली सरण पिछामा आयुं भनी षाता रुपिया ली मान आया श्री मिनिष्टर जनरल भाईवाट तरसल्लह गरि तिस्नेहरुने आजसम्म जो तिरियाको छ तेसको आधि तिर्नु भन्या वन्दोवस्त गर्दा बहुते षुसि भै आड पयेडका काममा लाग्या स्थाफु तिमुन्यामा रट्याको रसद पनि सबै ज्मा गरि केरुमा राषनु भन्या लेषि गयो. वाही ज्मा हुन्छ हेटीडामा भरीयाका मधेसको रसद सबै उठी धानकोट चितलाङ्गसम्म आइपुग्यो पाहाडको सवाल वमोजिमको रसद टिमुन्या लिस्ति गोडाममा वरावर आउंछ भोटका चिनिया भारादार-हरुले टिगरिमा आई भोटवाट विजाई विछतका कुराको जरादेषि निर्मूल गरि हामी ताठिनलाई लेषि आयापछि वायुका चालसंग श्री ५ वादसाहका हजुरमा अर्जि चह्राई पठाउला वाहावाट उत्तरा नआउजीसम्म पर्षनु पर्छ भन्या वेहोराको ह्लासाका वडा अम्बावाट चिठी लेषि आउदा र अघी आफुहरुवाट भोटले विजाई गन्याको सबै कुराको जरा देषि निर्मूल गरि अर्घ्याली गन्यालाई डंड गरि षर्च लाग्यो भन्या कुराको विचार गरी आफु वाङ्को चित्त बुझ्न्या गरि चिठी लेषि पठाउला भन्या लेषि आउदा आफुहरुवाट आयाको अर्ति सिक्ष्या मानि फौज खाना गन्यो भन्या लेषियाको थियो तापनि फौज थामि वाटो हेरि पर्षि रट्याका थिज्युं येस्ते विचमा हाम्रा भोट जगामा षर्चरि तिरि वस्याका मानिसहरुलाई काटी चौरी-माल असवाफ लुटी लैगयाको षवर आउदा भोटले साह्रै मिच्योको सहन नसकी लडाजी गर्न निमित्त फागुन महीना-मा फौज खाना गन्यो वैशाषका १५ दिन जांदा अरु फौज खाना हुन्या छुन् इ फौजलाई तिमीहरुले केरु झगा-देषि नदढनु कुतिदेषि भैवर लंगुर ननाषनु केरु कुतिका महाजन रैतिहरुलाई लुटपिट नगर्नु ग्यामि चिनिजा

सिपाहिसंग नलडनु भोटका मानिसहरुले हातहतियार लि लडन आयो भन्या हातहतियार चलाउन्यासंग मात्र नलडनु विच कसैलाई केही नगर्नु भन्या हुकुम दि फौज पठायको छ सो वमोजिम रहन्या छुन् वैशाषका १५ दिन जांदासम्ममा भोटवाट यक करवर रुपिया र अघिको हाम्रो पुरानु कुति केरु कुरुर घाट सांघ हो पश्चिमसिष-हरु आउन्या वाटो थुनालाई टाकलाषारको सांघ भोटले येति कुरा दी घा गछुन् भन्या हाम्रो चित्त बुझी घा पनि गछौं लडाजी गमदछौ वैशाष दिन १५ दिनसम्म येति कुरा भोटले गर्देनन् भन्या हाम्रा फौज थपिया पछि सलुक गछौं भन्या पनि गन्या छैन ताहा आफुहरुवाट भोट गोर्षा मिलुन भनि वेस निसाफ गन्याको मन्मुवा गरि टिगरिमा भोटका २ चिनिया भारादारलाई षटाई पठाउनु भै हामीलाई पनि रौ प्रमाण जति फरक नपन्या गरि निसाप गरीला भनि लेषि पठाउनु भयो थ्यो ताहाका लिषत वमोजिम हामि रट्याका थिज्युं येस्ते लडाजी हुन्या कुरा पन्याका वेलासा भोटले आफुहरुको भय नराषि फेरी हाम्रा १८ सये षोलाको रैयतहरुको पुस महिनामा मारी धन लुट्या पछि अरु इ भोट्याहरुको नास नगरि छाड्दैनौ भनि हामीले भोटमाथी फौज खाना गन्युं भोटले आहा-सम्म गन्या पछि हामीले लडाजी गनीलाई फौज खाना गन्यापछि भोट र गोर्षाका वीचमा आफुहरु फरक भै रहनु भया पछि वढिया होला गोर्षाले भोटलाई जित्यापछि जस्तो अघीदेखि मानि आयाका छौ उसभन्दा पनि ज्यादा गरि मान्या छौ गोषालाई भोटले जित्या पनि श्री वादशाह-लाई मान्यै छुन्. चिनिया सिपाहि टिगरिमा भोटका लस्करमा छुन् भन्दा सुनिन्छ ति चिनिया सिपाहिहरु शिकि वक्सनु होला. श्री ५ चिन वादशाहका सिपाहि ताक्या कुकुरसंग पनि लडनाको हाम्रो सामर्थ छैन चिनिया सिपाहिहरुलाई शिकि दिनु हवस् भनि हामीले अगावै विन्ति गरि पठायको हो भोटका लस्करमा मिलि हामीले नचिह्लि ति सिपाहि मर्न गयो भन्या पछि श्री ५ वादशाहवाट हामीलाई तक्सीर नलागोस् भन्ना निमित्त अगावै आफुहरुलाई जाहेर गन्याको हो वैशाषका १५ दिन जादासम्म सिपाहि शिकि दिनु भया वढिया होला. ताहा-सम्म हामी टिगरिमा आई लडन्या छैन सो बुझनु होला

भन्या विस्तार ११ साल चैत्र वदी १२ रोज ५ का दिन
 ह्लासाका अम्बालाई लेषि गयो भोटका राजा लामा
 काजिहरूले पठायाको चिटुं देवा भन्या जाहा आयो भेट-
 घाट गरि वातचित हुदा पनि येही वेहोरा भै विदा भै
 गयाको थियो केरु पुगि फेरी एउटा चिठी पठाये छन् श्री
 काहिला भाईवाट उत्तरा लेखाई पठायाको मसौदा पठाई
 दियाको छ अत्रि भेटघाट हुदा पनि येही मसौदा वमोजिम
 का वातचित गरि पठायाको हो फेरी चिठी आउदा पनि
 येही वेहोराको चिठी लेषि पठाउन्या काम गरियो भोटवाट
 वजाई विद्वत गन्याका सबै कुरा श्री ५ सर्कारमा जाहेर
 हुदा भोटवाट साह्रै विजाई गन्यापछि भोटसंग लडाई
 गर भनि श्री ५ सर्कारवाट मलाई हुकुम हुदा भोटवाट
 विजाइ विद्वत गन्याको सबै कुराको र यो अजि श्री ५
 वादसाहका हजुरमा चह्राई पठाई दिनु भन्या वेहोराको
 अम्बालाई लेषियाको चिठी १ दुनिया देवताको लुटपिट
 हुन्या छैन. सिवानामा लडनु भन्नु हुन्छ तापनि भित्त आई
 लडनु हुन्छ तापनि ताहाको षुसी दुवै थरले धर्म जुद्ध
 गर्नु मुनासिब छ. येस निमित्त हाभ्रा फौजले नकुलचदै
 षवर पठायाको छ. आफुनु तयार गर्नु पर्न्या कुरा तयार
 गर्नु हवस् भन्या वेहोराको ह्लासाका चार काजिका नाउं.
 मा हामीवाट लेषियाको चिठी १ ज्मा अजि चिठि गरि ३
 ली. हाभ्रा पुराना नायेक रामसुन्दरलाई ह्लासा जानु भनि
 ब्राह्मवाट पठायाको थियो. टिगरिमा पुग्यापछि टिगरिका
 ताल्वयेहरूले ह्लासाका वडाअम्बा छेउ नसोधी जान
 पाउदैन भनि टिगरिमा रोफियाका नायेक रामसुन्दरलाई
 ह्लासाका चार काजीमा मुष्ये सेठा काजि भन्याले ह्लचिञ्जुं
 भन्या ठाउंमा डाकि पठायेछ र म टिगरीवाट ह्लचिञ्जुं
 भन्या ठाउंमा गजा भन्या नायेक रामसुन्दरवाट लेषि
 आयो आजसम्मको जो भयाको षवर लेषि पठायादेषि
 आसये वुझी वातचित गरि आउदामा वढिया होला भन्ना
 निमित्त लेषि पठायाको हो ताहा केही वातचित परिआयो
 भन्या येही आसयेसंग वातचित गन्या वढीया होला. वाकि
 ताहा जो भयाको गौडाको षवर ७।७ दिनको मियाद
 गरि चिठि लेषि पठाउनु जंगि जरुरी कामको षवर दिन
 रात जौन वषत षवर आयो राति आया राति दिनमा

आया दिनमा उसै घडी लेषि पठाउन्या काम गन्या वढीया
 होला शुभम्-

ऐ रोज

जुमला श्री मेजर जनरल कृष्ण ध्वज कुवर राणाजीके
 सदर-

यस्तै वखत श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा नाइक्या राम-
 सुन्दरले चह्राई पठायाको उप्रान्त चैत्र शुदि १२ रोज ७
 मा ह्लचिञ्जुंवाट केरुको वाटो गरि जाउं भनि स्थाठा
 काजि भन्छन् वैशाष वदि १ रोज ३ का दिन डिगर्चाको
 कारोवारि निमाढुडुलाई पनि पठाई दिन्छु भन्छन् ।

चैत्र शुदि १४ रोज १

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री मिनिष्टर जनरलले
 चह्राई पठायाको जाहा वनाउनु भनी मजि भयाको आड
 पनि भरेमोलिमा त तयार होला भने झै लाग्छ जाहा
 हामीसंग आयाका पीपा षलासि रैतिहर गह्ललाई पनि
 रसद वरोवर वोकाउनलाई रस्याछु. झुगावाट देवाले
 मलाई १ चिठी लेष्याको रहेछ उस्मा श्री प्राइममिनिष्टर-
 वाट वैशाषको १५ दिनसम्म हामीलाई भाका वक्सनु
 भयाको छ तपाई केरुसम्म षाव लाग्नु भयो भनि झुगालाई
 १०।८ दिन ढील गरि दिनु भया लामा र चिटुंको वात
 रहेको हो भन्या वेहोरा लेष्याको रहेछ. मैले र जवाफ
 लेषि पठायाको मसौदा र वाहावाट आयाको चिठी
 चह्राई पठायाको छ. जाहेर होला. केरुको ज्मा वंदी
 तयार भयाको कागज किल्लाको तसदीर चह्राई पठायाको
 छ. जाहेर होला. जाहाको हावापानि वडो विगार रहेछ
 दम साह्रो वढन्या सुति रस्यामा पनि दमै वढन्या आई-
 वायु रगतमा सिवेथाले पक्र्यो भन्या उसलाई वचाउन
 गाह्रो हुदो रहेछ. मानिस पनि ४।५ जना मन्या हिउ र
 हावा वरोवर छदैछ औ रसद वोका पठायाका पिपा
 षलासिमध्ये २५ जना भाग्या भन्या षवर आयो अरु आई-
 पुग्यापछि ति भागन्याहरूलाई फलाना पट्टीको फलाना
 गाउंको फलानु भन्या सबै नाउ उतारि चह्राई पठाउला

तिनलाई सजाये नगरि वक्स्याना बाहा रहन्थ्या पनि भागन्या छन् मैले पनि चौकिलाई चोर अडा गरि वस भनि पठावा दसपतमा भन्या रसुवामा र रसुवाको चोर बाटामा वस्तु भन्या रहेछ टिमुन्यामा वोकन पठाउदा ताक पारि भाग्या छन् वालाज्यू माहपकायाको कपतान उन्को छोरा आयाका छन् मसंग र वालाज्यूमा देष्याथ्या फेरी केरुमा चाटोमा हिड्दो रहेछ र देष्याथ्या फेरी देष्याको पनि छैन आउदा पनि आउदैन यस्कामको पनि रहेन छ. ऐनले र चुक्याकै छ जो मजि पालन भयाता मानि सरातको २५।३० मन्या र रथ्या छन् पालले वचाइ राषेछ हावा लाग्न्याले पाल पनि आधा फाट्यो पाल मजगुति चाहिन्या रहेछ षानामा वेतजवीज पर्न गयो र उनको पोशाक लायेन भन्या त ज्यू दचाउन गाह्यो रहेछ उनको संग्रह ज्यादा चाहिन्या रहेछ मुकाम केरु शुभम्—

षामभित्र झुगाको ढेवालाई गयाको मसौदा

उप्रान्त चिटु र लामा जांदा पनि वैशाषको १५ दिन-सम्मको भाषा, श्री प्राइममिनिष्टरवाट वक्स्याको हो. तपाईंवाट पनि बाहा वुझ वुझारथ गर्न पठाउनु पन्या होइन पठाउनु भयेछ भनी लेष्याका अर्थलाई श्री प्राइम-मिनिष्टरवाट जसलाई अह्लाई पठायाको छ. सो गर्नु पन्या हाओरो धर्म हो उसमा ज्यू दिनुपछं तिमिले भनि पठाउन्या कुरो जोम्य पठाया छौ. हाओरो फौज र तिम्रा रैयतलाई सुविस्ता हुन्या कुरा जसो गरि चाडो हुन्छ भन्या वढीया होला. हामीलाई र श्री प्राइममिनिष्टरको मजि जस्तो आउछ निको ननिको केही जान्दैनौ वाहाका मजिमा हामीले ज्यू दिनुपछं सो जानि यस्कुराको गर्नु पन्या चाडो गन्या हाओरा फौज र तिम्रा रैतिलाई वढीया होला शुभम—

श्री मिनिष्टर जनरलका हजुरमा चिटु ढेवाले र सिभुका लामाले चह्लाई पठायाको हामी सिभुका लामा र चिटु दुवै तिगरीमा चैत्र शुदि १० रोजका दिन आइ पुगी येकादशी दिन तालवयेर घैघन् दुवैको कचहरीमा दर्शन भेटघाट गन्यौ. ताहा चरणमा विन्ति गरि आया वमोजिम बाहा पनि कुरा कहानि वातचित गर्दा धैघनहरेले दियाको

जवाफ मिनिष्टर साहेववाट वडा अम्वालाई अथी वेरवेर पत्र लेषि पठाया वमोजिम वडा अम्वावाट तिमिहरेले विन्ति गन्याका वमोजिम आजकाल सबै सिवाना सिवाना-का सबै जगामा जांच वुझ चिवा चर्चा गर्न लायाको छ. बहा भोटको फौज सबैलाई थामि राषदा पनि तपाईंका फौज सिवानाको ढुंगा गाड्याको नाधी कोटमा वस्न आयाको छ त पनि हामीहरे भोट सकारवाट नफर्कज्याल हात चलाउन्या छैन भनि विन्ति गन्यौ गोर्षालिले हात चलाई लडेन भन्या भोटको फौज सबैले अगावै हात चलाउन्या छैन भनि आज्ञा भयो यही टिगरिमा वन्दोवस्त गर्न सकन्या भोटको भारादार कोही छैनन् र हामीहरे वडा अम्वा र स्वयेछेउ जान्छौ हामीहरे नफर्कज्याल सिवानामा थामि रहनु होला औ कांछा जनरल साहेव कुतितिर चढाई गन्या तवर छ. ताहावाट थामन्या पाठ गरि वक्स्या वढीया होला मुकाम टिगरि शुभम्—

ताहापछि नासल चोकमा श्री ५ महाराजाधिराज श्री ५ वुढा महाराजा श्री प्राइममिनिष्टर यान कम्पाण्डर इन चीफ जनरल जङ्गवहादुर कुवर राणाजी स्मेत राज गर्नु भयाका वषतमा, सहर काठमाडौ पाटन भाडगाउ तिन सहर नेपाल पूर्व पश्चिम भर मुलुकका छोटा वडा रैयत महाजन भलादमी मानिस गैह्लाई डाकि सोधनी गरि वक्सनु भयाको उप्रान्त सैत सब झिजिस ह्लासा वम देशया सिवाना नाप जोरे जुयाव चोनया निमित्तिन उषेया मनुष्य प्रजा महाजन वेषारि थुषेरिष कलकता कासी बनारस पटना थ्यंक वया वंद वेपार याना वनी थुषेया रैति प्रजा महाजन वेपारि सैतेयेगु मुलुक ह्लासा डिगर्चा चिन थ्यंक वद वेपार याना जीविका याना चोन षुसि राजिया वेपार नीछेये वरोवर जुयाव चोन आ. ह्लासा रीषेसे तस्य झीजीस रैयत वेपारि महाजन यातन्हा मद्दुगु जगात भन्सार वढेयाना वकाल सुयेनी कोठी महाजनयात मि लष च्या चप्पा वंधयाना मनुष्य सुद्धां स्याना लुटपिट याना झिजिस रैयत महाजन वेपारि यात आपालं वेजाइ विदुत यागु षं ह्लासास चोनह्य अम्वा ह्लासाया काजी पनिस्त थुगुषेया पत्र वरोवर चोया छो यान निसाप याना मविल थुगुषंस झीजिसेन सहयाना व चोने मजीव थुगु जागु सह

याना चीनसा कह्ले कह्लस झन थुगु वयेन तधंगु षंस
मिचयवायु उकि यानिति राजाया प्रजाप्रजाया राजाराजा
या काजंस परेजुथा वव वेले प्रजाया जिवंफको सेवायाय
माल प्रजायात विजाई अन्याये जुववेले राजानं निसाफ
यानाव वियमाल थकं मनस विचार यानाव सैतस नाप
जुद्धां याये हताल कयेयात उद्योग यानागु षरषजाना
रसद याताका तियानाव फौज लस्कर छोयेगु कार्यं
यानागु षं थव मुलुक विघ्ने जुलसा राजाभारा फौजया विघ्ने
जुयु छपीं सकस्यानं दुःखसीयु त्याना ववनसां श्री ५ महा-
राजाया षड्ग षडा जुयु छपनि सकलया सुख जुयु दुस्मन
पापिनं अन्याये याये फश्व मखु सै तस्ये अन्याय यावगुं
स्वयाव चोने जोग्य मषु धका हतालकये तेनागुख हताल
जुसेलि राजद्वारयादु कुति षना धन दीलत षर्चं यायेगुलि
श्री ५ महाराजाया केने कसर वीनीव मषु षजाना हति-
यार रसद तयार यानाव वियु. वजी र मंत्रीन बुद्धि वढाय
यानाव वियु सिपाहि तस्य हताल त्वायु हताल त्वायगुली
जीपिं भारादार फौज लस्कर याकेने कसर चोनीव मखु
नयेगु अनं कुवुयाव वियगुलि पिपा तस्यै कुवुयां मचावगुली
छपि रैती प्रजा महाजन वेपारि सकल स्थान जिवंफको
यानाव राजाया धननं डाना वतया अन्न कुवुया तयेयात
भरसक्ये यायेला मयायेला. हनं मेताखं थुलि हताल कसेलि
अन्याय यानाव रैयेत स्थानाव विव पनि जगात उपोका
वर्षि लुटया वपित. फसा मुलुक त्याकावकाये मफतसा
लिपतस अन्याये यायेफयी वमखु जगात उपो कायफयि
वमखु लुटयाय फयि वमखु धक श्री ५ महाराजानं न्यनाव
विज्यात थुकि छपि सकलस्यां चित्तस गथेषन अथे विन्ति
याव धक हुकुम जुलो शुभम्-

तिन सहर नेपाल सहर काठमाडौ पाटन भादगाउं पूर्व
पश्चिमका रैयेत महाजन प्रजा गैह्ले विन्ति चह्यायाको
यो कुरा वहुत वढीया मजि भयो हामी रैयत दुनियाको
चित्त बुझ्यो येस्करामा राजावाट लडाबी गर्नु योग्य हो
हामीले फौजलाई षुवाउन्या रसद फौज पुग्याका ठाउसम्म
पुन्याउनु पन्या हो हामी पुन्याई दिन्छौ भनि कवुल गरि
विन्ति चह्याया शुभम्-

चैत्र शुदि १५ रोज २ मा

तस्तै वखतमा श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा श्री मिनिष्टर
जनरलवाट चह्याई पठायाको बाहा र वाटैदेखि हिउं पानि
वरोवर पर्दैछ सिवाय वढदो छ. घटदो छैन चैत्र शुदि १४
रोज १ को भर दिन हावा र पानि विग्यु वस्यो सांझ
भयादेखि भररात लस्कर वस्याको षलंगामा हिउं पन्यो
हिउ हावा पानि घाम लाग्याको ठेगाना छैन. छिन
छिनमा घाम लाग्छ छिनमा हावा पानि हिउं वर्षन्छ.
आजको दिन यस्तै होला भन्या ठेगाना पाइदो रहेन छ.
पल्टन पल्टनका विरामी र सरुवाको तेरीज गर्दा लस्करमा
ज्मा विरामी ३१२ सरुवा ४ ज्मा ३१६ ठहयो नजर भै
जाहेर होला श्री रसदका अर्थलाई केरुग्या रैयेत सये सवा
सयेले वोकि ल्याइ पुन्याया वरोवर वोक्दै छन् पिपा
षलासिहहने हजार वाह्रसँ भारि हिजो ल्याइ पुन्याया
इन्हैहरुलाई पनि रसद वोफना र वाटो वनाउनामा लाई
राष्याको छु वरोवर चल्दैछ हिउं र पानिले वडो चलन
दिन्दैन पाल र हिउ हावाले गर्दा आधा षराव भैसकियो
फेरी नउठाई वस्या षजाना ढाकनलाई पनि कठीन पन्यो.
लस्करको प्राण रस्याको पालै छ. पालन भया लस्कर
पनि चलन्या छैन षजाना पनि रहन्या छैन. पाल चाडो
पठाइ वक्स्या जाला ताहावाट आयाका श्री नाथ पुराना
गोरख देदीदत्तका भेजर कपतानहरुलाई टिमुन्यावाट जन
ही ५.५ पाथि चावल ली आउनु भनि उर्दि दियाको छु.
मुकाम केरु शुभम्-

श्री मिनिष्टर जनरलका हजुरमा सिभुका पुजाहारी
लामाले भोट्या अक्षर लेषि चह्याई पठायाको मसिभुका
पूजाहारी लामाले चिन भोटका भारादारसंग भेटघाट गरी
सक्या चिन भोटको भारादारहरुने षटायाका भारादार
ताहा वातचित्त गर्नालाई चाडै आइपुग्या छन् ताहा आफु
माहिला मिनिष्टर साहेववाट पनि अ्रैले राज गर्नु भयाका
जगावाट येक पाइला पनि वढन्या काम नगर्नु होला
ताहावाट वढीकन हात हतियार चलाउन्यालाई भोटका
मुलुकमा रौ जति पनि नगर्नु हालो मोक्षये धर्माको द्वार-
वाट पनि भोट नेपाल दुई सर्कार चिन वादशाहको

तखेमो रथ्याका यकै छन् लडन्या काम वढीया छैन भनि चिठि	श्री गणेश दल पल्टनका जवान-	
र मानिस स्मेत चाडो आउन्त्या डवल छ भोट पाहाड दुई	मेजर कपतान भैरवबहादुर पाडे-	१
तरफका भारादार भैट भै वातचित हुज्यालसम्म सोक्षेसंग	कपतान नरध्वज कार्की-	१
राज गर्नु भया वढीया होला यो चिठी ली आयाका मानिस	कपतान भइवीर षती-	१
हस्ते यस पत्रको उत्तर चाडै पठाई वक्सनु होला शुभम्-	लेफटेन वलवीर भंडारी -	१
५५. तस्तै वखत चैत्रका २२ दिन जांदा विदा भयाका र	अजिटन नरसि थापा -	१
रवाना भयाका-	लैन जवरषां-	१
दिन गत घटी १० पला ३८ जादा श्री जनरल जगत्सम्सेर	सुवेदार-	१०
जङ्ग कुवर राणाजी श्री लेफटेन जनरल वषत जङ्ग कुवर	नीसान-	२
राणाजी कर्णेल त्रिविक्रमसि थापा कर्णेल सेरजङ्ग थापा	ज्मादार-	१०
कर्णेल सिंहवीर पांडे श्री रामदल गणेश दल महीन्द्र दल	गोलंदाज-	५३१
सिंहनाथ पल्टन ४ स्मेत केरु तरफ रवाना हुनालाई श्री	वानादाही वाजाका वानादार-	२८
१ सर्कारमा विदा भयाम्को साथेत-	श्री महीन्द्र दलका जवान-	
दिन गत घटी १० पला ४३ जादा तोप रवाना भयाको-	मेजर कपतान जसधीर वस्न्यात-	१
दिन गत घटी १४ पला ४५ जांदा रवाना भयाका-	कपतान चंपसि घति-	१
जनरल-	एँ लालसि षतृ-	१
श्री मद्राजकुमार कुमारात्मज श्री जनरल जगत्सम्सेर जङ्ग	लेफटेन प्रसाद सि षडका-	१
कुवर राणाजी-	अजिटन नरवीर महत-	१
श्री मद्राजकुमार कुमारात्मज श्री लेफटेन जनरल वषत	लैन सुदर्शन षडका-	१
जङ्ग कुवर राणाजी-	सुवेदार-	१०
कर्णेल-	नीसान-	२
त्रिविक्रम थापा-	ज्मादार-	१०
सेरजङ्ग थापा-	गोलंदाज-	५११
सिंह वीर पांडे-	वानादार-	६
श्री रामदल पल्टनका जवान-	श्री सिंहनाथ पल्टनका जवान-	
मेजर कपतान सुजान सि वस्न्यात-	मेजर कपतान श्री भक्त षडका-	१
कपतान ध्वकल वस्न्यात-	कपतान जंगवीर भंडारी-	१
कपतान वषत्मानसि राजभंडारी-	लेफटेन वानासुर थापा-	१
लेफटेन वक्तवार षती-	अजिटन ध्वकल कार्की -	१
अजिटन रणसुरषती-	लैन धनराज अधिकारी -	१
लैन. ह कृष्णवीर राना-	नीसान-	२
सुवेदार-	सुवेदार -	१०
नीसान-	ज्मादार -	१०
ज्मादार-	नाल -	५११
गोलंदाज ५२६ मध्ये	वानादार -	६
वानादार-		

५६) चैत्र शुदि १५ रोज २ बोलाहाट

स्वस्ति श्री गिरीराज चक्रचूडामणि नरनारायणेत्यादि विविध विहदावली विराजमान मानोनत श्री मन्महाराजा-धिराज श्री श्री श्री महाराज सुरेन्द्र विक्रम साह वहादुर सम्भेर जङ्ग देवाना सदा समर विजयी नाम-

स्वस्ति श्री सर्वोपमा जोग्यात्यादी राज भारा सामर्थ श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री मिनिष्टर जनरल बम्बहा-दुर कुवर राणाजी के आशिष पुर्वक पत्र मिदं बहा कुशल ताहा कुशल चाहिये आगे बाहाको समाचार भलो छ उप्रान्त बाहावाट भोट तरफ चढाई गर्ना निमित्त हात्रा हजुरमा विदा गराई पठायाको हो सो बमोजिम केरुमा हातहतियार नछोडी लडाजी नगरी तिम्रा तर तसल्लहले दषल गर्न्या काम गर्दा हामी बहुते राजी भन्थौ तिमिले मिनिष्टरले गर्न्या काम गर्थौ अवर ताहा काजकाम गर्नालेई श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री जनरल जगत्सम्भेर जङ्ग कुवर राणाजीलाई पठाई बक्साको छ. नीज जनरल पुग्या वित्तिकै ताहा गर्नु पर्न्या काजकाम अह्लाई षटाई तिमिले बाहा जंगी कामको असवाफ तयार गर्नु र मुलुकको वर बन्दोवस्त गर्नु पर्छ यो बोलाहाटको लाल मोहर पुग्यै मात्र हात्रा हजुरमा आउनुया काम गर शुभम् -

१६१२

५७. जंगी काम निमित्त साविक बाहेक थप भयाको पल्टन कपनि भर भारादार जंगी निजामति गैह्र जमा जवान-जंगी पट्टीका जवान -

श्री जंगनाथ पल्टन ११ साल भाद्र ३ गतेदेखि	जमा
जवान -	५४८
षारिदार-	१ सुवेदार - १०
जमादार -	१० अजिटन १
राइटर-	५ लैन ह - १
वहीदार -	१ निसान - २
हवलदार -	२० अमल्दार - ४०
सिपाहि-	४६१ वानादार - X

श्री गोरखनाथ पल्टन ११ साल भाद्र ३ गतेदेखि	जवान -
सुवेदार -	१० अजिटन - १
राइटर -	१ जमादार - १०
लैन -	१ वहीदार १
निसान -	२ हवलदार २०
अमल्दार -	४० सिपाहि ४६१
वानादार -	६

श्री छास्का मनि पल्टनका रैवन्दी बमोजिमका	जवान
६२० मध्ये सेरवाट झिकियाका अमल्दार ७ सिपाहि	
२६२ सबुजवाट आयाका सिपाहि ३५७ मध्ये ३६ जमा	
जवान ३३८ मिह्ला गरि बाकि जवान २८२ मध्ये पिपाका	
काजमा गयाको कोट्या १ कट्टी गरी बाकि २८१ पछि	
थप भयाका वानादार ४ जमा जवान वैसाका संक्रान्ति	
देखि-	२८५
सुवेदार -	१० अजिटन - १
राइटर -	१ वहीदार - १
लैन -	१ जमादार - १०
हवलदार -	१० अमल्दार - १३
निसान -	२ सिपाहि - २३०
वानादार -	६

श्री रुद्रध्वज पल्टन बारैवन्दी बमोजिमका जवान ६२० मध्ये भर्ना सबुजवाट झिकि आयाको हवलदार ४ अमल्दार ३ सिपाहि ३१८ जमा ३२५ पिपाका काजमा गयाका कोट्या १ जमा जवान ३२६ मिह्ला गरि बाकि जवान २६४ पछि थप भयाका वानादार ४ स्मेत वैशाषका संक्रान्तिदेखि जमा जवान - २६८

सुवेदार -	१० अजिटन - १
राइटर -	१ वहीदार - १
लैन -	१ जमादार - १०
हवलदार -	६ अमल्दार - १७
अ. निसान -	१ प. निसान - १
सिपाहि -	२४३ वानादार - ६

श्रीगुमान भजन पलटनका रैवन्दी बमोजिम जवान	६२०
मध्ये पिपा काजको कोत्या १ कट्टी गरि वाकि जवान	
५१६ पछी थप भयाका बानादार ४ स्मेत एँ देखि जमा	
जवान-	६२३
सुवेदार-	१० अजितन-
राइटर-	१ लैन १ वहिदार १ जमा
जमादार-	१० हवलदार-
अमल्दार	२० अ. नीसान-
प. नीसान-	१ सिपाहि-
बानादार-	

श्री भवानी प्रसाद पलटनका रैवन्दी बमोजिम जवान	६२०
मध्ये वेहोरा सदर एँ देषि जमा जवान-	६२३
सुवेदार-	१० अजितन-
राइटर-	१ लैन-
वहीदार-	१ अ. नीसान-
प. नीसान-	१ जमादार-
हवलदार-	१० अमल्दार-
सिपाहि-	५६१ बानादार-

श्री हिमालये ध्वज पलटनके रैवन्दी बमोजिम वैशाषका	
संक्रान्तिदेषि जमा जवान-	६१६
सुवेदार-	१० अजितन-
राइटर-	१ लैन-
वहीदार-	१ अ. निसान-
प. निसान-	१ जमादार-
हवलदार-	१० अमल्दार-
सिपाहि-	५६१ बानादार-

श्री सेर सवुज पलटनले छोड्याको षान्नी श्री छ्वास्का	
मनि श्री स्रद्धवज पलटनमा भर्ना हुदा तस्को सट्टा वैशाष-	
का संक्रान्तिदेषि जमा जवान-	६६३
सेर पलटनके-	२६६
अमल्दार-	७ -
सवुज पलटनके-	३६४
हवलदार-	४ अमल्दार-
सिपाहि-	३५७

जंगी मेगजिनमा रह्याका श्री इजायन कम्पनिके ज्येष्ठ	
वदि ७ रोजदेषि जमा-	२१३
जमादार-	४ वहिदार-
हवलदार-	४ अमल्दार-
सिपाहि-	२०० बानादार

श्री अचल ध्वज पलटनके श्रावण संक्रान्तिमा वाली षान्या	
जवान-	१७८
सुवेदार-	४ अजितन-
राइटर-	१ लैन १ वहीदार १ जमा-
हवलदार-	८ अ. निसान-
अमल्दार-	८ प. निसान-
सिपाहि-	१५० विगुल-

श्री विष्णु दल कम्पनीके एँ वेहारा जमा जवान-	१०३
जमादार-	२ राइटर-
अजितन-	१ अ. निसान-
हवलदार-	४ प. निसान-
अमल्दार-	४ सिपाहि-

हुमलामा श्री मेजर जनरल कृष्ण ध्वज कुवर राणाजी	
मार्फत जमायाका एँ वेहोरा जमा जवान-	२०७
जमादार-	४ अजितन-
राइटर-	१ वहीदार-
हवलदार-	८ अमल्दार-
सिपाहि-	१८४

जाजर कोट्या साहेव जंगी काममा जानु पर्दा श्रावण	
संक्रान्तिमा वाली पाकन्या नाल ६० अरु पगरि लाजिमा	
४० जमा जवान-	१००
सल्यानी राजा नरेन्द्रवहादुर शाह जंगि काम जानु पर्दा	
वेहोरा सदर जमा जवान-	१००
गोरख दलमा थप आश्विनदेखि सिपाहि जवान-	१०१
११ साल ज्येष्ठ वदी ४ रोजदेषि लाहुरि जवान-	६२
लेफटेन-	१ सुवेदार-
जमादार-	१ लैन हवलदार-

हवलदार—	२ अमल्दार—	२	श्री जबर जङ्ग पल्टनके कार्तिक २६ गतेदेखि	जमा	
सिपाहि—		५३	जवान-	५६०	
श्रीप्रसाद पल्टनके	पौष २५ गतेदेखि	जमा	कपतान-	१ लेफटेन—	१
जवान—		४३२	सुवेदार—	१० षरीदार-	१
सुवेदार—	७ अजिटन—	१	अजिटन-	१ राइटर-	१
लैन—	१ अ. निसान—	१	कोत्या-	१ वहिदार-	२
जमादार—	७ प. निसान—	१	लैन-	१ नीसान-	२
हवलदार—	७ अमल्दार—	१४	जमादार-	१० हवलदार—	१०
सिपाहि—		३६३	अमल्दार--	२० सिपाहि-	५६१
श्री इन्द्रध्वज पल्टनके माघ १२ गतेदेखि	जमा	जवान—	पिपा जमादार-	५ पिपा हवलदार-	५
		६२३	पिपा-	२५२ वानादार-	६
सुवेदार—	१० अजिटन—	१	श्री यम दल कंपनीके पौष ७ गतेदेखि	जमा	जवान- १३१
लैन—	१ वहिदार—	१	सुवेदार-	१ जमादार-	२
अ. निसान—	१ प. निसान—	१	अजिटन-	१ राइटर-	१
जमादार—	१० अमल्दार—	२०	हवलदार झंडावाल स्मेत-	५ अमल्दार-	४
हवलदार—	१० सिपाहि—	५६१	सिपाहि—	१०० वानादार-	५
वानादार—		६	गाइन्ध्या-	२ कामि न सार्कि २ जमा-	१०
श्री सिंह दल पल्टनके	फागुन १० गतेदेखि	जमा	श्री अचल ध्वजमा थप मार्ग १ गतेदेखि	जमा	जवान—
जवान—		५६०			४४४
सुवेदार—	१० अजिटन—	१	सुवेदार-	६ जमादार—	६
लैन—	१ वहिदार—	१	हवलदार—	६ अमल्दार-	१२
अ. निसान—	१ प. निसान—	१	सिपाहि—	४१० वानादार—	४
हवलदार—	२० अमल्दार—	१८			
सिपाहि—		५३७	श्री कालिदल पल्टनके पौष ४ गतेदेखि	जमा	जवान- ६२३
श्री मछे दल पल्टनके माघ गतेदेखि	जमा	जवान—	सुवेदार-	१० अजिटन-	१
		५५२	लैन	१ वहीदार-	२
सुवेदार—	१ अजिटन—	१	नीसान—	२ जमादार-	१०
लैन—	१ निसान-	२	हवलदार-	१० अमल्दार-	२०
हवलदार-	१० जमादार--	१०	सिपाहि-	५६१ वानादार-	६
अमल्दार-	२० सिपाहि-	४६८			
श्री बराह दल पल्टनके माघ २७ गतेदेखि	जमान- ४७६		श्री देविप्रसाद पल्टनके पौष ११ गतेदेखि	जमा	जवान-
सुवेदार—	४ अ. निसान-	१			६२३
प. निसान—	१ हवलदार-	१३	सुवेदार-	१० अजिटन-	१
अमल्दार-	१३ सिपाहि-	४४४	लैन-	१ वहिदार-	२

निसान-	२ जमादार-	१०	श्री रणप्रसाद पल्टनके मार्ग २८ गतेदेवी जमा	जवान-	
हवलदार-	१० अमलदार-	२०			६२३
सिपाहि-	५६१ वानादार-	६	सुवेदार-	१० अजितन-	१
श्री नरसिंह दल पल्टनके पौष १३ देषि	जमा	जवान-	वहिदार-	२ लैन-	१
		६२३	निसान-	२ जमादार-	१०
सुवेदार-	१० अजितन-	१	हवलदार-	१० अमलदार-	२०
लैन-	१ वहिदार-	२	सिपाहि-	५६१ वानादार-	६
निसान-	२ जमादार-	१०	सुवेदार भवानि सिस्वार मार्फत डोटि अछाम डुल्लु दैलेष-	जमा	
हवलदार-	१० अमलदार-	२०	वाट शिकायाका १३ साल वैशाख वदि १ रोजदेषि	जवान-	२७३
सिपाहि-	५६१ वानादार-	६	लेफटेन-	१ सुवेदार-	८
श्री चन्द्र दल पल्टनके पौष १३ गतेदेषि	जमा	जवान	षरीदार-	१ अजितन-	१
सदर-		६२३	कोत्या-	१ राइटर-	१
श्री गोरषप्रसाद पल्टनके पौष २८ गते सदर-		६२३	वहिदार-	१ हवलदार-	६
श्री सूर्य दल पल्टनके कार्तिक १ गते सदर-		६२३	अमलदार-	१० सिपाहि-	२२८
श्री इश्वरि दल पल्टनके वैशाख १४ गतेदेषि	जमा	जवान-	वानादार-		७
		१२६	पल्टन पल्टनमा ठेकियाको कोट्या पिपा षलासिका		
सुवेदार-	१ जमादार-	२	हाजिर गर्दा वहिदार पिपा षलासिका	जमादार	हवलदार
अजितन-	१ वहिदार-	१	पिपा षलासि स्मेत जवान-		११०५६
अ. निसान-	१ प. निसानी-	१			
हवलदार-	४ अमलदार-	४			
सिपाहि-	११२ विगुल-	२			

असामि	कोत्या	वहिदार	जमादारी	हवलदार	पि. षला	जमा जवा
श्री राजदलका	१	१	४	४	२०२	२१२
कालिप्रसादका	१	१	४	४	२०२	११२
रणप्रिये दलके	१	१	४	४	२०२	२१२
सर्वध्वजके	१	१	४	४	२०२	२१२
भैरवनाथके	१	१	४	४	२२८	२३८
जगदलके	१	१	४	४	२४८	२५८
नया गोरषके	१	१	४	४	२०२	२१२
गणेश दलके	१	१	४	४	५५८	५६८
पुराना गोरषके	१	१	४	४	२०२	२१२
देविदत्तके	१	१	४	४	२०२	२१२
सेटके	२	१	४	४	२१५	२२६
महिन्द्र दलके	४	१३	४१	४१	२१००	२१६६

राम दलके	५	१२	३६	३६	१८६७	१६५६
रंफलके	१	१	४	४	२२७	२३७
जंगनाथके	१	१	५	५	२५२	२६४
लेटर के	१	१	४	४	२०२	२१२
सम्सेर दलके	१	१	४	४	२५२	२६२
अचलध्वज के	२	१	६	६	३००	३१५
छास्कामिनिके	२	१	३	४	१६५	१७५
गौरपनाथके	१	१	४	४	२५२	२६२
रुद्रध्वजके	१	१	५	५	२५२	२६४
गुमानभंजनके	१	१	५	५	२५२	२६४
भवानिप्रसादके	१	१	५	५	२५२	२६४
हेमालय ध्वजके	१	१	५	५	२५२	२६२
सूर्य दलके	१	१	५	५	२५२	२६२
श्रीनाथ	×	१	४	४	२३४	२४३
कालिवक्स के	×	१	४	४	२०२	२११
वर्दवानि के	×	१	४	४	२०२	२११
सिंहनाथ के	×	१	४	४	२०२	२११
सवुज के	×	१	४	४	२०२	२११
जत्र जङ्गके माथी लेखीयोको	×	×	×	×	×	×
	३५	५३	१६६	१६७	१०५७८	११०५६

पगरि-	११६	मदनमानसि वस्न्यात-	१
कर्णेल-	६	जुद्ध विक्रम सि थापा-	१
त्रिविक्रम सिंह थापा-	१	जित्मानसिंह वस्न्यात-	१
सिंहविर पांडे-	१	सेरजङ्ग थापा-	१
प्रतिमन कुवर राणाजी-	१	रणसि धली-	१
		मेजर कपतान-	१३
लेफटेन्ट कर्णेल-	१२	हस्तवीर साही-	१
भैरवहरसि कुवर राणाजी-	१	सुमेद सिकवर-	१
पहलमान सिंह वस्न्यात-	१	रीपु भंजन पांडे-	१
लक्ष्मन गुह-	१	सुख्यप्रकाश साह	१
रामु आले-	१	इन्द्रसि अधिकारी-	१
वलभद्र माझि-	१	जंगवीर भंडारी-	१
श्रीकृष्ण साही-	१		
सत्ताराम धत्री-	१	दलमर्दन थापा-	१
सम्सेर सि-	१	गजराज थापा-	१
		कपतान-	२०
		अमान विष्ट-	१
		इन्द्रदिपमानसि वस्न्यात-	१

बालसुन्दर षतृ	१ चन्द्रविर विष्ट-
नरध्वज कार्की-	१ श्रीविलास पाध्या-
अवर्ण वस्न्यात-	१ किर्तिमान षतृ-
कुलवहादुर वस्न्यात-	१ जुद्धमानसि राजभंडारी-
मलेज पाडे-	१ अमृत महत-
विरवहादुर थापा-	१ जित्मान अधिकारी-
प्रेमावर षान-	१ विरुध्वज भंडारि-
पृथिव मल्ल-	१ पृथिपति षान-
..... मल्ल-	१ भिमविक्रम थापा-

लेफतेन-	
देविसि ठाकुर-	१ गंजसि षतृ-
श्रीमान वस्न्यात-	१ हिकमत अधिकारी-
वक्तवार षतृ-	१ जगजित वस्न्यात-
जयद्रथ थापा-	१ गंभीर गुरुं-
अम्बरसि थापा-	१ गंभीर माझी-
अनुपसि षतृ-	१ जित्मान कटुवाल-
पृथिमान थापा-	१ वाहावल महत-
केसर माझि-	१ मानवहादुर लामा-
देवीराना	१ जुद्धवीर अधिकारी-
अमान षतृ-	१ भौरववहादुर वस्न्यात-
सुदर्शन थापा-	१ भोटु थापा-
वेनुदत्त षती-	१ जुद्धवीर षान-
किर्तिराम विष्ट-	१ जस्वीर गुरुं-
सस्सेरज पाडे-	१ दलजित गुरुं-
कालु गुरुं-	१ दलवहादुर गुरुं-
गुरु मुर्षसि लाहुरी-	१ वसंत गिरी-
हिकमनवहादुर सैन-	१ केहरसि साही-
समेवीर वस्न्यात-	१ .....किराति-

इन्सायेन्-	
माधौ साही-	१ कुभसि गुरुं-
कृष्णवीर-	१ सिवलाल गुरुं-
अजगुत षतृ-	१ कनकसि थापा-
पद्मसि अधिकारी-	१ रामकृष्ण जैसी-

१ धर्मराज कुंवर राणाजी-	१ रंधवज षान-	१
१ षरीदार लक्ष्मी रंजन थापा-		१
१ अजितन-		२
१ गणेश दल-	१ सिहनाथ-	१
१ राइटर-		११
१ श्रीनाथ-	१ पुराना गोरष-	१
१ गणेश दल-	१ सिहनाथ-	१
१ कालिप्रसाद-	१ लेटर-	१
१ सेर-	१ श्रीनाथ कपुका तोपतोप कापि	
३६ महिन्द्र दलका पिपा षला पाषलासिका गोसवारा हाजिर		
१ सिका गोसवारा हाजिर गन्यां-	१ कागज वनाउन्या-	३
१ कोत्या डम्बरसि विष्ट-		१
१ वहीदार-		७
१ सर्व्व ध्वज-	१ महिन्द्र दल-	१
१ रणप्रीये दल-	१ रामदल-	१
१ सिहनाथ-	१ श्रीनाथ-	१
१ राजदत्ता-		१
१ निजामत पट्टी-		
१ जंगी मेगजिनके -		५००
१ डिढा-	१ मुषिया-	२
१ नौसिन्दा-	१२ अफिसर-	६
१ सिकर्मि-	१४० नकर्मि-	१४६
१ लोहकर्मि-	२१ कोनाल-	३६
१ साकि -	१३६ वोसि-	१३६
१ मधेस्या-	१ तमोट-	१६
१ लोहार -	१०५ ठकर्मि-	३३
१ मुसल्मान-	१ चित्रकारी -	१
१ चुनारा-		१
१० लिस्ति कुति तरफका जवान-		६५
१ सुवा-		२
१ लिस्तिका मानसरवर-		१
१ कुति छोक्स्यां षासाका दुर्गा नरसि-		१

लिस्तिका डीठा लक्ष्मीपति पाध्या—	१	लालदास—	१ हरिदत्त पाध्या—	१
मुषिया—	४			
रसद बुझनाके उतमनारान— १ तरताकितिके—	१	मेजर कपतान दलजित विष्ट मार्फत रतन मान—		१
सुवा धनसुन्दर मार्फत लिस्ति गोदाम के—	२			
नारान कृस्न १ उजिर—	१	नौसिन्दा—		३७
		लेफटेन लक्ष्मीनाथ थपलिया मार्फत—		१६
		अधिको— १ पछीको—		१८
तातापानिमा राहादानी जाचन्या राइटर हर्ष—	१			
गोदाम घर बनाउन्या जोतिराज—	१	मेजर कपतान दलजित विष्ट मार्फत—		१८
रुद्रनारान वैद—	१			
तहविल्दार—	२	सोलषबुका गोदामके—		६
हनुमत्तसि— १ हर्षनारान् -	१	मुषिया जुडुकान्त भट्टराई— १ नौसिदा अघीका—		६
		तहविल्दार जर्हासि वीष्ट—		१
		ऐ दुर्गा वक्सका साथमा जान्या—		१
घडीवाल—	४			
नाउवैद—	३	बुलं लामा बगर गोदामके—		६
सिद्धिराम— १ सिनारान्—	१	मुषिया कासि नाथ पाध्या—		१
भाजुराम—	१	नौसिन्दा—		५
		अघीका— ४ तजा गोरणका साथमा जान्या—		१
चित्तकारी भिमनरसि—	१			
नौसिन्दा—	६२	टिमुन्या केरु झुगा तरफके—		१६८
लिस्तिमा रसद बुझनाके— ३४ रसद ताकितिके—	६	मुषिया—		५
रसद बाडनाके— २० पिपा षलासिलाई रसद		कम्पण्डर कर्णेल सनकसि षती मार्फत रघुनाथ—		१
बाडन्या लोकनाथ पाध्या— १		सुवा धनसुन्दर मार्फत—		२
अवि गयाको— १०		जंगनाथ पाध्या— १ नारान कृस्न—		१
पछि थप गयाको— १०				
		प्रोहित चतुर्भुज दत्त अर्ज्याल मार्फत—		२
डाकवाल घोडाको सैसजना—	५	सिदनारान पाध्या— १ गज विनोद पाध्या—		१
अौषधीका भारी वोकन्या भरीया—	८			
नाउ वैद सिन्नारात मार्फत—	२	रसुवा चौकिमा सहादानी जाचन्या राइटर जसमान—		५
नाउ वैद माजुराम मार्फत—	२	तहविल्दार—		३
ऐ सिद्धिराम मार्फत—	२	सुवा धनसुन्दर मार्फत रामनारान—		१
रुद्रनारान वैद मार्फत—	२	कर्णेल सनकसि षती मार्फत सुवा गंभीरसि—		१
		प्रोहित मार्फत—		१
सिधुली गोदामका कामके—	४०			
मुषिया—	३			
लेफटेन लक्ष्मीनाथ थपलिया मार्फत—	२			

(क्रमशः)

Mr. T
Mr. E
Mr. J
Mr. S
Mr. E

ABOUT THE AUTHORS

- Mr. T. R. Vaidya —Professor, Central Department of History, T. U., Nepal
- Mr. B. R. Vajracharya —Lecturer, Central Department of History, T. U., Nepal
- Mr. Jeet Bahadur Manandhar —Research Scholar, Nepal
- Mr. Shiva Regmi —Assistant Secretary, H. M. G., Nepal
- Mr. Beni Madhav Dhakal —Lecturer, Balmeeki Campus, Mahendra Sanskrit
University, Nepal

'प्राचीन नेपाल' का निमित्त प्राग्-इतिहास तथा पुरातत्त्व, लिपिविज्ञान, हस्तलिखित ग्रन्थ, मुद्राशास्त्र, अभिलेख, मानवशास्त्र, संग्रहालय तथा ललितकलासंग सम्बन्धित मौलिक रचनाको माग गरिन्छ ।

रचना संक्षिप्त तथा प्रामाणिक हुनुका साथै अद्यापि अप्रकाशित हुनुपर्दछ । तर कुनै प्रकाशित विषयका सम्बन्धमा नयाँ सिद्धान्त र प्रमाण प्रस्तुत गरिएको भए तिनको स्वागत गरिनेछ ।

रचनासंग सम्बन्धित चित्रहरू पठाउन सकिनेछ । रचना पृष्ठको अग्रभागमा मात्र लेखिएको हुनुपर्नेछ । प्रकाशित लेखहरूमा व्यक्त गरिएको भावना वा मत सम्बन्धित लेखकको हो ।

महानिर्देशक
पुरातत्त्व विभाग
रामशाहपथ
काठमाडौं, नेपाल

Contribution of original nature dealing with pre-historic and field-archaeology, epigraphy, manuscripts, numismatics, archives, art, anthropology and architecture of Nepal and museum and other techniques connected with various aspects of our work are invited to 'Ancient Nepal'.

The contribution should be concise and well-documented, and based on hitherto unpublished data, if not new interpretation of already known evidence.

The opinions expressed are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the editor or the Department of Archaeology.

Photographs and illustrations (line drawing) may be sent. The typescript should be in double space and one side of the paper only sent to:

The Director General
Department of Archaeology
Ramshahpath
Kathmandu, Nepal.